

Lähden siis iloisin, mutta samalla haikein ja surullisin mielin takaisin ”kotiin”
Suomeen paluuprosessi matkalaukkulasten kokemana

Johanna Tervonen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Kevät 2004

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

Tervonen, J. 2004. *Lähden siis iloisin, mutta samalla haikein ja surullisin mielin takaisin ”kotiin”* – Suomeen paluuprosessi matkalaukkulasten kokemana. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutus laitos. Pro gradu -tutkielma. 93 sivua.

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää matkalaukkulasten, erityisesti lähetyslasterien, Suomeen paluuprosessia. Tutkimuksessa perehdyttiin matkalaukkulasterien odotuksiin Suomeen paluusta ja heidän kokemuksiinsa paluun jälkeen. Tutkimuksessa kuvattiin matkalaukkulasterien identiteetin prosessointia paluun yhteydessä ja tuotiin esiin sopeutumisprosessissa suojaavia tekijöitä. Seurantatutkimuksen ensimmäinen osa toteutettiin Japanissa keväällä 2003 ja jälkimmäinen Suomessa syksyllä 2003. Tutkimukseen osallistui neljä 13–15-vuotiasta Japanin suomalaisen koulun oppilasta, joiden vanhemmat toimivat lähetystyöntekijöinä. Tutkimushenkilöistä kaksi oli tyttöä ja kaksi poikaa. Tutkimus oli luonteeltaan laadullinen tapaustutkimus, jonka aineistonkeruussa ja analysoinnissa sovellettiin narratiivisen ja fenomenologisen tutkimuksen keinoja. Aineisto koostui oppilaiden kirjoitelmista sekä teemahaastatteluista Japanissa ennen paluuta ja Suomessa paluun jälkeen.

Tutkimus osoitti, että paluuprosessiin liittyy ristiriitaisia tunteita. Japanin taakse jättäminen koettiin haikeana. Suomeen paluu jännitti, mutta siihen liittyi myös myönteisiä odotuksia. Suomessa tehdyissä haastatteluissa ilmeni useita vastakkainasetteluja Suomen ja Japanin sekä entisen ja nykyisten koulujen välillä. Nuoret kokivat Suomen olevan epäyhtävä maa. Omasta mielestään he olivat sopeutuneet Suomeen, mutta samalla he ikävöivät Japaniin. Vaikeimpina asioina paluussa koettiin uuden koulun aloittaminen, kristittyinä eläminen, ja monet samanaikaiset elämänmuutokset. Mukavimpina koetut asiat liittyivät ihmissuhteisiin ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin.

Suurin osa tutkimukseen osallistuneista nuorista tunsivat, että Suomessa heidän kokemuksiaan ei ymmärretä. He tunsivat olevansa erilaisia kuin muut suomalaiset. Suurin osa nuorista koki muuttuneensa paluun myötä sosiaalisemmaksi. Nuorten elämässä oli runsaasti suojaavia tekijöitä. He pitivät sopeutumisensa kannalta tärkeänä lähetyslasterien leirejä, kavereilta ja sisaruksilta saatua tukea sekä luottamusta Jumalaan.

Hakusanat: matkalaukkulapsi, lähetyslapsi, sopeutuminen, kulttuurishokki, paluumuutto, nuoruus, identiteetti

SISÄLLYS

1	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	6
2	MATKALAUKKULAPSET	8
	2.1 Kuka on matkalaukkulapsi?.....	8
	2.2 Matkalaukkulapsi suhteessa ympäristöönsä.....	10
3	KULTTUURISTA TOISEEN.....	12
	3.1 Kulttuurin monet määritelmät.....	12
	3.2 Kulttuurishokin vaiheet.....	14
	3.2.1 Turistivaihe ja kulttuurishokki.....	14
	3.2.2 Uudelleen orientoituminen ja sopeutuminen.....	16
	3.3 Paluu kotiin – shokki jälleen.....	17
4	KULTTUURI MUOVAA IDENTITEETTIÄMME.....	19
	4.1 Identiteetti.....	19
	4.2 Identiteetin kehittyminen nuoruusiässä.....	21
	4.3 Identifikaatio.....	23
5	MATKALAUKKULAPSI PALAA KOTIMAAHAN.....	24
	5.1 Paluu vieraaseen kotimaahan.....	24
	5.2 Teini-ikäisen paluu.....	25
	5.2.1 Erilainen koulu.....	26
	5.2.2 Ulkopuolinen?.....	27
	5.3 Uskonnollinen kulttuurishokki.....	28
	5.4 Onnistunut paluu – mahdotonta?.....	29
	5.4.1 Valmistautuminen paluuseen ulkomailla.....	29
	5.4.2 Suojaavat tekijät sopeutumisprosessissa.....	30
	5.4.3 Lähettävien järjestöjen tuki.....	32
6	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMAT.....	33

7	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN.....	34
7.1	Tutkimuskohde ja sen valinta.....	34
7.2	Tapaustutkimus.....	35
7.3	Aineiston keruu.....	37
7.3.1	Kirjoitelmat.....	37
7.3.2	Haastattelut Japanissa ja Suomessa.....	38
7.4	Analyysimenetelmät.....	39
8	JAPANISSA – PALUUODOTUKSET JA VALMISTAUTUMINEN PALUUSEEN.....	41
8.1	Tutkimushenkilöiden kontekstin kuvausta.....	41
8.1.1	Japani tutkimushenkilöiden elinympäristönä.....	41
8.1.2	Elämää Japanin suomalaisella koululla – JaSuKolla.....	43
8.2	Miltä tuntuu palata Suomeen? – Odotuksia elämästä Suomessa.....	46
8.2.1	Elämä Suomessa.....	47
8.2.2	Odotettu sopeutuminen.....	48
8.3	Pelot ja toiveet.....	48
8.3.1	Uuteen kouluun.....	48
8.3.2	Löydänpö ystäviä?.....	50
8.3.3	Opettajien suhtautuminen.....	51
8.3.4	Uskoon liittyvät asiat.....	52
8.4	Sopeutumiseen tukea vanhemmilta ja kavereilta.....	53
9	PALUUN JÄLKEEN SUOMESSA.....	55
9.1	Olosuhteet Suomessa.....	55
9.1.1	Kavereita on löytynyt.....	55
9.1.2	Harrastukset auttavat sopeutumisessa.....	56
9.2	Miltä paluu tuntuikaan?.....	57
9.3	Suomi ja Japani vastakkain – kokemuksia Suomesta ja suomalaisista... 58	58
9.4	Kokemuksia koulusta Suomessa.....	61
9.4.1	Uusi koulu Japanin suomalaiseen kouluun verrattuna.....	61
9.4.2	Opettajien suhtautuminen Suomeen palaajaan.....	64
9.4.3	Kavereiden suhtautuminen lähetyslapseen.....	65
9.5	Sopeutuminen.....	68

9.5.1	Oma kokemus sopeutumisesta.....	68
9.5.2	Suojaavat tekijät sopeutumisprosessissa.....	69
9.6	Identiteettipohdintaa paluuprosessin yhteydessä.....	70
9.6.1	Sisimmässäni erilainen.....	70
9.6.2	Nuorten oma kokemus paluuprosessin aiheuttamista muutoksista.....	72
9.7	Yksilölliset paluuprosessit.....	73
10	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	77
10.1	Johtopäätökset Suomeen paluuprosessista.....	77
10.2	Tutkimuksen luotettavuus.....	79
10.3	Tulosten soveltaminen.....	81
	LÄHTEET.....	84
	LIITTEET	
	Liite 1. Haastattelurunko – Japani.....	89
	Liite 2. Haastattelurunko – Suomi.....	91

1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tutkimukseni käsittelee kulttuurin vaihtamiseen ja erityisesti kotimaahan paluuseen liittyvää problematiikkaa nuorten kannalta. Suomalaisten maastamuutto on lisääntynyt 1990-luvun alun lamavuosien jälkeen. Maastamuutto on muuttunut ”tavoitemuutoksi” entisen ”pakkomuuton” sijaan, kun hyvin koulutetut henkilöt lähtevät ulkomaille määrääjäksi. (Korkiasaari 1998, 17, 23.) Vuonna 2001 maasta muutti noin 11000 suomalaista vähintään vuodeksi ulkomaille ja vastaavasti Suomeen palasi noin 8000 suomalaista (Korkiasaari 2003). Perheellisten maastamuuton lisääntyessä vanhempiensa mukana maasta toiseen muuttavien matkalaukkulasten määrä on kasvanut (Korkiasaari 1998, 18). Tämä näkyy myös opettajan työssä. Suuri osa opettajista kohtaa luokkassaan suomalaisia lapsia, jotka ovat asuneet osan elämästään ulkomailla ja lisäksi maahanmuuttajia, jotka ovat myös matkalaukkulapsia. Olisi tärkeää, että jokaisella opettajalla olisi valmiuksia kohdata luokkansa monikulttuurisuutta, olivatpa kyseessä sitten suomalaiset lapset, jotka ovat asuneet ulkomailla tai ulkomaalaiset lapset Suomessa.

Ympäröivä kulttuuri muovaa osaltaan identiteettiämme. Eri kulttuurien keskellä eläminen vaikuttaa aikuiseen, mutta erityisesti se vaikuttaa lapsiin ja nuoriin, joiden identiteetin muodostuminen on vielä kesken (Pollock & Van Reken 1999, 27). On tärkeää tutkia kulttuurin vaihtamisen vaikutuksia myös lasten ja nuorten kannalta. Paluu kotimaahan muodostaa oman haasteensa matkalaukkulapsille. Aiheesta on tehty joitakin tutkimuksia, mutta tämän tutkimuksen asetelma on ainutlaatuinen, koska nuorten ajatuksia kuullaan sekä ennen paluuta että sen jälkeen.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaisia odotuksia pitkään ulkomailla asuneilla nuorilla on Suomeen paluusta ja toisaalta millaisena nuoret kokevat elämänsä Suomessa vain muutama kuukausi paluun jälkeen. Tein opetusharjoittelun Japanin suomalaisella koululla keväällä 2003. Koulun kaikki oppilaat tekivät kirjoitelmat, joissa he käsitelivät Suomeen paluun herättämiä tunteitaan ja ajatuksiaan. Varsinaiseen tutkimukseeni valitsin neljä 13–15-vuotiasta oppilasta. Haastattelin heitä Japanissa keväällä 2003 ja uudelleen syksyllä 2003 Suomessa. Tutkimukseni tuo esiin sen, mitä nuoret odottavat ja pelkäävät Suomeen paluun lähestyessä ja miten he kokevat elämänsä Suomessa noin kolme kuukautta paluun jälkeen. Tuon esiin myös heidän identiteettiinsä liittyviä pohdintoja, sekä paluustressissä suojaavia tekijöitä.

Tutkimuksen kautta pyrin muodostamaan kokonaiskuvan myös nuorten yksilöllisistä Suomeen paluuprosesseista.

Itselleni aihe on läheinen, koska toimin vapaaehtoistyöntekijänä Japanin suomalaisella koululla puoli vuotta vuonna 2001. Siellä ollessani kiinnostuin matkalaukkulapsista ja ajattelin jo silloin tekeväni pro gradu -tutkielmani heihin liittyen. Kiinnostustani erityisesti paluukysymyksiin lisäsi oma kokemukseni Suomeen paluusta Japanissa vietetyn ajan jälkeen. Olin Japanissa puoli vuotta ja sieltä tultuani olin pitkään alakuloinen. Ajatukset olivat jatkuvasti Japanissa ja olisin halunnut palata sinne. Koin, että Suomessa kukaan ei ymmärrä minua eikä ole kiinnostunut kokemuksistani. Kärsin paluushokista. Kun jo puolen vuoden oleskelu ulkomailla aiheutti paluushokin, aloin pohtia sitä, miltä kotimaahan paluu mahtakaan tuntua vuosia ulkomailla asuneista lähetyslapsista. Tälle tutkimukselle innoittajina toimivat Japanin suomalaisen koulun oppilaiden lisäksi eräät ystäväni, jotka ovat nyt aikuisia matkalaukkulapsia.

Tässä tutkimuksessa puhun yleisesti matkalaukkulapsista, sillä monet paluuseen liittyvät kysymykset ovat heille yhteisiä riippumatta syystä miksi he ovat ulkomailla asuneet. Matkalaukkulapsi on henkilö, joka on asunut merkittävän osan kehitysvuosistaan eri maassa kuin mistä hänen vanhempansa ovat kotoisin (Pollock & Van Reken 1999, 19). Tutkimuksen kohdejoukkona minulla on kuitenkin lähetyslapsia, jotka ovat siis asuneet ulkomailla sen vuoksi, että heidän vanhempansa ovat lähetystyöntekijöitä. Tässä tutkimuksessa käsittelem myös heidän paluuseensa liittyviä erityiskysymyksiä.

2 MATKALAUKKULAPSET

2.1 Kuka on matkalaukkulapsi?

Matkalaukkulapsi eli kolmannen kulttuurin lapsi (engl. Third Culture Kid - TCK) on henkilö, joka on viettänyt merkittävän osan kehitysvuosistaan eri kulttuurissa kuin mistä hänen vanhempansa ovat lähtöisin (Pollock & Van Reken 1999, 19). Lähetyslapsekset ovat myös matkalaukkulapsia. Lähetyslapsi-nimitystä käytetään lähetystyöntekijöiden lapsesta, joka lähtee vanhempiensa mukana lähetyskentälle tai on syntynyt lähetyskentällä. Englanniksi vastaava termi on Missionary Kid, josta kirjallisuudessa käytetään usein lyhennettä MK. (Uski & Uski 1995, 36.) Ekspatriaatiksi sanotaan henkilöä, joka on töissä ulkomailla.

Sosiaalitiiteilijät John ja Ruth Hill Useem kehittivät termin ”Third Culture Kid” 1950-luvulla tutkiessaan amerikkalaisia, jotka asuivat ja työskentelivät Intiassa eri järjestöjen palveluksessa. He huomasivat, että ekspatriaatit olivat muodostaneet elämäntyylin, joka poikkesi sekä heidän kotimaansa kulttuurista että isäntämaan kulttuurista. Tästä syntyi termi kolmas kulttuuri. (Pollock & Van Reken 1999, 20.) Nykyisin kolmannella kulttuurilla tarkoitetaan niiden ihmisten elämäntapaa, jotka ovat yhdestä kulttuurista, mutta liittymässä toiseen. Matkalaukkulapsi on siis henkilö, joka muuttaa vanhempiensa mukana toiseen yhteiskuntaan. (Pollock & Van Reken 1999, 21.)

Matkalaukkulapsi rakentaa suhteen kaikkiin kulttuureihin, joissa hän on ollut osallisena, mutta ei omaksu mitään niistä täysin omakseen. Vaikka elementtejä eri kulttuureista kuuluu matkalaukkulapsen elämänkokemukseen, matkalaukkulapsi tuntee yhteenkuuluvuutta erityisesti toisten matkalaukkulasten kanssa. (Pollock & Van Reken 1999, 19.) Myös Eakin on huomannut, että erimaalaisilla matkalaukkulapsilla on enemmän yhteistä toistensa kanssa kuin kotimaansa lasten kanssa. Hänen mukaansa yhteinen matkalaukkulapsi-kokemus liittää heidät yhteen. Yleensä tämä kokemus erilaisuudesta suhteessa toisiin kasvaa matkalaukkulapsen tullessa vanhemmaksi. (Eakin 1996, 61.)

David Pollock ja Ruth Van Reken ovat työskennelleet matkalaukkulasten parissa yli kaksikymmentä vuotta. Pollock ja Van Reken painottavat, että matkalaukkulapset kasvavat aidosti monikulttuurisessa maailmassa. Matkalaukkulapset elävät erilaisissa

kulttuurisissa maailmoissa matkustaessaan kotimaansa ja isäntämaansa tai isäntämaidensa välillä. Matkalaukkulapsi-kokemukseen kuuluu myös ihmisten ja elinympäristöjen vaihtelevuus. Ihmiset ympärillä vaihtuvat vähän väliä, kun he itse tai toiset ihmiset ovat jatkuvasti tulossa tai menossa. Usein myös ympäristö vaihtuu. (Pollock & Van Reken 1999, 22–23.) Kulttuurienväliset kokemukset ja liikkuva elämäntapa muovaavat lapsia ja tuottavat haasteita, joita yhdessä kulttuurissa elävä ei koskaan koe. Liikkuvuuden positiivisia vaikutuksia ovat muun muassa joustavuuden lisääntyminen, luottamus muutokseen ja perspektiivin laajentuminen. Toisaalta haasteita voi aiheuttaa juurettomuus ihmissuhteissa ja tunne, että koti on aina jossakin muualla kuin missä sillä hetkellä on. (Rousku 1998, 104–105.) Myös Liebkind mainitsee, että kahden kulttuurin vaikutuspiirissä kasvaneet lapset ovat usein joustavampia, sopeutuvaisempia ja luovempia kuin muut lapset (Liebkind 1994, 35).

Pollock ja Van Reken toteavat, että kulttuurienväliset kokemukset vaikuttavat sekä aikuisiin, että lapsiin. Matkalaukkulapsella ne kokemukset ajoittuvat kuitenkin vuosiin, jolloin hänen identiteettinsä, ihmissuhteensa ja maailmankuvansa perusta muodostuvat ja kehittyvät. Aikuisista saattaa tulla entisiä lähetystyöntekijöitä tai entisiä bisnesmiehiä, mutta matkalaukkulapsesta ei koskaan tule entistä matkalaukkulasta. Aikuisesta matkalaukkulapsesta käytetään englannin kielessä nimitystä Adult Third Culture Kid - ATCK. (Pollock & Van Reken 1999, 27.)

Suurin osa tämän päivän suomalaisista matkalaukkulapsista on asunut vanhempiensa työn takia ulkomailla useita vuosia, joskus koko lapsuutensa ajan. Vanhempien työnantajina ovat toimineet eri lähetysjärjestöt, ulkoministeriö, kauppa- ja teollisuusministeriö, firmat, teollisuus, Punainen Risti ja puolustusvoimat sekä monet muut organisaatiot. Toinen matkalaukkulasten ryhmä ovat ulkomaalaiset lapset Suomessa. (Marttinen 1992, 6.)

Kolmanteen kulttuuriin liittyy usein tiettyjä samankaltaisuuksia. Matkalaukkulapset kasvavat usein ympäristössään, jossa heidän ulkoisesta erilaisuudesta toisiin verrattuna tulee tärkeä osa heidän identiteettiään. Kolmannen kulttuurin perheiden odotetaan myös palaavan kotimaahansa, mikä erottaa heidät maahanmuuttajista. Usein kolmannen kulttuurin perheet ovat myös taloudellisesti etuoikeutetussa asemassa ympäristöönsä verrattuna. (Pollock & Van Reken 1999, 22–23.)

2.2 Matkalaukkulapsi suhteessa ympäristöönsä

Eräs merkittävä asia matkalaukkulapsen elämässä on se, millainen hän on suhteessa ympäröivään valtakulttuuriin, olipa se sitten isäntämaan tai kotimaan kulttuuri.

Pollockin ja Van Rekenin mukaan yksi stressaavimmista ajoista matkalaukkulapsen elämässä saattaa olla juuri se, jolloin hän yrittää selvittää suhdettaan kotimaan kulttuuriin (Pollock & Van Reken 1999, 51). Ympäristöstä riippuen matkalaukkulapsi on samannäköinen tai erinäköinen ympäristönsä ihmisten kanssa. Lisäksi ympäröivässä kulttuurissa vallitsevat uskomukset ja oletukset ovat samanlaisia tai erilaisia kuin matkalaukkulapsella. (Pollock & Van Reken 1999, 53.) Kuten kuviosta 1. käy ilmi, on olemassa neljä erilaista kategoriala, joihin matkalaukkulapsi voi kuulua suhteessa ympäristöönsä. On huomattava, että Pollockin ja Van Rekenin käyttämät termit pyrkivät kuvaannollisesti osoittamaan matkalaukkulapsen suhdetta ympäröivään kulttuuriin tarkoittamatta niitä kirjaimellisesti.

<p>Ulkomaalainen (Foreigner)</p> <ul style="list-style-type: none"> • näyttää erilaiselta • ajattelee eri tavalla 	<p>Huomaamaton maahanmuuttaja (Hidden Immigrant)</p> <ul style="list-style-type: none"> • näyttää samalta • ajattelee eri tavalla
<p>Adoptoitu (Adopted)</p> <ul style="list-style-type: none"> • näyttää erilaiselta • ajattelee samalla tavalla 	<p>Peili (Mirror)</p> <ul style="list-style-type: none"> • näyttää samalta • ajattelee samalla tavalla

KUVIO 1. *Matkalaukkulapsen suhde ympäröivään kulttuuriin* (Pollock & Van Reken 1999, 53)

Matkalaukkulapsi on yleensä ulkomaalainen suhteessa isäntämaahansa. Usein hän näyttää erilaiselta ja myös hänen maailmankuvansa on erilainen kuin valtaväestöllä (Pollock & Van Reken 1999, 53). Kuitenkin jotkut matkalaukkulapset ovat asuneet isäntämaassa niin kauan, että ulkoisen olemuksen erilaisuudesta huolimatta he ovat omaksuneet samanlaiset käyttäytymismallit ja maailmankuvan kuin valtakulttuurin

jäsenet (Pollock & Van Reken 1999, 53–54). Tällaisessa tilanteessa matkalaukkulapsi kuuluu kuvion 1. kategoriaan ”adoptoitu”. Tässä on kyse nimenomaan kuvaannollisuudesta ja jonkinlaisesta verrattavuudesta ulkomailta adoptoitujen lasten suhteeseen ympäröivään kulttuuriin. Valtaväestö saattaa kohdella tähän kategoriaan kuuluvia matkalaukkulapsia ulkomaalaisina ja pitää heitä myös ajattelultaan erilaisina (Pollock & Van Reken 1999, 54).

Kun matkalaukkulapset palaavat kotimaahansa, he näyttävät samanlaiselta kuin valtaväestö. Kuitenkin heidän näkemyksensä elämästä voi olla hyvin erilainen valtakulttuuriin verrattuna, samoin kuin ulkomaalaisella. Silloin he ovat kuvion 1. ”huomaamattomia maahanmuuttajia”. Ongelmana on se, että ihmiset heidän ympärillään kuvittelevat heidän olevan samanlaisia myös ajatuksiltaan ja maailmankuvaltaan, koska he näyttävät samalta kuin muut. (Pollock & Van Reken 1999, 54.)

Jotkut matkalaukkulapset voivat näyttää samanlaisilta isäntäkulttuurinsa ihmisten kanssa ja myös heidän ajattelutapansa voi olla samanlainen. Toisaalta pienenä muutaman vuoden ulkomailla ollut lapsi saattaa myös sopia tähän kuvion 1. ”peili”-kategoriaan kotimaassaan. Tähän kategoriaan kuuluva matkalaukkulapsi ei erotu valtaväestöstä ulkonäkönsä eikä ajattelutapansa perusteella. (Pollock & Van Reken 1999, 54.)

Monet matkalaukkulapset muuttavat lukuisia kertoja isäntämaansa ja kotimaansa välillä ja joutuvat yhä uudelleen määrittelemään, keitä he ovat suhteessa ympäröivään kulttuuriin. Pollockin ja Van Rekenin mukaan tämän suhteen määrittely on helppoa silloin kun matkalaukkulapsi on ”ulkomaalainen”- tai ”peili”- kategoriassa. Tällöin ihmisten odotukset ovat samoja kuin matkalaukkulapsen oma käsitys itsestään. Asiat mutkistuvat, kun matkalaukkulapsi on ”adoptoitu”- tai ”huomaamaton maahanmuuttaja”- kategoriassa. Tällöin matkalaukkulasten ja heidän ympäristönsä odotukset eivät kohtaa. Kun matkalaukkulapsi on ”huomaamaton maahanmuuttaja”, sekä matkalaukkulapsi itse että häntä ympäröivät ihmiset kuvittelevat olevansa kaikin tavoin samanlaisia, koska eivät poikkea toisistaan ulkonäöltään. Tällöin molempien osapuolten odotukset ovat vääriä. Odottamatonta käytöstä tai ilmeistä välinpitämättömyyttä ei kuitenkaan anneta anteeksi, niin kuin annettaisiin anteeksi maahanmuuttajalle tai ulkomaalaiselle. ”Huomaamaton maahanmuuttaja”- kategoriaan kuuluminen on Pollockin ja Van Rekenin mukaan yksi suurimmista kulttuurisista haasteista, joita matkalaukkulapset kohtaavat (Pollock & Van Reken 1999, 54–56.)

3 KULTTUURISTA TOISEEN

3.1 Kulttuurin monet määritelmät

Ymmärtääksemme millaisia vaiheita kulttuurin vaihtamiseen liittyy, on ensin selvítettävä, mitä kulttuurilla tarkoitetaan. Kulttuuria voidaan määritellä monin eri tavoin. Mikkolan mukaan käsitys kulttuurista on aina sidoksissa käsitykseen ihmisestä (Mikkola 2001, 23). Laajassa mielessä kulttuurilla tarkoitetaan tietyn yhteiskunnan koko elämäntapaa, joka sisältää sekä materiaaliset että henkiset puolet. Toisaalta kulttuureiksi saatetaan nimittää suppeita ilmiöitä, kuten nuorisokulttuuria, tapakulttuuria tai juomakulttuuria. (Alho 1994, 69–70.) Vesterisen mukaan kulttuurin lopullinen muoto riippuu siitä, miten eri ilmiöt ovat kietoutuneet yhteen toisten ilmiöiden kanssa. Jokin kansa on saattanut kiinnittää enemmän huomiota johonkin tiettyyn ilmiöön, jonka jokin toinen kansa on saattanut täysin laiminlyödä. (Vesterinen 1994, 566.)

Adlerin mukaan kulttuuri on jotakin, mikä on yhteistä lähes kaikille tietyn sosiaalisen ryhmän jäsenille. Ryhmän vanhemmat jäsenet pyrkivät siirtämään kulttuuria nuoremmille. Kulttuuri muokkaa yksilön käyttäytymistä ja jäsentää hänen maailmankuvaansa. (Adler 1997, 15.) Järvilehto toteaa, että yhteisten kokemusten siirtäminen sukupolvelta toiselle mahdollistuu kielen avulla. Jokainen ihminen luo omaa kokemusmaailmaansa, mutta kieli mahdollistaa kokemusmaailmojen yhdistämisen. (Järvilehto 1994, 203.) Hofstede kuvaa kulttuuria ihmismielen opittuna ohjelmointina. Henkisten ohjelmien lähteenä on sosiaalinen ympäristö, jossa yksilö on kasvanut ja hankkinut elämäkokemuksensa. Kuitenkin hän painottaa, että yksilön käyttäytyminen määräytyy vain osittain hänen henkisen ohjelmointinsa pohjalta. (Hofstede 1992, 17, 19–20.)

Kulttuurissa ovat taustalla aina arvot. Kulttuuria kuvataankin usein jäävuorena. Se mitä näemme, on siitä vain pieni osa. Pinnan alle kätkeytyvät kyseisen kulttuurin arvot ja oletukset. Black, Gregersen ja Mendenhall kritisoivat sitä, että kulttuurista kirjoitetaan usein, kuin se olisi jotakin tiettyssä maassa tai alueella olevaa tai jotakin, mitä voi nähdä, kuulla, haistaa tai maistaa. Eri maiden kulttuureista nostetaan usein esiin kyseisen maan taide, vaatetus, juhlat tai ruoka. Ne todella vaihtelevat kulttuurista toiseen, mutta on tärkeämpää kysyä mistä syystä. Konkreettiset kulttuurin puolet ovat todellisten ryhmän sisäisten arvojen ja perusoletusten ilmentymiä. (Black ym. 1992,

33–34.) Hofsteden mukaan kulttuurin pintakerroksia lähestyttäessä kohdataan rituaaleja, kuten tervehtiminen ja seremoniat, käyttäytymismallina toimivia sankareita sekä päällimmäisenä symboleita, joita ovat sanat, kuvat, eleet tai esineet, joilla on tietty merkitys. (Hofstede 1992, 24–25.)

Hofsteden mukaan monet kulttuurissa syvimmällä tasolla ovat arvot jäävät yksilöltä itseltäänkin tiedostamattomiksi (Hofstede 1992, 24; ks. myös Liebkind 1994, 34). Koska syväkulttuurin juuret ovat osin tiedostamattomia, kulttuuriryhmän jäsenyys riippuu pitkälti jäsenten subjektiivisista määritelmistä. Yksilöt saattavat esimerkiksi pitää itseään suomalaisina eri perustein. (Liebkind 1994, 34.) Merenheimo korostaa ympäröivän kulttuurin kokonaisvaltaista vaikutusta yksilöön. Sen vuoksi kulttuurin sisältämät arvot jäävät taustaksi eikä voida täsmällisesti sanoa, kumpi oli ensin arvot vai kulttuuri. (Merenheimo 1994, 134.)

Black ym. korostavat, että kulttuurin ymmärtäminen auttaa meitä toimimaan tietyssä ympäristössä tarkoituksenmukaisella tavalla. He vertaavat kulttuuria karttaan ja liikennemerkkeihin. Ilman tietoa liikennesäännöistä ihminen voi olla vieraassa maassa hukassa, ja aiemmin opitut säännöt saattavat olla jopa hengenvaarallisia. Samanlaisesta prosessista on kyse silloin, kun ihminen muuttaa kulttuurista toiseen ja hänet pakotetaan oppimaan uusia kartoja ja sääntöjä sosiaaliin ja vuorovaikutteisiin tilanteisiin. (Black ym. 1992, 35.)

Kulttuuriin siis sisältyvät ne asiat, jotka huomaamme välittömästi uuteen maahan saapuessamme. Kuitenkin on paljon mikä jää piiloon ja arvoitukseksi ulkomaalaiselle. Osan siitä voi pitkän ajan kuluessa saada näkyviin ja vähitellen oppia ymmärtämään käyttäytymistä ja sen taustalla olevia arvoja. Kuitenkaan kulttuuria ei voi täydellisesti ymmärtää kuin siinä kasvanut, tosin hänellekin piilossa olevat arvot saattavat jäädä tiedostamattomiksi. Hofsteden (1992, 19) mukaan ajattelun, tuntemisen ja käyttäytymisen malleista suurin osa hankitaan varhaislapsuudessa ja niitä on vaikeata poisoppia.

3.2 Kulttuurishokin vaiheet

Winkelmanin (1994, 122) mukaan kulttuurishokissa on neljä eri vaihetta, jotka hän jakaa seuraavalla tavalla (ks. myös Storti 1997):

1. Turistivaihe
2. Kriisi- tai kulttuurishokkivaihe
3. Uudelleen orientoitumisen vaihe
4. Sopeutuminen: ratkaisuvaihe

Vaiheiden kesto ja voimakkuus riippuvat pitkälti muuttajan henkilökohtaisista ominaisuuksista sekä uuden ja vanhan kulttuurin välisistä eroista (Rousku 1998, 98). Winkelmanin mukaan kulttuurishokin vaiheet ovat sekä peräkkäisiä että jaksottaisia. Ulkomaille muuttanut henkilö voi joutua sopeutumisvaiheesta takaisin kriisivaiheeseen jonkin uuden, lisää sopeutumista vaativan kriisin kohdatessaan. (Winkelman 1994, 122.)

Pollock ja Van Reken käsittelevät siirtymäkokemusta laajemmin huomioiden myös ajan ennen varsinaista siirtymää. Heidän mukaansa usein tiedostamaton lähtemisvaihe (leaving stage) voi alkaa yli kuusi kuukautta ennen lähtöä. Lähtemisvaiheessa ihminen alkaa löyhentämään tunnesiteitä ympäröiviin ihmisiin. Lähtemisvaihe on usein hämmentävä sekä ympäröiville ihmisille että lähtijälle itselleen. Lähtemisvaiheeseen voi liittyä surun tunteiden kieltäminen ja nähdään vikoja muissa ihmisissä. Lähtemisvaiheeseen liittyy myös hylkäämisentunteiden kieltäminen. Samalla kun lähtijä itse alkaa päästää irti, myös ympäröivät ihmiset alkavat päästää hänestä irti. (Pollock & Van Reken 1999, 63–65.)

3.2.1 Turistivaihe ja kulttuurishokki

Turistivaihe alkaa, kun ihminen saapuu uuteen maahan. Winkelmanin mukaan turistivaiheelle on tyypillistä kiinnostus, positiiviset odotukset ja uuden kulttuurin ihannointi. Eroja omaan kulttuuriin pidetään jännittävinä ja mielenkiintoisina. Turistivaihetta seuraava kriisi- tai kulttuurishokkivaihe saattaa joskus alkaa heti uuteen maahan saavuttua, mutta yleensä se alkaa muutama viikko tai noin kuukausi saapumisen jälkeen (Winkelman 1994, 122.)

Tämän tutkimuksen kannalta on tärkeää käsitellä kulttuurishokkia, sillä kulttuurishokin kaltainen reaktio on tyypillinen vuosien jälkeen kotimaahan palaavalle aikuiselle ja myös lapselle (ks. esim. Adler 1997, Eakin 1996, Huff 2001). Kulttuurishokki on reaktio, jota pidetään lähes väistämättömänä, kun ihminen joutuu pidemmäksi aikaa kosketuksiin vieraan kulttuurin kanssa (Alho 1994, 87). Oberg (1960) loi käsitteen kulttuurishokki kuvaamaan orientoitumattomuutta ja ärtymystä, jota ihmiset kokevat siirtyessään elämään toiseen kulttuuriin (Armes & Ward 1988, 273). Adlerin mukaan kulttuurishokki on ärtymyksen muoto, joka johtuu sosiaalisen vuorovaikutuksen yleisesti havaittujen ja ymmärrettyjen merkkien ja symbolien menetyksestä (Adler 1987, 25).

Black ym. korostavat, että ihmiset luovat rutiineja saadakseen elämään ennustettavuutta ja saavuttaakseen tietynlaisen henkisen tasapainon. Rutiinit tarjoavat myös tärkeän keinon ihmisen minäkuvan säilyttämiseen ja ylläpitämiseen. Eläminen ja työskentely uudessa kulttuurissa häiritsevät yleensä vakiintuneita rutiineja. (Black ym. 1992, 48.) Adler painottaa, että muutokset aiheuttavat stressiä. Ekspatriaatit kohtaavat monia haasteita jättäessään kotimaansa ja organisaationsa Suomessa. Ero läheisistä, ystävistä ja sukulaisista lisää stressiä. (Adler 1997, 239.) Winkelmanin mukaan yksilölliset reaktiot vaihtelevat kulttuurishokkivaiheessa, mutta joitakin tyypillisiä piirteitä on löydettävissä. Asiat alkavat mennä huonosti, pikkuasiat tuntua valtavilta ongelmilta ja kulttuurierot ärsyttää. Pettymykset lisääntyvät, samoin turhautuminen ja jännitys. (Winkelman 1994, 122.) Stressiin liittyvä kulttuurishokki voi ilmetä esimerkiksi nolostumisena, pettymyksenä, turhautumisena, ärtymyksenä, vihana ja jopa fyysisinä oireina kuten unettomuutena, vatsakipuina tai päänsärkynä (Adler 1997, 239–240; ks. myös Adler 1987, 25; Winkelman 1994, 122).

Kulttuurishokkivaiheessa ihminen löytää lukemattomasti syytä kritisoida uutta kulttuuria ja olla pitämättä siitä (Winkelman 1994, 122). Rouskun mukaan pakeneminen ja eristäytyminen oman kodin turvallisten seinien sisään on yleistä kulttuurishokkivaiheessa. On myös tavallista, että ulkomaalaiset, jotka kokevat samankaltaisia sopeutumiso ongelmia, hakeutuvat yhteen ja muodostavat tiiviin ulkomaalaisyhteisön. Erilaiset puolustusmekanismit ovat tarpeellisia tilapäisinä paineenpurkajina, mutta tulevat kyseenalaisiksi silloin, kun niihin jäädyään kiinni eikä varsinaisiin ongelman ratkaisuihin viitsitä tarttua. (Rousku 1998, 100.)

Lapset sopeutuvat yleensä aikuisia joustavammin uuteen kulttuuriin, sillä heidän maailmankuvansa ei ole täysin muotoutunut ja siinä on tilaa uusille asioille ja

muutoksille (Rousku 1998, 98). Pollock ja Van Reken korostavat, että vaikka aikuiset kokevat kulttuurishokkia mennessään uuteen maahan ja tarvitsevat aikaa sopeutumiseen, heidän arvojärjestelmänsä, identiteettinsä ja ihmissuhteensa ovat jo kehittyneet kotikulttuurissa. He näkevät itsensä selkeästi kotimaansa kansalaisina, jotka elävät toisessa maassa. He tietävät ”keitä he ovat”. Matkalaukkulapsilla sen sijaan muutot kulttuurien välillä tapahtuvat ennen kuin heidän henkilökohtainen tai kansallinen identiteettinsä on muodostunut. (Pollock & Van Reken 1999, 39.)

Kulttuurishokkivaihe on sopeutumisprosessin käännekohta. Osa ulkomaille muuttaneista selviytyy siitä ja oppii hyväksymään uuden kulttuurin sellaisena kuin se on. Osa taas tulee siihen tulokseen, ettei ulkomailla eläminen ole heitä varten ja he palaavat kotiin. (Rousku 1998, 103.) Myös Winkelman (1994, 122) toteaa, että monet ihmiset, jotka menevät ulkomaille, eivät sopeudu, vaan palaavat kotiin kriisivaiheen aikana.

3.2.2 Uudelleen orientoituminen ja sopeutuminen

Kriisivaihetta seuraa uudelleen orientoitumisen vaihe. Winkelmanin mukaan kulttuurishokin ratkaisu piilee sen oppimisessa, miten sopeutua hyväksyttävästi uuteen kulttuuriin. Jos uuteen kulttuuriin muuttanut henkilö haluaa toimia tehokkaasti, hänen on välttämätöntä sopeutua ja mukautua. Ongelmanratkaisutaitojen kehittäminen uudessa kulttuurissa ja positiivinen asenne uutta kulttuuria kohtaan ovat tärkeitä sopeutumisen kannalta. (Winkelman 1994, 122.)

Sopeutumis- tai ratkaisuvaihe saavutetaan silloin, kun yksilöllä on pysyvät strategiat ongelmanratkaisuun ja pärjäämiseen uudessa kulttuurissa. Tehokas sopeutuminen muuttaa välttämättä yksilöä ja johtaa kaksikulttuurisen identiteetin kehittymiseen ja uusien kulttuuristen puolien integroitumiseen vanhoihin rakenteisiin. Tämän vaiheen saavuttaminen edellyttää rakentavaa reaktiota kulttuurishokkiin ja tehokkaita sopeutumiskeinoja. (Winkelman 1994, 122.) Myös Adler painottaa, että ongelmanratkaisu on tärkeä avain kulttuurishokista selviytymiseen. Monet ekspatriaatit myöntävät, että vieras ympäristö ja kulttuuri luovat haasteita, joihin heidän täytyy luoda sopivat ratkaisut. Toisten syyttäminen on varsin tehoton stressistä selviytymiskeino eikä koskaan hyvä ongelmanratkaisutapa. Adlerin mukaan yksilöstä ja tehtävästä riippuen kulttuurishokki alkaa helpottaa 3 - 6 kuukauden jälkeen. (Adler 1997, 240–241.)

Sopeutuminen on reaktio stressaaviin tapahtumiin. Ihminen pyrkii muuttamaan joko uhkaavan tilanteen tai muuttamaan omaa arviotaan tilanteesta, jottei kokisi uhkaa. Sopeutumisessaan onnistuneet ekspatriaatit käyttävät Adlerin mukaan monia tehokkaita ja luovia keinoja kulttuurishokin aiheuttamasta stressistä selviytymiseen. Paras tapa riippuu aina yksilöstä ja tilanteesta, jossa hän elää. (Adler 1997, 239–240.)

3.3 Paluu kotiin – shokki jälleen

Paluushokki (reverse culture shock) johtuu kotimaahan sopeutumisprosessin psykologisista ja psykosomaattisista seurauksista. Uudelleen sopeutuminen takaisin omaan kulttuuriin on usein vaikeampaa kuin kulttuurishokki, joka koetaan ulkomaille muutettaessa. (Huff 2001, 246.) Myös Blackin ym. (1992, 221) tutkimustulokset osoittavat, että suurin osa palaajista kokee kulttuurishokin kotimaahan palatessaan, ja yleensä se on vaikeampi kuin kulttuurishokki, joka koetaan ulkomaille muutettaessa. Myös Adlerin mukaan kotimaahan palaavat ihmiset kokevat paluun vielä vaikeampana siirtymänä kuin saapumisen uuteen maahan (Adler 1997, 244).

Huff (2001, 246) tuo esiin Stellingin (1991) tutkimustuloksen, joka osoitti, että se, että tuntee olevansa kotonaan muussa maassa kuin kotimaassaan (USA:ssa) oli selvästi yhteydessä lisääntyneeseen paluushokkiin. Myös Black ym. (1992, 224) muistuttavat, että jos henkilöt ovat ulkomailla ollessaan onnistuneesti integroituneet kyseiseen maahan, epäilemättä myös heidän asenteensa ja käyttäytymisensä on muuttunut. Huff viittaa artikkelissaan myös Stringhamin (1993) tutkimustulokseen. Sen mukaan lähetti-perheet, jotka palasivat lähellä amerikkalaista kulttuuria olevista kulttuureista, kokivat vähemmän paluushokkia kuin ne, jotka palasivat teknologialta ja arvoiltaan hyvin erilaisesta kulttuurista (Huff 2001, 246–247.)

Paluukokemukset yllättävät usein palaajat. Kun siirrytään ulkomaille, ihmiset osaavat yleensä odottaa uusia ja vieraita tilanteita, mutta kotimaahan palatessa tällaisia odotuksia ei ole. Useimmat eivät usko kohtaavansa paluushokkia, vaan siirtyvänsä helposti takaisin vanhaan organisaatioonsa, työhönsä ja elämäntapaansa. Palaajat eivät kuitenkaan tule takaisin sellaiseen maailmaan, josta lähtivät eivätkä myöskään sellaiseen, jonka odottavat kohtaavansa. (Adler 1997, 242–243.)

Black ym. (1992, 221) korostavat, että vaikka ekspatriaatit palaavat kotimaahansa, sekä he että heidän kotimaansa ovat muuttuneet niiden 4–5 vuoden aikana, mitä ulkomaankomennus tyypillisimmillään kestää. Myös Eakin muistuttaa, että kotimaa ei

ole enää samanlainen maa, jonka henkilö jätti taakseen muutama vuosi aiemmin (Eakin 1999, 13). Kotimaassa mahdollisesti tapahtuneiden suurten muutosten lisäksi on ehkä loputtoman paljon pieniä muutoksia. Muutoksia on saattanut tapahtua esimerkiksi naapurustossa, ystävyysuhteissa ja koulussa. (Black ym. 1992, 223.) Eakin pitää tärkeänä, että kotimaahan palaajat kuuntelevat tarkasti ystäviään ja sukulaisiaan. Myös heidän elämässään on tapahtunut asioita sillä aikaa, kun ulkomailla työskennelleet ovat olleet poissa. Ystävien kokemukset kotimaassa ovat yhtä tärkeitä heille, kuin kotimaahan palaajien oma ulkomaankokemus on heille itselleen. (Eakin 1999, 13.)

Usein kulttuurishokkivaiheessa vieraassa maassa ekspatriaatit ihannoivat kotimaataan muistaen vain sen hyvät puolet ja luoden siten jotakin mistä unelmoida (Adler 1997, 243). Blackin ym. (1992, 224) mukaan ihmisillä on vaikeuksia muistaa tarkalleen, millaista kotimaassa oli, ja muistot keskittyvät usein ainoastaan kotimaan hyviin puoliin. Myös lapsi on usein vanhempien avustuksella kehittänyt itselleen tällaisen miellyttävän haavekuvan kotimaastaan (Marttinen 1992, 107). Kotimaahan palatessaan ekspatriaatit kohtaavat todelliset muutokset: kuilun sen välillä miten joku asia oli ennen ja miten se on nyt, ja kuilun kauniiden muistojen ja todellisuuden välillä. Useimmat ovat yllättyneitä sekä tunteistaan että todellisuudesta. (Adler 1997, 244.)

Kotimaahan paluun yhteydessä koetaan samankaltaisia vaiheita kuin kulttuurishokissa. Ensin mieliala on todella korkealla. Sitten vaivutaan hyvin alakuloisiin tunnelmiin ja sen jälkeen vähitellen mieliala palautuu normaaliksi. Suurimmalla osalla kotimaahan palanneista hyvä mieliala kestää vähemmän kuin kuukauden ja monet raportoivat sen kestävänsä vain joitakin tunteja. Alakuloinen kausi alkaa siis paluun yhteydessä aikaisemmin kuin vieraaseen maahan mentäessä. (Adler 1997, 244–245.) Toisaalta Winkelmanin (1994, 122) mukaan kriisivaihe saattaa myös ulkomaille mentäessä alkaa välittömästi, joskaan se ei ole kovin tavallista. Kotimaahan palaajien alakuloisimmat vaiheet ovat yleensä toisen ja kolmannen kuukauden aikana paluun jälkeen. Kuuden kuukauden kuluessa kotimaassa, palaajat yleisesti hyväksyvät tilanteensa ja kertovat tuntevansa olonsa normaaliksi: ei paremmaksi eikä huonommaksi kuin tavallisesti. (Adler 1997, 244–245.)

4 KULTTUURI MUOVAA IDENTITEETTIÄMME

4.1 Identiteetti

Monet tutkijat ovat yksimielisesti todenneet, että identiteetin käsite on niin moniulotteinen, että sitä on erittäin vaikea määritellä tai tutkia (Liebkind 1988, 62). Osa tutkijoista pitää identiteettiä ja minää synonyymeina (Lange & Westin 1981, 198). Baumanin mukaan ihmisillä on kulttuurista riippumatta tarve omistaa identiteetti (Bauman 1999, xxxi). Myös Erikson (1968, 130) toteaa, että sosiaalisessa viidakossa ihminen ei tunne elävänsä ellei hänellä ole tunnetta identiteetistä.

Krogerin mukaan identiteettiä voidaan lähestyä monin eri tavoin, kuten historiallisesta näkökulmasta, ihmisen minän kehittymisen näkökulmasta tai sosiokulttuurisesta näkökulmasta, joka korostaa yhteiskunnan merkitystä identiteetin muotoutumisessa. Nykyisin identiteettiä lähestytään usein myös narratiivisesti. (Kroger 2000, 15–19.) Narratiivinen näkökulma identiteettiin korostuu tässä tutkimuksessa. Narratiivinen lähestymistapa identiteettiin pyrkii ymmärtämään ja tulkitsemaan yksilöllisiä kertomuksia. Se korostaa koko ihmisen ja hänen elämän kokemuksensa ymmärtämistä sen sijaan, että pyrittäisiin ymmärtämään yksittäisiä arvoja ja persoonallisuuden piirteitä. (Kroger 2000, 22–23.) Heikkinen (2002, 186) toteaa, että ihmiset rakentavat identiteettinsä tarinoiden välityksellä ja tuottavat päivittäin vastauksen kysymykseen ”kuka minä olen”. Nimenomaan tästä on kyse puhuttaessa narratiivisesta identiteetistä.

Identiteetistä on erilaisia käsityksiä ja ne ovat myös vaihdelleet historian kuluessa. Hall kertoo, että valistuksen aikana ihminen nähtiin hyvin yhtenäisenä, olemuksellisen keskuksen eli identiteetin omaavana henkilönä, joka oli varustettu järjellä, tietoisuudella ja toimintakykyisyydellä. Identiteetti sai alkunsa ihmisen syntyessä, ja se pysyi muuttumattomana koko ihmisen eliniän. Käsitys subjektista ja hänen identiteetistään oli hyvin individualistinen. Perinteisen sosiologisen näkemyksen mukaan identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. (Hall 1999, 21–22.)

Nykyään sekä subjektien että sosiaalisten maailmojen sanotaan olevan liikkeessä. Subjektista, jolla aiemmin koettiin olevan yhtenäinen ja vakaa identiteetti, on tulossa pirstaleinen. Subjekti ei siis enää koostu yhdestä, vaan monista identiteeteistä, jotka

ovat joskus ristiriidassa tai yhteensopimattomia toistensa kanssa. Hallin mukaan identifikaatioprosessista on postmodernina aikana tulossa aiempaa avoimempi ja monimutkaisempi. Postmodernilla subjektilla ei ole kiinteää tai pysyvää identiteettiä. Hall painottaa myös, että täysin yhtenäinen, varma ja johdonmukainen identiteetti ei ole mahdollinen. (Hall 1999, 22–23.) Toisaalta identiteetin tärkeimpiä ominaisuuksia on Liebkindin (1988, 67) mukaan juuri se, että se muuttuu.

Liebkind toteaa, että identiteetin sisällön voi jakaa sosiaaliseen ja henkilökohtaiseen identiteettiin. Identiteetin sisältö on monimutkainen yhdistelmä yhteisiä ja yksilöllisiä piirteitä. Yhteisölliset piirteet ovat niitä, jotka liittävät meidät tiettyyn kulttuuriin ja erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin, ja yksilölliset niitä, jotka erottavat meidät muista ryhmän jäsenistä. (Liebkind 1988, 66.) Liebkind (1988, 72) painottaa, että ihmisen identiteetti on syvintä, henkilökohtaisinta ydintä myöten kiinnittynyt siihen sosiaaliseen ympäristöön, jossa ihminen on kasvanut ja jossa hän elää.

Kulttuuri-identiteetillä tarkoitetaan käsitteenä kulttuurista yhteyttä ja tietoisuutta yhteenkuuluvuudesta jonkin kansan tai pienemmän ryhmän kesken. Kulttuuri-identiteetillä voidaan tarkoittaa ulkopuolelta määriteltyä kokonaisuutta tai subjektiivista, jonkin ryhmän henkilöiden itsensä kokemaa identiteettiä. (Sallinen-Gimpl 1994, 43.) Langen ja Westinin mukaan identiteetin julkinen osa jakautuu subjektiiviseen ja objektiiviseen identiteettiin. Subjektiivisella identiteetillä tarkoitetaan sitä miten yksilö kokee itsensä ja objektiivinen vastaavasti sitä millaisena muut näkevät hänet. (Lange & Westin 1981, 198.) Tässä tutkimuksessa identiteettiä lähestytään subjektiivisesta näkökulmasta käsin.

Identiteetin sisältö voi olla annettua, saavutettua tai omaksuttua. Annetut identiteettisisällöt ovat ei-vapaaehtoisia, syntymässä saatuja ominaisuuksia, kuten ihonväri tai sukupuoli. Annettuihin identiteetin osiin voidaan lukea myös nimi, äidinkieli ja uskonto, vaikka niitä onkin helpompi muuttaa. Myös ihmisen elämänhistoria on annettua siinä mielessä, ettei sitä myöhemmin voi muuttaa, vaikka osia siitä voidaankin korostaa tai torjua myöhemmin. Saavutettu identiteettisisältö sen sijaan perustuu yksilön myöhempiin valintoihin tai ryhmiin, joihin ihminen liittyy myöhemmin elämässään. Omaksuttu sisältö liittyy melko pysyviin vuorovaikutustyyliin, joita ihminen on omaksunut tilanteesta riippumatta suhteessa muihin ihmisiin. (Lange & Westin 1981, 200–201.) Matkalaukkulapsi ei ole itse tehnyt valintaa muutosta ulkomaille. Se osa hänen elämänhistoriaansa on annettua, kun taas hänen vanhempansa ovat tehneet valinnan lähteä lähetystyöhön, mistä on tullut osa

heidän saavutettua identiteettiään. Ulkomailla asuessa tietyistä vuorovaikutustyyleistä ja ajattelutavoista voi tulla osa matkakukkulapsen identiteettiä. Tällöin on kyse nimenomaan omaksutusta identiteetistä.

4.2 Identiteetin kehittyminen nuoruusiässä

Erikson on kehitysteoriassaan jakanut ihmisen kehityksen kahdeksaan eri kehitysvaiheeseen. Yksi niistä on identiteetin kehittyminen nuoruusiässä. Nuoret ovat Eriksonin mukaan erityisen kiinnostuneita siitä, miltä he näyttävät toisten silmissä verrattuna siihen, mitä he tuntevat olevansa. Minä-identiteetintunteella tarkoitetaan lisääntynyttä luottamusta siihen, että sisäistä samuutta ja jatkuvuutta vastaa samuus ja jatkuvuus yksilön merkityksessä toisille. Kehitysvaiheen vaarana on roolidiffuusio eli roolien hajaantuminen. (Erikson 1962/1982, 249; Erikson 1968, 131.) Liebkind toteaa, että yksilön identiteetti kehittyy niin sanotuissa ”identiteettineuvotteluissa”. Varhaisimmat niistä käydään lasten ja vanhempien välillä, myöhemmät oppilaiden ja opettajan sekä tovereiden kesken. Näiden ”neuvotteluiden” kautta yksilö yrittää päästä yhteisymmärrykseen ympäristönsä kanssa siitä, kuka hän on ja minkä arvoista on olla sitä, mitä hän on. (Liebkind 1994, 35–36.)

Marcia on kehittänyt Eriksonin identiteettiteoriaa pidemmälle. Hän kuvaa erilaisia identiteetin tiloja eli statuksia (Marcia 1966, 551). Saavutetusta identiteetistä on kyse silloin, kun yksilö on käynyt läpi pohdintavaiheen ja tavoittelee itse valitsemiaan ammatillisia ja ideologisia päämääriä. Henkilö, jolla on lainattu identiteetti, on myös sitoutunut tiettyihin päämääriin ja ideologioihin. Ne ovat kuitenkin vanhempien valitsemia eikä itse valittuja. Epäselvästä identiteetistä on kyse silloin, kun yksilöllä ei ole ammatillisia eikä ideologisia päämääriä eikä hän ole niitä myöskään pohtinut. Moratoriovaiheessa yksilö parhaillaan kamppailee identiteettiin liittyvien kysymysten kanssa. Moratoriovaiheessa yksilöllä on identiteettikriisi. (Marcia 1980, 161; ks. myös Marcia 1966, 1967; Kroger 2000.)

Kroger (2000) jakaa nuoruuden kolmeen jaksoon: varhaisnuoruuteen (11–14 v.), keskinuoruuteen (15–17 v.) ja myöhäisnuoruuteen (18–22 v.). Oman tutkimukseni henkilöt olivat iältään 13–15-vuotiaita ja sijoittuvat siten varhaisnuoruuden ja keskinuoruuden välimaastoon. Varhaisnuoruudessa merkittävimmät identiteettikysymykset liittyvät murrosiän tuomiin biologisiin muutoksiin ja niiden heijastumiin psykologisissa prosesseissa ja yhteiskunnallisissa reaktioissa. Kroger

toteaa, että identiteettikysymyksissä on huomioitava monet samanaikaiset muutokset, joita tapahtuu yksilön kehityksen eri osa-alueilla. Hänen mukaansa esimerkiksi koulun vaihtaminen samaan aikaan biologisten muutosten kanssa saattaa sekoittaa identiteetin muotoutumista joidenkin kohdalla. (Kroger 2000, 32–33.)

Varhaisnuoruudessa yleisiä identiteettiä huolia ovat liittyminen ja hylkääminen ja huoli siitä, hyväksyvätkö vai hylkäävätkö kaverit (Kroger 2000, 38). Krogerin mukaan puberteettimuutoksiin liittyvät muutokset suhteessa vanhempiin ja kavereihin. Vanhempien odotusten muuttuminen perustuu lapsen ulkoiseen muuttumiseen. Murrosiän fyysiset muutokset, jotka ovat toisten nähtävissä vaikuttavat enemmän yksilön kokemukseen omasta identiteetistään kuin ne muutokset, joita toiset eivät näe. (Kroger 2000, 46.) Kroger toteaa, että ystävyysuhteet ja vertaisryhmä varhaisnuoruudessa muodostavat tärkeän kontekstin identiteetin myöhemmälle kehitymiselle (Kroger 2000, 53–54). Keskinuoruudessa aletaan vähitellen pohtia myös ammatillisia päämääriä. Erilaiset ympäristöt kotona, koulussa ja kavereiden parissa antavat nuorelle mahdollisuuden etsiä itselleen merkittäviä arvoja, rooleja ja päämääriä ja siten auttavat identiteetin muotoutumisessa. (Kroger 2000, 85.)

Piaget'n ja Inhelderin (1977, 126) mukaan nuoruudelle tyypillinen ihanteiden ja teorioiden muodostaminen vaatii ajattelussa muutoksen, joka tekee mahdolliseksi olettamusten käsittelemisen ja päättelemisen konkreettisista havainnoista riippumattomien väitelauseiden perusteella. Myös Krogerin mukaan identiteetin muotoutuminen vaatii sen, että yksilö pystyy kuvittelemaan itselleen vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja muodostamaan vaihtoehtoisia tulevaisuusskenaarioita riippuen omista valinnoistaan. Heidän pitää myös pystyä harkitsemaan, millä tavoin tietynlaisen tulevaisuuden voi saavuttaa ja mikä ”tulevaisuuksista” olisi heille sopivin. Tällaiseen ajatteluun vaadittavat kognitiiviset taidot alkavat kehittyä varhaisnuoruudessa, mutta vasta keskinuoruudessa ne alkavat lujittua. (Kroger 2000, 66.) Piaget'n kehitysteorian mukaan nuoruusiässä lapsi siirtyy formaalisten operaatioiden kauteen. Yksilön persoonallisuus muotoutuu, ja hän tulee tunteittensa ja älynsä puolesta osaksi aikuisten yhteiskuntaa. (Piaget 1988, 24.)

4.3 Identifikaatio

Identiteetin käsite kytkeytyy läheisesti identifikaation eli samastumisen käsitteeseen. Varsinkin sosiaalinen identiteettimme koostuu kaikista niistä ryhmistä, joihin kuulumme ja joihin samastumme. (Liebkind 1988, 70.) Identifikaation käsite on identiteetin tavoin hyvin monimutkainen ja Hallin mukaan se on yksi huonoimmin ymmärretyistä käsitteistä. Hall toteaa, että arkikielessä identifikaation ajatellaan rakentuvan havainnolle yhteisestä alkuperästä tai yhteisistä piirteistä toisten ihmisten tai jonkin ihanteen kanssa. Identifikaatio rakentuu sen pohjalta luonnolliselle yhteenkuuluvuuden tunteelle. Diskursiivisessa lähestymistavassa identifikaatio nähdään sen sijaan konstruktioksi, prosessiksi, joka ei koskaan sulkeudu, vaan on aina liikkeessä. (Hall 1999, 247–248.) Matkalaukkulapset tuntevat usein yhteenkuuluvuutta erityisesti toisten matkalaukkulasten kanssa ja samastuvat heihin (Eakin 1996, 61).

Ihmiset samastuvat ryhmänsä joihinkin piirteisiin, mutta irtisanoutuvat toisista. Samastumisen aste voi vaihdella niin, että se koskee melkein kaikkia yksilön tai ryhmän piirteitä tai sitten vain yhtä tai muutamaa piirrettä. Esimerkiksi henkilö voi pitää itseään suomalaisena muodollisen kansallisuutensa vuoksi tai myös siksi, että on muilta piirteiltään ”tyypillinen” suomalainen. (Liebkind 1988, 71.)

Kun samastuminen yhdistyy samastumiskohteessa havaittuihin negatiivisiin piirteisiin, syntyy samastumiskonflikti. Samastumiskonfliktit ohjaavat identiteettimme kehitystä niin, että konfliktitilanteessa joudumme määrittelemään mitä ryhmää tai yksilöä haluamme lähestyä ja mistä puolestaan irrottautua. Samastumiskonfliktien seurauksena samastumiskuviomme muuttuvat ja niiden mukana myös identiteettimme ja minäkuvamme. Samastumiskonfliktit vaikuttavat osaltaan siihen, että ihmiset eivät koskaan samastu toisiin ihmisiin tai ryhmiin kokonaan vaan aina osittain. (Liebkind 1988, 71.)

Mitä useampaan ryhmään henkilö kuuluu, sitä suurempi mahdollisuus hänellä on kokea jonkinlaisia ristiriitoja eri jäsenryhmien välillä. Toisaalta samalla hänelle tarjoutuu mahdollisuus valita useammasta vaihtoehdosta itselleen myönteinen sosiaalinen identiteetti. Monet etnisten vähemmistöjen edustajat joutuvat liikkumaan kahden eri kulttuurin välillä. (Liebkind 1988, 72.) Samoin matkalaukkulapset poimivat rakennusaineita identiteettiinsä kaikista kulttuureista, joissa he elävät (Pollock & Van Reken 1999, 19). Ihmisen sosiaalinen identiteetti siis muodostuu monien eri ryhmien leikkauspisteessä (Liebkind 1988, 72).

5 MATKALAUKKULAPSI PALAA KOTIMAAHAN

5.1 Paluu vieraaseen kotimaahan

Kun perhe palaa Suomeen ulkomaanvuosien jälkeen, vanhemmat ovat palaavat kotiinsa, mutta lapsi on usein jättänyt kodin taakseen (Koskela 1998, 38). Eakin on tutkinut matkalaukkulapsia 1970-luvun lopulta saakka. Hän on todennut, että erimaalaisilla matkalaukkulapsilla oli samanlaisia vaikeuksia sopeutua, kun piti muuttaa ”kotiin” eli palata omaan kotimaahan. Eläminen ja kasvaminen toisessa kulttuurissa on muuttanut pysyvästi matkalaukkulapsen käsitystä kodista. Matkalaukkulapsen käsitys kodista on erilainen verrattuna heihin, jotka ovat asuneet koko ikänsä kotimaassaan. (Eakin 1996, 60.)

Marttisen mukaan paluuvaiheessa lapsesta saattaa tuntua, että hän on kadottanut oman persoonansa ja tunteen omasta arvostaan, kun kukaan ei tiedä hänestä ja hänen taustastaan mitään. Se tekee hänet myös haavoittuvaksi. Uudessa ympäristössä matkalaukkulapsi kohtaa tilanteita, joissa hän tuntee itsensä nöyryytetyksi, kun ei osaa tai ymmärrä. Erilaisuuden tunne ja samaistumisen tarve voivat aiheuttaa monenlaisia reaktioita. Matkalaukkulapsi tulee näkyväksi sitä mukaa, kun hän kokee ympäristönsä niin turvallisena, että uskaltaa reagoida ja osoittaa sekä myötätuntoa että kielteisiä tunteita. (Marttinen 1992, 105.)

Huffin tutkimuksessa huomattiin, että ne amerikkalaiset matkalaukkulapset, jotka pitivät itseään isäntämaan kansalaisina, kokivat merkittävästi suurempaa paluushokkia kuin ne, jotka tunsivat itsensä amerikkalaisiksi. Toisaalta nämä lapset olivat myös tyytyväisempiä saamaansa sosiaaliseen tukeen kuin ne, jotka pitivät itseään amerikkalaisina. Huffin mukaan he saattavat olla kykeneväisempiä järjestämään sosiaalista tukea sopeutumiseensa siitä huolimatta, että he saattavat kokea palatessaan suurempaa surua. (Huff 2001, 261.) Huff toteaa, että mitä nuorempi lapsi on palatessaan, sitä nopeammin hän sopeutuu takaisin kotimaahansa (Huff 2001, 247). Niille lähetyslapsille, jotka ovat asuneet suurimman osan elämästään ulkomailla, paluushokki saattaa itse asiassa olla kulttuurishokki (Huff 2001, 261).

5.2 Teini-ikäisen paluu

Paluu ei ole helppo kokemus kenellekään. Erityisen vaikeaa paluu näyttää olevan teini-ikäisille (Eakin 1996, 61–62; Storti 1997, 118; Huff 2001, 260). Vuorekosken tutkimus osoitti, että paluumuuttajilla, jotka olivat saapuneet Suomeen murrosikäisinä, näytti pitkässä juoksussa olevan enemmän psyykkisiä oireita kuin niillä, jotka palasivat Suomeen ennen murrosikää (Vuorekoski 2000, 63). Huffin tutkimuksessa taas selvisi, että yli 15-vuotiaat lähetyslapsekset, jotka palasivat kotimaahansa, kokivat suurempaa surua isäntämaan jättämisestä ja etäisyyttä toisista kuin sitä nuoremmat (Huff 2001, 260). Monet matkalaukkulapset kantavat koko elämänsä ajan mukanaan tunnetta siitä, että he ovat joutuneet luopumaan ystävistään, tärkeistä paikoista ja kaikesta tutusta. Lapset, jotka ovat kasvaneet ulkomailla muuttuvat näiden kokemustensa myötä. (Eakin 1996, 62.) Iällä on merkitystä myös pakolaislasten sopeutumisessa. Kososen tutkimus osoitti, että pakolaislasten psyykinen hyvinvointi oli selvästi yhteydessä sukupuoleen, nykyiseen ikään, Suomeen tuloikään ja koulun ilmapiiriin. Erityisesti tukea tarvitsevat murrosiässä tulleet ja murrosiässä olevat pakolaiset. (Kosonen 1994, 218–219.)

Eakin on työskennellyt kotimaahan palaavien teini-ikäisten kanssa yli 20 vuotta, ja hänen mukaansa pohjimmaisat kysymykset eivät ole oikeastaan muuttuneet. Riippumatta siitä, mistä syystä nämä nuoret ovat olleet ulkomailla, he kokevat olevansa kotimaansa edustajia. Ulkomailla heidät usein tunnetaan juuri kansallisuutensa perusteella. Siksi on suuri yllätys, kun he kotimaahan palatessaan huomaavat, ettei heillä ole kovinkaan paljon yhteistä toisten kanssa. (Eakin 1996, 63.) Monet nuoret pettyvät huomattessaan, että juuri kukaan ei ole kiinnostunut heidän ulkomaan kokemuksistaan. Harvat kysyvät mitään ja silloinkin kun he kuuntelevat, he eivät välttämättä kuitenkaan ymmärrä. Edes ystävät eivät välttämättä ole kovin kiinnostuneita matkalaukkulapsen kokemuksista. (Storti 1997, 125.)

Matkalaukkulapset ovat usein varsin taitavia ihmissuhdetaidoissaan ulkomailla sekä ikäistensä että myös aikuisten kanssa. Aikuisten kanssa toimiminen on heille luontevampaa kuin muille nuorille, koska he ovat viettäneet enemmän aikaa aikuisten seurassa. Valitettavasti tämä taito ei yleensä auta nuoria sopeutumaan vertaisryhmäänsä kotimaassa. Siitä voi seurata se, että nuoret ovat edelleen hyvin riippuvaisia vanhemmistaan, mikä taas viivyttää heidän kehitystään kohti itsenäistä aikuisuutta. (Eakin 1996, 63–64.) Myös Storti korostaa, että matkalaukkulapset tulevat paremmin toimeen aikuisten kanssa kuin ikätovereidensa kanssa kotimaassa. Kotimaahan palaavat

nuoret sopivat yleensä paremmin pari vuotta vanhempien nuorten joukkoon, mutta voi olla vaikeaa tulla hyväksytyksi heidän taholtaan. (Storti 1997, 123.)

Eakin toteaa, että kotimaahan palatessaan vanhemmat ovat usein erityisen huolissaan alkoholista, huumeista ja seksistä. Samaan aikaan, kun heidän teini-ikäiset lapsensa tarvitsisivat paljon neuvoja ja tukea, vanhempien itsensä pitää päästä sisälle uuteen työpaikkaan. Vanhemmat ovat epävarmoja rajojen asettamisessa ja saattavat siksi muuttua ylisuojeleviksi. Monet kotimaahan palaavat nuoret sanovat, että he haluaisivat viettää enemmän aikaa perheen kanssa, niin kuin he tekivät asuessaan ulkomailla. Eakinin mukaan nuoret kaipaavat suuntaviivoja ja ohjeita, joihin he voivat vedota, kun kaverit ehdottavat huumeita tai jotakin muuta, mitä he haluavat välttää. (Eakin 1996, 65.)

Eakin kuvaa teini-ikäisten kulttuurishokkia vuoristoratana, jossa ylä- ja alamäet seuraavat toisiaan. Teini-ikäiset ovat usein vihaisia vanhemmilleen siitä, että joutuivat palaamaan, mutta eivät välttämättä koe hyvänä ilmaista näitä ajatuksia. Siitä johtuen syntyy usein odottamatta voimakkaita yhtäkkisiä tunteenpurkauksia. Nuoremmat sisarukset sopeutuvat usein nopeammin, mikä saattaa aiheuttaa sen, että teini-ikäiset kokevat, että heissä on jotakin vikaa. (Eakin 1996, 72.)

5.2.1 Erilainen koulu

Kotimaahan palaavilla nuorilla on usein sekä hyviä, että huonoja kokemuksia ulkomaankouluista. Kuitenkin ulkomaankoulut ovat usein pienempiä kuin koulut kotimaassa. Uusi tulija hyväksytään niissä helpommin ja toivotetaan lämpimästi tervetulleeksi. Pienessä koulussa on myös helpompi päteä kuin kotimaan isoissa kouluissa. (Eakin 1996, 66.) Nuorelle, jonka kaikki tunsivat ulkomaankoulussa, on vaikeaa olla kasvotonta massaa suuressa koulussa kotimaassa (Storti 1997, 124). Ulkomailla opiskelleella lapsella on Marttisen (1992, 98) mukaan tavallisesti kokemuksia koulujärjestelmästä, jossa opettajan ja oppilaan suhde on tuttavallinen ja lämmin. Oppilaat ovat suhtautuneet kunnioittavasti ja kohteliaasti opettajaan.

Paluu kotimaan tavalliseen kouluun saattaa olla shokki. Monet opiskelijat ovat olleet luokkakavereita jo vuosia. Siitä syystä sosiaaliset ryhmät ja klikit saattavat olla varsin pysyviä. Usein opettajat ovat kiinnostuneita uudesta tulokkaasta. Voi olla kuitenkin masentavaa, jos ainoastaan opettaja osoittaa olevansa kiinnostunut matkalaukkulapsesta. (Eakin 1996, 66–67.) Ulkomaankouluissa, jotka yleensä ovat

suhteellisen pieniä, esiintyy vähemmän jakaantumista ryhmiin ja useimmat nuoret ovat säännöllisesti tekemisissä useimpien toisten koulussa olevien nuorten kanssa, ei vain ”harvojen ja valittujen” kanssa. Kotimaahan palanneet matkalaukkulapset eivät ole tottuneita siihen, että heitä vieroksutaan, koska he ovat erilaisia. Ulkomaankoulussa kaikki olivat jollakin tavalla erilaisia jo siksi, että he olivat koulussa ulkomailla. (Storti 1997, 121.)

5.2.2 Ulkopuolinen?

Yksi suurista haasteista kotimaahan palaavalle nuorelle on löytää hyviä ystäviä tai edes yksi hyvä ystävä. Eakinin mukaan monet nuoret eivät halua kokea enää kipua, jonka ystävän menettäminen aiheuttaa ja sen takia he eivät edes yritä saada uusia ystäviä. Tämä on tyypillistä varsinkin niille, jotka palaavat määrääjäksi ja aikovat palata takaisin isäntämaahan. Usein he odottavat paluuta ”kentälle” innoissaan, koska kokevat, etteivät joudu jättämään ystäviä taakseen. (Eakin 1996, 68.)

Monet kotimaahan palaavat nuoret kokevat, ettei heillä ole kontrollia omasta elämästään. Heidät on yhtäkkiä repäisty juuriltaan vanhempien työkauden päätyttyä ja heitetty ”kotiin”. Teini-ikäisillä tunne menetyksestä kestää pidempään ja on kivuliaampi. Näin tapahtuu erityisesti silloin, jos he ovat kokeneet elämässään monia siirtymisiä paikasta toiseen. He ovat joko joutuneet jättämään ystävänsä tai ystävät ovat jättäneet heidät. (Eakin 1996, 67.) Teini-ikäiset käyvät läpi suuria fyysisiä ja tunne-elämän muutoksia, kun he siirtyvät lapsuudesta nuoruuteen. Kun teini-ikäiset näiden muutosten lisäksi joutuvat luopumaan ystäväpiiristään, he usein reagoivat voimakkaasti tai sulkeutuvat omaan maailmaansa. Tunne kontrollin puutteesta lisääntyy, kun heillä on vaikeuksia löytää uutta ystäväpiiriä. Monet matkalaukkulapset kokevat, että he ovat ulkopuolisia tai tarkkailijoita. (Eakin 1996, 67–68.) Myös Stortin mukaan merkittävimpiä paluukysymyksistä teini-ikäisen kohdalla on se, saako hän ystäviä. Kavereiden hyväksymäksi tuleminen on yksi teini-ikäisen suurimmista tarpeista. Siksi ulkopuoliseksi jääminen on vakava asia. (Storti 1997, 119; ks. myös Kroger 2000, 38.)

Stortin mukaan monet kotimaahansa palaavat matkalaukkulapset saattavat ystävyystyä nuorten kanssa, jotka myös ovat ”ulkopuolisia”, ja joita ei ole hyväksytty. Stortin mielestä matkalaukkulapset ovat erityisen haavoittuvaisia, koska heillä ei ole ryhmää, mihin he kuuluvat. (Storti 1997, 121, ks. myös Eakin 1999, 36.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että nuoret saattavat suhtautua suvaitsemattomasti niihin, jotka eivät

kuulu ryhmään ja jotka ovat erilaisia ihonvärittään, kulttuuritaustaltaan ja mieltymyksiltään. (ks. esim. Erikson 1968, 132; Kroger 2000, 37).

Pollock ja Van Reken toteavat, että sen sijaan, että matkalaukkulapsi odottaisi, että muiden tehtävä on ymmärtää häntä, hänen tulisi pyrkiä ymmärtämään tovereidensa elämäkokemuksia kotimaassa. Pollock ja Van Reken näkevät paluun jaksona, jolloin matkalaukkulapsi kaikista eniten tarvitsee hyvää tukijaa. Tällaista voi olla vaikea löytää, sillä usein ne, jotka voisivat olla positiivisia roolimalleja, saattavat pitää matkalaukkulasta omituisena. (Pollock & Van Reken 1999, 252–253.)

5.3 Uskonnollinen kulttuurishokki

Van Reken toteaa, että vaikka monet asiat ovat muuttuneet lähettiperheiden elämässä ja työtavoissa vuosikymmenien kuluessa, syy heidän lähetystyöhön lähtöönsä ei ole kuitenkaan muuttunut. Lähetystyöntekijät uskovat, että Jumala on heidät siihen työhön kutsunut. (Van Reken 1996, 97–98.) Monet paluuseen liittyvät haasteet ovat yhteisiä kaikille matkalaukkulapsille, mutta lähetyslapsekset kohtaavat joitakin erityisiä haasteita juuri siksi, että he ovat lähetystyöntekijöiden lapsia (Van Reken 1996, 82).

Kotimaahan palatessaan monet lähetyslapsekset huomaavat, että uskoa ilmaistaan kotimaassa hyvin eri tavalla verrattuna isäntämaahan. Jotkut heistä saattavatkin kokea uskonnollisen kulttuurishokin huomattessaan, että ihmiset eivät puhu uskosta niin avoimesti kuin lähetyslasterien isäntämaassa. Osa uskonnollisesta kulttuurishokista liittyy läheisesti tuntemuksiin, joita matkalaukkulapsekset kohtaavat yleisesti kotimaahan palatessaan. (Van Reken 1996, 89.) Monet matkalaukkulapsekset nimittäin kokevat, että nuoret kotimaassa ovat ahdasmielisiä ja kapeakatseisia eivätkä juurikaan välitä siitä, mitä muualla maailmassa tapahtuu (Storti 1997, 122). Lähetyslapsi voi kokea kotimaahan palatessaan ongelmana sen, että toiset kristityt nuoret ovat niin sisäänpäin kääntyneitä ja näyttävät olevan täysin tietämättömiä asioista, jotka eivät suoranaisesti vaikuta heidän omaan ryhmäänsä. Tämä aiheuttaa turhautumisen tunteita monissa lähetyslapseksissa. (Van Reken 1996, 90.)

Kotimaan jumalanpalvelus voi tuntua tylsältä niistä lähetyslapseksista, jotka ovat tottuneet afrikkalaiseen jumalanpalvelukseen, johon rummut ja tanssi kuuluvat luonnollisena osana. Erityisesti köyhien parissa eläneille lähetyslapseksille saattaa myös olla shokki huomata kuinka paljon rahaa voidaan käyttää esimerkiksi kirkon sisustamiseen. Heidän mielellään voi olla kysymys, miksi niitäkin rahoja ei käytetä

niiden auttamiseen, joilla on todellinen hätä. Van Rekenin mukaan jotkut lähetyslapsek lakkaavat käymästä kirkoissa muun muassa tästä syystä. (Van Reken 1996, 90–91.)

5.4 Onnistunut paluu – mahdotonta?

5.4.1 Valmistautuminen paluuseen ulkomailla

Kotimaahan palaaminen on stressaava kokemus ja siihen on hyvä alkaa valmistautua jo hyvissä ajoin. Stortin (1997, 128) mukaan nuorille on tärkeää tietää mikä on ”in” kotimaassa. Sopeutumista voi helpottaa se, että nuori tietää esimerkiksi jotakin bändeistä, muodista ja tv-sarjoista, jotka ovat pinnalla kotimaassa. Myös vierailut kotimaahan valmentavat nuoria paluuseen.

Pollockin ja Van Rekenin (1999, 251) mukaan paluun onnistumiseksi matkalaukkulasten tulee ymmärtää, mitä he käyvät läpi kotimaahan palatessaan. Myös Stortin mielestä lapsille pitää kertoa paluushokista ja keskustella siitä heidän kanssaan (Storti 1997, 129). Monet ulkomaankoulut järjestävät tapaamisia, joissa nuorilla on mahdollisuus puhua muutosta ja siitä miltä se heistä tuntuu. Nuorten täytyy tietää, että heillä on oikeus ilmaista tunteitaan lähellä olevaa muuttoa kohtaan. Auttaa, jos he ymmärtävät, että muutto on vaikeaa myös vanhemmille ja sisaruksille. (Eakin 1996, 71.)

Eakin on huomannut, että matkalaukkulapsilla on usein tapana jättää ongelmat taakse selvittämättä niitä. Koska matkalaukkulapset usein siirtyvät eteenpäin ennen kuin he ehtivät ratkaista erimielisyyksiä, joita heillä on saattanut olla opettajan tai toisten oppilaiden kanssa, he oppivat välttämään ongelmien käsittelyä. He voivat siirtyä eteenpäin, mutta kuitenkin he kantavat mukanaan ratkaisemattomia ihmissuhteita. (Eakin 1996, 64.) Storti (1997, 129) painottaakin, että jos matkalaukkulapsella on ristiriitoja jossakin ihmissuhteessa isäntämaassa, vanhempien tulisi rohkaista selvittämään ne ennen kotimaahan paluuta. Eakinin (1996, 71) mukaan on tärkeää antaa lapselle mahdollisuus kunnon hyvästeihin isäntämaassa. Myös Storti (1997, 129) korostaa sitä, että vanhempien on varmistettava, että lapsella on mahdollisuus hyvästellä kaikki itselleen tärkeät ihmiset ennen paluuta kotimaahan.

Huffin mukaan on tärkeää, että lähettiperheillä on sosiaalisia ja henkilökohtaisia yhteyksiä sekä koti- että isäntäkulttuurissa (Huff 2001, 261; ks. myös Marttinen 1992, 97). Marttisen mukaan ne nuoret, joilla on ollut paikallisia ystäviä ja mahdollisuus

oppia maan kieltä, kestävät paremmin sen paineen, joka kohdistuu heihin Suomessa paluuoppilaina. Marttinen pitää paluun kannalta tärkeänä myös sitä, että matkalaukkulapset ovat oppineet arvostamaan isäntämaan kansalaisia, heidän tapojaan, kouluja ja historiaa. Marttinen toteaa, että opittuaan tekemään työtä ja tulemaan toimeen yhdessä kulttuurissa, matkalaukkulapset selviävät helpommin toisessakin. (Marttinen 1992, 97.) Eakin pitää harrastuksia yhtenä väylänä sopeutumiseen. Eakinin mukaan olemassa olevat harrastukset avaavat ovia harrastusryhmiin myös kotimaassa ja sitä kautta nuori saa mahdollisuuden tutustua toisiin nuoriin. (Eakin 1996, 69.)

5.4.2 Suojaavat tekijät sopeutumisprosessissa

Suomeen paluu ja sopeutumisprosessi ovat stressaavia tapahtumia. Kososen (1994, 196) mukaan sopeutuminen on ongelmanratkaisua ja emotionaalisen stressin säätelyä sekä ympäristön ja sisäisten psyykkisten prosessien muuttamista. Eri yksilöt käsittelevät paluun aiheuttamaa stressiä eri tavoin. Vuorenkosken tutkimus Ruotsista Suomeen tulleiden paluumuuttajalasten parissa osoitti, että oman äidinkielen ja toisen kielen sekä molempien lapsuuden kulttuurien ylläpito oli tärkeä tekijä hyvälle sopeutumiselle paluumuuton jälkeen. Vuorenkosken mukaan paluumuuttoon liittyviä riskitekijöitä lasten kohdalla ovat ystävien menettäminen, kielen ja ympäristön muuttuminen sekä koulusysteemin muuttuminen. (Vuorenkoski 2000, 64.)

Eri tutkijat ovat selvittäneet niitä suojaavia tekijöitä, jotka auttavat lasta selviytymään vaikeassa ja stressaavassa ympäristössä. Vaikka kyseessä on pääasiassa ”riskilapsiin” kohdistuneita tutkimuksia, tulosten nähdään pätevän pitkälti erilaisiin lapsen ja nuoren elämää kohdanneisiin stressitilanteisiin, joihin myös kotimaahan paluu voidaan liittää. Mastenin ja Garmezyin mukaan suojaavat tekijät voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensinnäkin *myönteiset persoonallisuuden piirteet*, kuten joustava reagointi, myönteisyys, herkkyys ihmissuhteissa, myönteinen minäkuva ja sisäinen kontrollintunne suojaavat lasta stressitekijöiltä. Toiseksi lasta tukeva *perheympäristö* ja ainakin toisen vanhemman lämmin suhtautuminen lapseen tukevat stressitilanteissa. Kolmanneksi jokin perheen ulkopuolinen *yhteiskunnallinen tekijä*, joka tukee lapsen sopeutumista, nähdään merkittävänä. (Masten & Garmezy 1985, 39, ks. myös Kosonen 1994, 196.)

Mastenin, Bestin ja Garmezyin mukaan selviytymisessä auttaa, jos lapset ovat hyviä oppijoita ja ongelmanratkaisijoita. Sitoutuminen toisiin ihmisiin on tärkeää.

Lisäksi on tärkeää, että jatkuvaa stressiä kokeneet lapset pärjäävät jollakin alueella, jota he tai heidän ympäristönsä arvostavat, olipa tämä alue sitten akateeminen tai urheiluun tai taiteeseen liittyvä. (Masten ym. 1990, 438.) Myös Rutter (1993, 629) korostaa, että menestys yhdellä osa-alueella vahvistaa itsetuntoa ja sitä kautta yksilö saa rohkeutta käsitellä haasteita elämän muilla osa-alueilla. Mastenin ym. mukaan myönteiset koulukokemukset suojaavat lasta riskitekijöiltä. Heidän mukaansa myös kirkko on lasta suojaava tekijä. Kirkon jäsenyys ja usko korkeampaan voimaan toimii useiden tutkimusten mukaan suojaavana tekijänä riskitilanteissa. Uskonto voi vaikuttaa käsityksiin stressaavista tilanteista, saatavilla olevaan sosiaaliseen tukeen ja selviytymiskeinojen valintaan, esimerkiksi rukouksen valitsemiseen alkoholin kulutuksen sijaan. (Masten, Best & Garnezy 1990, 430.) Myös Werner ja Smith (1992, 177) pitävät uskontoa, ja sitä kautta uskoa elämän mielekkyyteen, yhtenä suojaavana tekijänä.

Eakinin mukaan tuki, jota lapset saavat vanhemmiltaan, on yksi merkittävimmistä sopeutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Tuki mahdollistaa sen, että lasten on helpompi käsitellä muuttoa. Erityisen merkittävää on se, miten heidän äitinsä käsittelee muuttoa. (Eakin 1996, 73.) Marttinen (1992, 106) toteaa, että usein lapsi voi yhtä hyvin tai huonosti kuin hänen sopeutumisen kanssa kamppaileva perheensä. Tämä koskee yhtä lailla niin pakolaislapsia, Suomeen adoptoituja lapsia kuin paluumuuttajia. Eakinin (1996, 73) mukaan jokaisen perheenjäsenen tulisi kokea, että hänellä on vapaus ilmaista tunteita ja puhua turhautumisista ja ongelmista, jotka liittyvät kotikulttuuriin. Myös Marttinen (1992, 106) painottaa, että kotimaahan palaavalle lapselle ja nuorelle on annettava mahdollisuus kertoa itsestään ja kokemuksistaan yhä uudelleen ja pukea sanoiksi epävarmuus, pelko ja kiukku.

Pollock ja Van Reken painottavat, että riippumatta siitä palaavatko vanhemmat kotimaahan lapsensa mukana, heidän tehtävänsä on joka tapauksessa auttaa lasta paluuvaiheessa. Pollock ja Van Reken pitävät paluun onnistumisessa tärkeimpänä asiana sitä, että vanhemmat tiedostavat vastuunsa. Jos vanhemmat jäävät isäntämaahan lapsen palatessa kotimaahan esimerkiksi opiskelemaan, on kuitenkin heidän vastuullaan huolehtia siitä, että heidän lapsestaan pidetään huolta. (Pollock & Van Reken 1999, 254–255.)

Marttisen mukaan kulttuurista toiseen muuttaminen on lapselle prosessi, joka kaipaava aikuisten läsnäoloa. Aikuiset pystyvät arvioimaan lapsen henkiset voimavarat ja puuttamaan asiaan, jos lapsen omat resurssit eivät riitä. Alkua kotimaassa voi vaikeuttaa

se, että vanhemmat saattavat itse kärsiä kulttuurishokista. Marttisen mukaan toiset turvalliset aikuiset ovat silloin korvaamattomia. Marttinen korostaa sitä, että mikään etukäteisvalmennus Suomeen muuttoa varten ei korvaa sitä prosessia, jota vanhemmat ja opettajat käyvät yhdessä lasten kanssa kotimaassa. (Marttinen 1992, 97–98.)

5.4.3 Lähettävien järjestöjen tuki

Eakinin mukaan on tärkeää, että lähettävät järjestöt tukevat perheiden paluuta kotimaahan yhtä lailla kuin valmentavat ulkomaille muuttoon etukäteen.

Matkalaukkulapsille ja heidän vanhemmillaan täytyy suoda mahdollisuus käsitellä paluuprosessia ja antaa malleja tämän siirtymän käsittelyyn. (Eakin 1996, 74.)

Pollockin ja Van Rekenin mukaan ennen paluuta kotimaahan perheen tulisi kuulla tästä muutosta sellaiselta ihmiseltä, joka on käynyt läpi vastaavan siirtymän. Pollock ja Van Reken suosittelevat myös järjestämään seminaareja sekä vanhemmille että matkalaukkulapsille pian paluun jälkeen. (Pollock & Van Reken 1999, 263–264.) Pollock ja Van Reken (1999, 266) korostavat, että lähettävien järjestöjen tulee kantaa työntekijöidensä lisäksi vastuuta myös työntekijöiden perheistä.

Pidemmällä tähtäimellä matkalaukkulasten ja aikuisten matkalaukkulasten keskinäisen yhteydenpidon tukeminen on Pollockin ja Van Rekenin mukaan hyödyllistä sekä matkalaukkulapsille itselleen että lähettävälle organisaatiolle. Järjestöjen kannattaa hyödyntää matkalaukkulasten kokemusta. Valitettavan usein matkalaukkulasten tiedot ja kokemukset jätetään huomiotta ja sen sijaan paikalle tuodaan asiantuntija jostakin oman järjestön ulkopuolelta. (Pollock & Van Reken 1999, 264–265.)

Pollock ja Van Reken pitävät tärkeänä myös sitä, että lähettäjänä toiminut organisaatio pyytää anteeksi tekemiään hallinnollisia virheitä, joiden seurauksista matkalaukkulapsi on saanut kärsiä. Pollock ja Van Reken kannustavat järjestöjä sponsorimaan matkalaukkulapselle matkan isäntämaahan opiskeluaikana tai heti sen jälkeen. Paluu takaisin juurille ja menneisyyden kokemusten arvioiminen auttaa matkalaukkulasta siirtymään seuraaviin elämänvaiheisiin. Kun lähettäjänä toiminut järjestö sponsoroimalla matkan, se viestittää matkalaukkulapselle, että he kuuluvat yhteisöön, joka välittää heistä vielä ulkomailla asumisen päätyttyä. Samalla järjestö osoittaa huomioivansa ulkomailla asumisen merkityksen matkalaukkulapselle. (Pollock & Van Reken 1999, 265–266.)

6 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMAT

Tavoitteenani oli tutkia neljän Japanin suomalaisen koulun oppilaan Suomeen paluuprosessia ennen paluuta ja sen jälkeen. Tässä tapaustutkimuksessa selvitettiin toisaalta tutkimushenkilöiden ennakko-odotuksia Suomeen paluuseen liittyen ja toisaalta heidän kokemuksiaan elämästä Suomessa noin kolme kuukautta paluun jälkeen. Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esiin myös tutkimushenkilöiden mahdollisia identiteettipohdiskeluja paluuprosessin aikana ja paluuprosessissa suojaavia tekijöitä. Tutkimus jakautui ajallisesti kahteen osaan. Ensimmäisen osan toteutin Japanissa touko-kesäkuussa 2003 ja jälkimmäisen Suomessa syys-lokakuussa 2003. Kyseessä oli siis pienimuotoinen seurantatutkimus.

Tutkimuksen pääongelma oli seuraava:

Miten tutkimushenkilöt kuvaavat Suomeen paluuprosessiaan ennen paluuta ja paluun jälkeen?

Tutkimusongelmaa pyrin selvittämään seuraavien tutkimuskysymysten avulla, jotka olen jäsentänyt tutkimusajankohdan ja -paikan mukaan.

Japanissa:

1. Miltä Suomeen paluu tuntui etukäteen?
2. Millaisia odotuksia, toiveita ja pelkoja Suomeen paluuseen liittyi?

Suomessa:

1. Millaisia kokemuksia tutkimushenkilöillä oli Suomeen paluusta, sopeutumisesta ja elämästä Suomessa noin kolme kuukautta paluun jälkeen?
2. Prosessoivatko tutkimushenkilöt identiteettiään paluuprosessin yhteydessä?
3. Millaisia suojaavia tekijöitä tutkimushenkilöt toivat esiin paluuprosessin yhteydessä?

7 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

7.1 Tutkimuskohde ja sen valinta

Tutkimuskohteena tässä tutkimuksessa olivat laajassa mielessä matkalaukkulapset ja heidän Suomeen paluuprosessinsa. Kiinnostukseni matkalaukkulapsiin liittyvää problematiikkaa kohtaan heräsi keväällä 2001, kun työskentelin heidän parissaan Japanin suomalaisella koululla puoli vuotta. Tapaustutkimuksen kohde määräytyy Syrjälän mukaan monista eri tekijöistä käsin. Kiinnostuksen kohteena voi olla esimerkiksi jokin tapahtuma, ongelma tai ihmisryhmä. Tutkimus voi pyrkiä olemaan ainutkertainen ja opettava, jotta sen kautta voitaisiin oppia tuntemaan ilmiön yleisiä piirteitä. (Syrjälä 1994, 22–23.) Tämä tutkimus oli ainutkertainen ainakin siinä mielessä, että tutkimuksen myötä avautui mahdollisuus selvittää tutkimushenkilöiden ajatuksia paluun molemmin puolin.

Tutkimusjoukoksi valitsin aluksi Japanin suomalaisen koulun oppilaat, sillä olin menossa tekemään opetusharjoittelua Japaniin keväällä 2003. Lisäksi olin tietoinen siitä, että suurin osa koulun oppilaista oli palaamassa perheineen pysyvästi Suomeen kesällä 2003, ja näin avautui mahdollisuus juuri paluuprosessin tutkimiseen. Tutkimusaiheeseen liittyvään kirjallisuuteen perehdyttyäni päädyin tarkentamaan tutkimuksen kohdejoukoksi 13–15-vuotiaat oppilaat. Tämän ikäisiin tutkimushenkilöihin päädyin siitä syystä, että monissa tutkimuksissa (esim. Huff 2001, Vuorenkoski 2000) on osoitettu paluun olevan vaikeinta teini-ikäisille. Valitsin heidät iän lisäksi sillä perusteella, että jokainen heistä on asunut Japanissa vähintään seitsemän vuotta. Voidaan siis todeta, että he ovat viettäneet merkittävän osan kehitysvuosistaan ulkomailla ja ovat siten matkalaukkulapsia (ks. Pollock & Van Reken 1999, 19).

Tutkimukseen osallistui kaksi tyttöä ja kaksi poikaa. Kaikki tutkimukseen osallistuneet nuoret kävivät Japanin suomalaista koulua ja asuivat kouluviikot koulun yhteydessä sijaitsevassa asuntolassa. Kaikki heistä osaavat puhua japania. Tutkimushenkilöiden suhteellisen pieneen määrään vaikutti edellä mainittujen kriteereiden lisäksi tutkimuksen käytännön toteutettavuus. Suomessa nuoret asettuivat perheineen asumaan eri puolille maata, ja muun muassa matkustuskulujen vuoksi tutkittavien määrän piti olla kohtuullinen.

Tutkimushenkilöiden vanhemmat toimivat Japanissa kolmen eri lähetysjärjestön palveluksessa. Tutkimuksen luottamuksellisuuden vuoksi tutkimushenkilöiden nimet on tutkimuksessa muutettu.

7.2 Tapaustutkimus

Tämä tutkimus oli luonteeltaan tapaustutkimus, jonka aineistonkeruussa ja analysoinnissa sovellettiin sekä fenomenologisen että narratiivisen tutkimuksen menetelmiä. Tapaustutkimus ei ole menetelmä, vaan todellisuuden tutkimiseen kohdistuva lähestymistapa. Se tavoittelee kokonaisempaa ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä, kuin mihin yhteen tiedonhankintamenetelmään perustuva selvitys tutkimuskohteesta voi antaa. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 168.)

Tapaustutkimukselle on tyypillistä monipuolisilla ja monilla eri tavoilla hankittujen tietojen koonti tutkittavasta tapauksesta (Syrjälä 1994, 10). Saarela-Kinnusen ja Eskolan mukaan tapaustutkimuksessa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia tuotetaan yksityiskohtaista tietoa. Aineistonkeruussa käytetään useita erilaisia menetelmiä. Tapaustutkimuksessa on oleellista se, että käsiteltävä aineisto muodostaa tavalla tai toisella kokonaisuuden eli tapauksen. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 159.)

Tapaustutkimuksen vahvuus on sen kokonaisvaltaisuus (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 160). Syrjälän mukaan tapaustutkimukselle on ominaista luonnollisuus ja vuorovaikutuksellisuus. Tapaustutkimus on siinä mielessä joustavaa, että tietoja etsitään sieltä mistä niitä voidaan saada. (Syrjälä 1994, 13–14.) Stoecker (1991, 108) korostaa lisäksi sitä, että tapaustutkimukselle on ominaista teorian vahva osuus ja tutkijan osallisuus ulkopuolisuuden sijaan. Itse olin osallisena tutkimushenkilöiden elämässä suorittaessani samalla opettajankoulutuksen päättöharjoittelua Japanissa. Lisäksi kolme neljästä tutkimushenkilöstä oli oppilaina Japanin suomalaisessa koulussa myös kevätlukukaudella 2001, jolloin olin siellä vapaaehtoistyöntekijänä. Jo silloin minulla oli syntynyt läheinen ja vuorovaikutuksellinen suhde tutkimushenkilöihin.

Tapaustutkimus on arvosidonnaista, eli tutkijan arvomaailma heijastuu näkemykseen tutkittavasta ilmiöstä. (Syrjälä 1994, 15.) Arvosidonnaisuus ilmenee jo tutkimusaiheeni valinnassa. Pidin tärkeänä tuoda esiin matkalaukkulasten kotimaahan paluuprosessin kompleksisuutta ja tutkimukseni kautta saada kuuluviin matkalaukkulasten omia ajatuksia ja kokemuksia paluusta.

Eskolan ja Suorannan mukaan aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta tai merkitystä tutkimuksen onnistumiseen. Kysymys on ennen kaikkea tutkimusongelmasta ja näkökulmasta eli siitä mihin tietoa tarvitaan. (Eskola & Suoranta 1999, 62.) Tapaustutkimuksessa tutkitaan yhtä tai useampaa tapausta, joissa voi olla myös alayksiköitä. Tapaus ja tutkimusyksikkö eivät välttämättä ole samoja asioita. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 161–162.) Tässä tutkimuksessa tapauksena voidaan ajatella tutkimushenkilöiden Suomeen paluuprosessia yleensä, mutta toisaalta jokainen tutkimushenkilö muodostaa myös oman tutkimusyksikkönsä. Tapaustutkimuksen taustalla on toive ymmärtää inhimillistä tai ihmisyyhteisöihin liittyvää toimintaa yleisemminkin (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 163).

Tässä tutkimuksessa olin kiinnostunut lähetyslasterien ajatuksista ja kokemuksista. Fenomenologia tutkii kokemuksia ja siinä mielessä tutkimus oli osittain fenomenologinen. Laineen mukaan kokemuksella tarkoitetaan fenomenologian yhteydessä ihmisen kokemuksellista suhdetta omaan todellisuuteen, eli maailmaan, jossa hän elää. Fenomenologiassa tutkitaan siis ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuuteensa. (Laine 2001, 26–27.) Laineen (2001, 29) mukaan fenomenologia ei pyri niinkään löytämään universaaleja yleistyksiä kuin ymmärtämään jonkin tutkittavan alueen ihmisten sen hetkistä merkitysmaailmaa. Fenomenologisesta metodista ei voida esittää tarkkaa kuvausta, vaan se saa muotonsa tilannekohtaisesti huomioiden tutkijan, tutkittavan ja tilanteen erityislaatuisuuden (Laine 2001, 31).

Tutkimuksessani pyrin ymmärtämään tutkimushenkilöiden parhaillaan käynnissä olevaa paluuprosessia ja tutkimushetkellä vallinnutta sopeutumisprosessin vaivaa, joka muuttuu sopeutumisprosessin edetessä. Korostettakoon, että tutkimukseni ei ollut kuitenkaan varsinaisesti fenomenologinen, sillä fenomenologisessa tutkimuksessa kohdetta ennalta määrittävät teoreettiset mallit hylätään (Laine 2001, 33). Varton (1992, 87) mukaan oivaltavuus tarkoittaa fenomenologiassa selkeää irtautumista ennakoasetuksista ja pyrkimystä katsella tutkittavaa avoimesti. Tämän tutkimuksen taustalla oli vahva teoreettinen pohja, mikä on tyypillistä tapaustutkimuksille.

Tutkimuksessani oli myös narratiiviselle tutkimukselle ominaisia piirteitä. Narratiivisuus ei ole varsinaisesti metodi, vaan se sisältää monenlaisia kertomuksiin liittyvää tutkimusta (Heikkinen 2002, 185). Narratiivisessa tutkimuksessa on keskipisteenä yksilön elämä tai yksilöllisten tarinoiden ymmärtäminen. Narratiiviselle tutkimukselle on myös tyypillistä, että tutkija ja tutkittava työskentelevät läheisesti pitkäänkin. Muista laadullisista tutkimuksista sen erottaa tutkimuksen dialoginen,

keskusteleva luonne. Narratiiviset tutkijat arvostavat sitä, että tutkimustuloksilla on enemmän käytännönmerkitystä laajemmalle lukijakunnalle, kuin kvalitatiivisilla tutkimuksilla yleensä. (Hatch & Wisniewski 1995, 116–118.) Käytännöllinen ulottuvuus sai myös minut valitsemaan tämän tutkimusmetodin. Toivon, että nostamalla esiin muutaman matkalaukkulapsen tarinan, voisin auttaa muita, jotka käyvät läpi saman muutoksen entisestä asuinmaasta kotimaahan.

7.3 Aineiston keruu

Tässä tutkimuksessa aineistoa kerättiin kolmessa eri vaiheessa ja tutkimus on siten myös pienimuotoinen seurantatutkimus. Tutkimuksen ensimmäisen osan toteutin Japanissa touko-kesäkuussa 2003 ennen tutkimushenkilöiden Suomeen paluuta. Kysyin etukäteen Japanin suomalaisen koulun oppilaiden vanhemmilta sähköpostitse luvan tutkimuksen suorittamiseen.

Aineistonkeruumenetelmiä tutkimuksessani olivat kirjoitelmat ja haastattelut. Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten aineistojen, teorioiden ja/tai menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa. Triangulaation käyttöä perustellaan sillä, että useampaa tutkimusmenetelmää käyttämällä voidaan saada kattavampi kuva tutkimuskohteesta. (Eskola & Suoranta 1998, 69.) Triangulaatiota ei kuitenkaan tulisi käyttää sen itsensä vuoksi ja sitä kohtaan on esitetty myös kritiikkiä, sillä voidaan ajatella, että erilaiset tutkimusmenetelmät perustuvat esimerkiksi erilaisiin ihmiskäsityksiin (Eskola & Suoranta 1998, 71). Tässä tutkimuksessa käytin menetelmätriangulaatiota. Menetelmätriangulaatiossa tutkimuskohdetta tutkitaan useilla eri aineistonhankinta- ja tutkimusmenetelmillä (Eskola & Suoranta 1998, 70). Menetelmätriangulaatio voi tarkoittaa kahta asiaa: samaa menetelmää käytetään eri tilanteissa tai eri menetelmiä käytetään samassa tutkimuskohteessa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 39). Tämän tutkimuksen yhteydessä molemmat näkökulmat tulivat esiin.

7.3.1 Kirjoitelmat

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa Japanissa toukokuun 2003 alkupuolella kaikki kesällä 2003 Suomeen palanneet Japanin suomalaisen koulun oppilaat (n = 9) kirjoittivat kirjoitelman aiheesta: ”Kesällä muutan Suomeen”. Oppilaat saivat halutessaan otsikoida kirjoitelman itse. Pyysin heitä kirjoittamaan siitä, miltä heistä

tuntuu muuttaa Suomeen ja millaisia odotuksia, toiveita ja pelkoja heillä liittyy Suomeen muuttoon. Kirjoitelmien avulla halusin saada yleiskuvan oppilaiden ajatuksista sekä antaa heille mahdollisuuden vapaaseen kerrontaan aiheen pohjalta. Kirjoitelmien kautta varmistuin myös teemoista, joita halusin tuoda esiin haastattelussa. Kirjoitelmat selvittivät minulle, mitkä asiat olivat oppilaiden ajatuksissa pääällimmäisinä Suomeen paluun lähestyessä. Japaniin jääneet kaksi oppilasta kirjoittivat kansainväliseen kouluun siirtymisen ja Japanin suomalaisen koulun loppumisen herättämistä ajatuksista. Pidin tärkeänä heidän huomioimistaan siksi, että he eivät kokisi ulkopuolisuutta muihin oppilaisiin nähden tutkimukseni vuoksi, vaikka heidän kirjoitelmansa eivät tutkimusaineistooni kuuluneetkaan.

Narratiivinen tutkimus käyttää usein materiaalinaan kertomuksia (Heikkinen 2001, 116). Heikkisen (2001, 121) mukaan kerrontaan perustuvaa narratiivista aineistoa ovat esimerkiksi haastattelut ja vapaat kirjalliset vastaukset. Eskolan ja Suorannan (1998, 23) mukaan haastattelukysymykset voi laatia sellaisiksi, että ne houkuttelevat tarinoiden kertomiseen. Tässä tutkimuksessa narratiivista aineistoa olivat lähinnä kirjoitelmat. Suorissa lainauksissa k-kirjain henkilön nimen jälkeen tarkoittaa, että lainaus on kirjoitelmasta. Muussa tapauksessa kyse on haastatteluvastauksesta.

7.3.2 Haastattelut Japanissa ja Suomessa

Kirjoitelmien kirjoittamista seurasivat yksilöhaastattelut Japanissa kesäkuussa 2003. Suorittamani tutkimushaastattelut eivät olleet puhtaasti narratiivisia, sillä vain osa haastattelujen kysymyksistä oli kerronnallisuuteen tähtääviä. Haastatteluissa syvensin kirjoitelmissa esiin tuotuja teemoja, pyrkien erityisesti saamaan esille nuorten ajatuksia ja kokemuksia. Haastatteluihin valitsin neljä oppilasta, joiden kirjoitelmat Japanissa ja haastattelut sekä Japanissa että Suomessa toimivat lopullisena tutkimusaineistona. Tutkimuksen viimeisen osan eli paluun jälkeiset haastattelut, toteutin Suomessa syyslokakuussa 2003 noin kolme kuukautta tutkimushenkilöiden Suomeen paluun jälkeen.

Haastattelut suoritettiin Japanin suomalaisella koululla rauhallisessa huoneessa. Suomessa kaksi haastatteluista tehtiin tutkimushenkilöiden kotona. Myös siellä haastattelut saatiin tehtyä rauhassa ilman häiriötekijöitä. Kahta muuta haastattelua varten vierailin lähettiperheiden leirillä. Pyrin huomioimaan tilannetekijät haastattelun ajankohtaa ja paikkaa sovittaessa. Japanissa pyrin toteuttamaan haastattelut ajankohtana, jolloin se haittasi vähiten oppilaiden muita aktiviteetteja. Suomessa

joustavuutta vaati yhteisten aikojen löytäminen haastatteluun.

Haastattelumenetelmän valinnassa päädyin teemahaastatteluun.

Teemahaastattelussa on oleellisinta se, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelu huomioi sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin kuin sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelussa teemat ovat kaikille yhteisiä, mutta kysymykset ja niiden muoto saattavat vaihdella. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

Haastattelua varten olin miettinyt etukäteen teemoja ja kysymyksiä niihin liittyen. Kysymysten muoto vaihteli, ja haastattelutilanteessa syntyi tutkimushenkilöiden vastausten pohjalta myös uusia kysymyksiä. Oman erityispiirteensä tämän tutkimuksen haastatteluille toi se, että haastateltavat olivat iältään 13–15-vuotiaita. Teemahaastattelu tuntui toimivalta ratkaisulta nuorten haastattelussa. Se antoi vapauden tilanteen ja vastausten herättämien uusien kysymysten esittämiseen, mutta niukkasanaisten vastaajien kohdalla ennalta mietitty runko tuki haastattelun etenemistä.

Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 132) mukaan haastattelun onnistumiseksi nuoret olisi saatava motivoituneiksi vastaamaan. Erityisen tärkeää on välittää haastateltaville nuorille tunne siitä, että heistä ja heidän ajatuksistaan ollaan todella kiinnostuneita. Haastattelutilanteissa auttoi luottamus, joka oli syntynyt minun ja tutkimushenkilöiden välille jo ennen tutkimuksen varsinaista suorittamista.

7.4 Analyysimenetelmät

Aineiston keruuta seurasi aineiston purku ja analyysi. Aluksi litteroin nauhoitetut haastattelut sanatarkasti. Luin litteroidut haastattelut ja kirjoitelmat läpi useita kertoja kokonaiskuvan saamiseksi. Aineiston analyysissä käytin apuna teemoittelua, mikä on yleensä ensimmäinen tehtävä, kun kyseessä on teemahaastattelu (Eskola 2001, 143). Teemoitteluun otin mukaan myös tutkimushenkilöiden kirjoitelmat. Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 173) mukaan teemat saattavat pohjautua teemahaastattelun teemoihin, mutta sen lisäksi aineistosta nousee usein esiin muita teemoja, jotka voivat olla mielenkiintoisempia kuin alkuperäiset teemat. Myös tässä tutkimuksessa aineistosta löytyi uusia teemoja alkuperäisten lisäksi. Alkuvaiheessa nostin aineistosta esiin monipuolisesti erilaisia teemoja. Käytännössä kokosin eri tutkimushenkilöiden haastatteluissa ja kirjoitelmissa esiin tuomia asioita tietystä teema-alueesta saman

otsikon alle tietokoneen leikkaa-liitä -komentoa hyödyntäen. Eskolan ja Suorannan (1998, 176) mukaan tekstimassasta on löydettävä tutkimusongelman kannalta oleelliset aiheet. Vähitellen etsinkin aineistosta tutkimusongelman kannalta oleellista tietoa sisältäneet teemat keskittyäkseni niihin.

Eskolan mukaan tutkijalla on kaksi mahdollisuutta lähteä rakentamaan analyysiaan. Hän voi edetä haastateltava kerrallaan ja muodostaa jonkinlaisia tapauskuvauksia tai sitten tutkija voi edetä teema kerrallaan. (Eskola 2001, 147.) Tutkimuksessani päädyin aluksi tarkastelemaan aineistoa teema kerrallaan ja vasta lopuksi kuvasin tutkimushenkilöiden paluuprosesseja myös omina tapauksinaan. Tämän tutkimuksen jossakin määrin narratiivinen luonne sai pohtimaan tämän tyyppisen aineiston analyysia. Polkinghornen mukaan narratiivien analyysi kohdistaa huomion kertomusten luokitteluun, kun taas narratiivisen analyysin tavoitteena on tuottaa uusi kertomus. (Polkinghorne 1995, 13–15.) Tämän tutkimuksen analysointitapa vastasi näistä enemmän narratiivien analyysia käsitellessäni rinnakkain sekä kertomuksissa että haastatteluvastauksissa esiin tulleita teemoja. Kuitenkin pääasiallinen analyysimenetelmä tässä tutkimuksessa oli teemoittelu, koska tutkimukseni oli vain joiltakin osiltaan narratiivinen. Narratiivisuus tässä tutkimuksessa painottui aineistonkeruuvaiheeseen, vaikkakin analysointimenetelmänä käytetty teemoittelu oli samalla myös narratiivien luokittelua kerronnallisten vastausten osalta.

Teemoittelun jälkeen analysointi eteni kohti vuorovaikutusta aikaisempien tutkimusten kanssa. Eskolan ja Suorannan (1998, 176) mukaan kvalitatiivisen aineiston analysointi ei saisi jäädä sitaattikokoelman tasolle, vaan onnistuakseen teemoittelu vaatii teorian ja empirian vuorovaikutusta. Myös Eskola (2001, 150) toteaa, että analyysiin ja tulkintaan on tuotava mukaan kytkennät teoriataustaan ja aiempiin tutkimuksiin. Tässä tutkimuksessa päädyin tarkastelemaan ja tulkitsemaan tutkimustuloksiani aiempien tutkimustulosten valossa jo tulososan yhteydessä. Selkeyden vuoksi käsittelin ennen paluuta ja paluun jälkeen kerättyä tutkimusaineistoa pääasiassa erillään toisistaan.

Luokittelu on Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 147) mukaan välttämätöntä, jos halutaan vertailla aineiston eri osia tai tyyppillä tapauksia. Koska tutkimukseni oli myös seurantatutkimus, halusin luokittelun avulla selvittää nuorten yksilöllisiä paluuprosesseja ja muodostaa eräänlaisia tapauskuvauksia. Lopuksi siis tarkastelin nuoria erikseen paneutumalla jokaisen kohdalla muutamiin samoihin teemoihin, jolloin hahmottui kokonaiskuva erilaisista yksilöllisistä paluuprosesseista.

8 JAPANISSA – PALUUODOTUKSET JA VALMISTAUTUMINEN PALUUSEEN

8.1 Tutkimushenkilöiden kontekstin kuvausta

8.1.1 Japani tutkimushenkilöiden elinympäristönä

Huff (2001, 247) toteaa Stringhamiin (1993) viitaten, että suuret kulttuurierot lisäävät todennäköisyyttä kokea paluushokkia kotimaahan paluun yhteydessä. Toisaalta sopeutuminen isäntämaahan ja viihtyminen isäntämaassa vaikuttavat tutkimusten (ks. esim. Huff 2001, 247; Storti 1997) mukaan kotimaahan paluun lähtökohtiin ja sopeutumiseen. Usein henkilö, joka viihtyy isäntämaassa hyvin, kokee suurempaa paluushokkia kuin sellainen henkilö, joka ei viihdy isäntämaassa (Huff 2001, 261). Siitä syystä pidän tärkeänä kuvata olosuhteita Japanissa ennen paluuta.

Japani ja Suomi ovat väestöltään hyvin erikokoisia maita. Japanissa asuu noin 127 miljoonaa ihmistä, Suomessa viisi miljoonaa. Garant toteaa, että Japani on väkiluvultaan korkea, yksikielinen maa, kun taas Suomessa on vähän asukkaita ja se on kaksikielinen. Japanissa ja Suomessa on myös yhtäläisyyksiä. Molemmissa maissa on vähän ulkomaalaisia ja maat ovat melko homogeenisiä. Myös koulujärjestelmä (6+3+3) on pituudeltaan samanlainen. (Garant 1997, 72.)

Vesterinen on eritellyt artikkelissaan joitakin Suomen ja Japanin välisiä eroavaisuuksia ja pidän tärkeänä käsitellä japanilaista kulttuuria juuri siitä näkökulmasta, millaisena se suomalaiselle näyttäytyy. Vesterinen toteaa, että mitä kauemmaksi omasta maasta mennään, sitä vieraammilta asiat ja esineet ympärillä näyttävät. Mennessään Japaniin suomalainen kiinnittää huomiota japanilaisten sipsuttelevaan kävelytyyliin, heidän taiteelliseen luonteenlaatuunsa, järjestelmällisyyteen ja kohteliaisuuteen. Vesterisen mukaan japanilaiset ovat kohteliaita ulkomaalaisille ja ihmisille, joihin ollaan jonkinlaisessa suhteessa. Muuten ollaan välinpitämättömiä. (Vesterinen 1994, 565.)

Vesterinen sanoo, että eroavaisuuksia Japanin ja Suomen välillä voisi luetella lähes loputtomasti. Japanissa uskonto esimerkiksi on yhteisöä varten, kun taas Suomessa se on henkilökohtainen asia. Japanissa ja muualla Itä-Aasiassa myös vanhuutta ja sen tuomaa kokemusta arvostetaan, kun taas länsimaissa ihannoidaan

nuoruutta. (Vesterinen 1994, 565.) Yleisesti voidaan sanoa, että Japani ja Suomi ovat tietyistä samankaltaisuuksista huolimatta kulttuuriltaan hyvin erilaisia maita.

Suomi on kaikkien tutkimushenkilöiden virallinen kotimaa, mutta Ollista Japani tuntui enemmän kotimaalta kuin Suomi. Myös Markus piti Japania toisena kotimaanaan. Haastatteluissa kävi ilmi, että tutkimushenkilöt viihtyivät Japanissa hyvin.

”Täällä on tosi kivaa. Aluks oli tietenkin vähän kurjaa, mutta kyllä nyt niinkun on toinen kotimaa ihan, että viihdyn täällä tosi hyvin ja sillee vähän ikävää, että pitää lähteä kotiin Suomee. Yleensäkin on sillee tää kulttuuri ja sillee on vähän tarttunu sillee ja täällä on kaikki niin erilaista ettei voi oikein ees verrata Suomeen.”

[Markus]

”No kyllä se kotimaa Suomi on, mutta ehkä mä tykkään enemmän olla kumminkin Japanissa, kun mä oon ollu täällä niin kauan...Ihanaa, kun Japanissa on lämmin ja sellanen siis ihan erilainen tunne kuin Suomessa. Jotenkin paljon rennompi olo on täällä. Sellanen relax-olo” [Minna]

Vaikka tutkimushenkilöt viihtyivät Japanissa hyvin, tietynlaisesta integroitumattomuudesta Japaniin kertoi japanilaisten ystävien puute. Vastausten perusteella vaikutti siltä, että haastatelluilla ei juurikaan ollut japanilaisia ystäviä. Moni heistä ilmoitti tuntevansa joitakin japanilaisia, mutta ei pitänyt heitä varsinaisina kavereina. Markus selitti syyksi japanilaisten kavereiden vähyyteen sen, että on käynyt koko ajan koulua Japanin suomalaisessa koulussa eikä ole ollut aikaa muuhun. Matkalaukkulapsi tuntee usein elävänsä kolmannessa kulttuurissa kahden kulttuurin välissä kuulumatta täysin kumpaankaan. Tämä ajatus tuli ilmi myös Markuksen kirjoitelmasta.

” Viimeiset 7 vuotta yhtä vuotta lukuun ottamatta olen asunut Japanissa. Tunteeni ovat siis hyvin ristiriitaiset. Toisaalta Suomi on virallinen kotimaani, mutta toisaalta tunnen henkisesti myös kuuluvani Japaniin. En kuitenkaan tunne itseäni japanilaiseksi.” [Markus, k]

8.1.2 Elämää Japanin suomalaisella koululla - JaSuKolla

Blackin ym. (1992, 227) mukaan monilla matkalaukkulapsilla on kielivaikeuksia kotimaahan palatessa. Suomenkielisissä kouluissa opiskelleilla ei Marttisen (1992, 58) mukaan ole kieliongelmaa. Suomalainen koulu ja sitä kautta äidinkielen säilyttäminen pienentää kielellistä kuilua kotimaahan paluun yhteydessä. Markuksen mielestä suomalaisella koululla oli suuri merkitys myös Japanissa pärjäämiselle.

”Kyllä se (kotimaa) kuitenkin varmaan Suomi on, että jos Jasukon jättäis pois ni en mä täällä pärjäis pitkään, että kyllä se Suo mi varmaan kuitenkin on” [Markus]

Kaikki tutkimushenkilöt kävivät Japanissa koulua Japanin suomalaisella koululla eli Jasukolla. Nimi tulee sanojen ensimmäisistä tavuista. Nimitystä 'Jasuko' käytetään yleisesti puhuttaessa Japanin suomalaisesta koulusta. Se esiintyy nuorten vastauksissa ja käytän sitä tämän tutkimuksen yhteydessä. Japanissa ei ole muuta suomalaista koulua ja siksi nimen peittäminen ei ole tarpeellista.

Japanin suomalainen koulu sijaitsee Otsussa pienessä Shinmenin maalaiskylässä. Suomen vapaa ulkolähetys perusti Japanin suomalaisen koulun vuonna 1964 omien lähetystyöntekijöidensä lasten koulutusta varten. Vuodesta 1973 Japanin suomalainen koulu on ollut avoin kaikille Japanissa oleville suomalaislapsille. Nykyisissä tiloissaan koulu ja asuntola ovat toimineet vuodesta 1987. Japanin suomalainen koulu on ollut myös tärkeä suomalaisten tukikohta, jossa on järjestetty esimerkiksi itsenäisyys-, jouluja kevätkiuhlia. (Uski & Uski 1995, 40–41.) Koulun toiminnasta ovat vastanneet neljä suomalaista lähetysjärjestöä: Evankelisluterilainen lähetysyhdistys Kylväjä, Suomen evankelisluterilainen Kansanlähetys, Suomen luterilainen evankeliumiyhdistys ja FIDA international. Koulussa on ollut opetuskielenä suomi ja siellä on noudatettu suomalaista opetussuunnitelmaa. Oppilaat ovat lisäksi opiskelleet japania muutaman tunnin viikossa. Kesällä 2003 Jasukon toiminta loppui ainakin toistaiseksi oppilaiden vähäisyyden vuoksi, kun suurin osa koulun oppilaista palasi perheineen Suomeen.

Kouluviikot Jasukolla ovat viime vuosina kestäneet tiistaista lauantaihin. Näin on toimittu siksi, että koululaisten vanhemmilla sunnuntai on yleensä kiireisin työpäivä kirkoissa. Tällaisella järjestelyllä perheet saivat maanantaista yhteisen vapaapäivän. Japanin suomalaisen koulun yhteydessä toimi asuntola, jossa kauempaa tulevat oppilaat asuivat kouluviikkojen ajan. Vaikka sisäoppilaitos sanana on monien ihmisten korvissa

kielteisesti väritynyt ilmaisu eikä sitä Jasukosta puhuttaessa käytetty, näen kuitenkin perusteltuna tarkastella sisäoppilaitoksia vähän lähemmin.

Pollock ja Van Reken (1999, 231) näkevät sisäoppilaitosten ongelmana sen, että ne ovat erillään ”oikeasta elämästä” ja myös erillään isäntämaan kulttuurista. Marttinen (1992, 59) näkee suomalaisten koulujen vaarana sen, että lapset eristäytyvät ”pikku-Suomeen”. Sisäoppilaitoksissa lapset voivat joutua eroamaan vanhemmistaan varhain. Pollockin ja Van Rekenin mukaan myös lasten yksilöllinen huomioiminen voi olla vaikeaa. Vanhemmat eivät pysty juurikaan vahtimaan sitä, mitä koulussa tapahtuu. On tapauksia, joissa vanhemmat ovat vasta pitkän ajan päästä kuulleet lapsen oppimisvaikeuksista, henkilökohtaisista ongelmista tai vaikeuksista jonkun henkilökunnan jäsenen kanssa. Pollock ja Van Reken tuovat esiin sen, että jotkut matkalaukkulapset ovat kokeneet, että isommat lapset ovat kasvattaneet heidät eivätkä aikuiset. Pahimmassa tapauksessa voi esiintyä myös lasten hyväksikäyttöä. (Pollock & Van Reken 1999, 231–232.)

Pollockin ja Van Rekenin mielestä pieniä lapsia ei tulisi laittaa sisäoppilaitokseen, sillä on mahdotonta tietää, ketkä lapset kestävät eron ja ketkä eivät. Pollock ja Van Reken kertovat kohdanneensa monia aikuisia, jotka joutuvat kipuilemaan hylkäämisentunteiden kanssa, jotka nousevat näistä varhaisista erokokemuksista. Sisäoppilaitosta harkitessa vanhempien on otettava huomioon lapsen iän lisäksi lapsen luonne. On äärimmäisen tärkeää ottaa lapset mukaan keskusteluun, kun mietitään sisäoppilaitosta yhtenä kouluvaihtoehtona. Lapset, joiden mielipiteet otetaan huomioon kokevat, että heidän tunteillaan ja ajatuksillaan on merkitystä ja he tuntevat itsensä arvokkaiksi. (Pollock & Van Reken 1999, 232–233.)

Sisäoppilaitosten hyvinä puolina Pollock ja Van Reken pitävät opettajien pätevyyttä ja henkilökunnan sitoutuneisuutta sekä kaverisuhteita, joita kotikoulussa ei olisi. Liikunnassa tai muissa aineissa syntyy myös tervettä kilpailua, mitä kotikoulussa ei koeta. Lisäksi paluu kotimaahan voi olla helpompi, jos sisäoppilaitoksessa noudatetaan kotimaan opetussuunnitelmaa. (Pollock & Van Reken 1999, 232.) Huff (2001, 260) esittää, että läheinen sisäoppilaitos-ympäristö saattaa parantaa siellä olevien lähetyslasterien ihmissuhdetaitoja ja sosiaalisia siteitä. Kotimaahan palatessa nämä lapset kääntävät helpommin sosiaaliset taitonsa uuteen kulttuuriin.

Haluun tässä yhteydessä tuoda esiin nuorten kokemuksia Jasukosta ja asuntolaelämästä. Olli ja Minna ovat käyneet Jasukoa viisi vuotta, Markus seitsemän vuotta ja Kaisa kolme vuotta. He asuivat viikot asuntolassa. Kaikki viihtyivät Jasukolla

ja kuvailivat elämäänsä siellä myönteisesti: ”hauskaa”, ”kivaa”. Kaisa kuitenkin myönsi, että välillä on ollut myös vaikeuksia:

H: Millaista sinusta on olla täällä Jasukolla?

K: Ihan hauskaa. Joskus on tietenkin vähän ns. vaikeuksia, niin mitä nyt kaikilla on. Joskus ärsyttäviä päiviä, mutta ihan hauskaa [Kaisa]

Minna piti itsestäänselvyytenä, että Jasukolla kaikki ovat kavereita keskenään, vaikka mainitsikin muutaman parhaan kaverin. Ollin mukaan kavereilla oli suuri vaikutus siihen, että eläminen Jasukolla oli hauskaa. Minna kertoi kavereiden ja mukavan ympäristön vaikuttavan viihtyvyyteen. Kaikilla tutkimushenkilöillä oli Jasukolla kavereita. Haastattelutilanteessa tuntui, että koko kysymys tuntui heistä huvittavalta, koska vastaus oli niin itsestään selvä.

”Joo.” (naurua) [Olli]

”On mulla täällä kavereita joo.”[Markus]

”On vaikka mielin määrin.” [Kaisa]

Kaikki nuoret asuivat Japanissa asuntolassa, eikä kukaan vastanneista ilmaissut suoraan kielteisiä tunteita asuntolassa asumista kohtaan. Minnasta kotoa lähteminen tuntui kuitenkin ikävältä ja toisaalta hän kertoi kaipaavansa kotiin loppuviikosta. Kuitenkin asuntolassa asuminen oli hänestä ”ihan kivaa”. Kaikki muut vastanneet kokivat asuntolassa asumisen myönteisenä asiana, johon oli tottunut. Markus asui asuntolassa vasta toista vuotta. Hänestä asuntolassa asuminen tuntui ihan mukavalta ja oli mielenkiintoinen kokemus, koska hän oli aiemmin asunut kotona. Kaisan mielestä asuntolassa asuminen tuntui aluksi oudolta, koska oli tottunut siihen, että pääsee joka päivä kotiin. Toisaalta muutto takaisin kotiin vanhempien luo tuntui ajatuksena kummalliselta asuntolassa asumisen jälkeen.

”Nyt on taas hassua, että pitää tai pääsee joka päivä kotiin sitten kun menen Suomeen.” [Kaisa]

8.2 Miltä tuntuu palata Suomeen? – Odotuksia elämästä Suomessa

Suomeen paluu herätti nuorissa etukäteen monenlaisia tunteita haikeudesta jännitykseen ja odotukseen. Markus ja Olli kertoivat paluun tuntuvan haikealta, koska he ovat viettäneet Japanissa suuren osan elämästään. Olli koki, että Suomeen palatessaan hän joutuisi eroamaan kaikista ystävistään. Kaisa odotti tutkimushenkilöistä innokkaimmin paluuta Suomeen. Minna taas ajatteli, että Suomessa hän tulee ikävöimään Japania ja Jasukoa.

”No ehkä, kun mä meen Suomeen ni mä kaipaen hirveesti Japania ja haluis takasin palata Jasukoon, mut et sekin mua vähän jännittää.” [Minna]

”Kun on asunut 9 vuotta Japanissa, joka tuntuu enemmän kotimaalta kuin Suomi, tuntuu orvolta erota kaikista ystävistä ja palata takaisin lähes tuntemattomaan maahan. Toisaalta asuvathan siellä kaikki sukulaiset ja takaisin maahan palanneet jasukolaiset.” [Olli, k]

Nuoret olivat prosessoineet Suomeen muuttoa etukäteen. Pollockin ja Van Rekenin siirtymävaiheteorian mukaan lähtemisvaihe (leaving stage) alkaa jo kuukausia ennen lähtöä (Pollock & Van Reken 1999, 63). Markus vastusti aluksi paluuta Suomeen, mutta oli oppinut vähitellen hyväksymään ajatuksen muutosta Suomeen.

H: Miltä tuntuu muuttaa Suomeen?

M: No sillee vähän haikealta. Ensiks mä aattelin, etten mä mitenkään haluis mennä suomeen, mut pikkuhiljaa mä oon oppinu hyväksyy sen ajatuksen. Varmasti sielläkin on ihan kivaa kans. Kavereita tulee uusia kuitenkin ja sillee että en mä oikeestaan siitä oo huolestunu. Mutta on se vähän ikävää kun 7 vuotta on viettäny täällä ja sitten pitää lähtee pois. Oikeestaan tuntuu että koko elämä on ollu, koska mä en paljon muista siitä kun oli pienempi kun 7 vuotias. [Markus]

Ollin kirjoitelmasta kävi ilmi, että kaksi kuukautta ennen paluuta hän pohti sitä, täytyykö todella palata Suomeen. Toisaalta hän tiesi muuton Suomeen olevan edessä ja hän mietti myös sopeutumistaan Suomeen.

”Nyt kun Suomeen paluuseen on jäljellä vain 60 päivää alkaa miettiä mitä tuleman pitää. Mieleen nousevat monet kysymykset, kuten onko täältä aivan pakko lähteä tai sopeudunko Suomeen?” [Olli, k]

Tyttöjen vastaukset erosivat poikien vastauksista. Minnan ja Kaisan ajatukset suuntautuivat enemmän Suomeen kuin Japanin taakse jättämiseen.

”No onhan se ihan erilaista olla Suomen koulussa kun täällä Jasukolla, kun täällä on vaan 11 oppilasta. Ja sitten kun mä meen yläasteelle, ni tietenkin sekin jännittää. Mut ehkä kaikki menee ihan hyvin.” [Minna]

”Mä oon ihan innoissani siitä, kun mun sisko ja sitten mun parhaimmat kaverit on siellä. Mä odotan oikein innolla.” [Kaisa]

Markus kuvasi kirjoitelmassaan sitä tunteiden ristiriitaa, mikä liittyy Suomeen paluuseen usein matkalaukkulapsen elämässä. ”Koti” sisältää matkalaukkulapselle paljon enemmän merkityksiä kuin tavalliselle suomalaiselle (ks. esim. Eakin 1996).

”Lähden siis iloisin, mutta samalla haikein ja surullisin mielin takaisin ”kotiin”.
[Markus, k]

8.2.1 Elämä Suomessa

Kaisa, Olli ja Markus olettivat elämän Suomessa olevan erilais ta kuin Japanissa. Olli sanoi elämänsä Suomessa olevan erilaista ainakin asumisen suhteen, koska Suomessa hän asuisi kotona. Minna uskoi elämän Suomessa olevan melko kiireistä, mutta muuten samanlaista kuin Japanissa. Japanista lähdön haikeudesta huolimatta nuoret löysivät paluusta myös hyviä puolia. Minna iloitsi etukäteen mahdollisuuksista harrastaa ja tehdä erilaisia asioita kuin Japanissa. Markus taas iloitsi mahdollisuudesta tavata muita nuoria, kun Japanissa sosiaaliset kontaktit samanikäisiin olivat melko vähäisiä ja rajoittuivat pääasiassa toisiin jasukolaisiin. Markus näki hyvänä erityisesti sen, että Suomessa voi yhdessä toisten nuorten kanssa käydä kirkossa ja nuortentapahtumissa. Yhtäläisyyksiä hänen kohdallaan olisi asuminen poissa kotoa koulun takia sekä Suomessa että Japanissa.

”Se voi olla ihan jännittävää ainakin. Ihan erilaiset olosuhteet kun täällä. Tai oikeestaan, jos mä nyt asun poissa kotoo sielläkin niin ei se ny niin hirveen kauheesti eroo sen suhteen. Uusia kavereita varmaan on ja ihan muutenkin käy niin ku jotain. Voi käydä muiden nuorten kanssa jotain kirkossa ja käydä nuorisotapahtumissa ja sillee ja siitä tulee jännittävää. Sitä mä odotan ihan innolla minkälaista siellä on.” [Markus]

”Kyllä se kai ihan menettelee. En mä ainakaan aattele, että mulla hirveetä siellä ois. Kyllä se varmaan erilaista kun Jasukolla on. Ihan hauskaa tulee varmaan olemaan.” [Kaisa]

8.2.2 Odotettu sopeutuminen

Kaikki nuoret uskoivat sopeutuvansa Suomeen. Minna tosin pohti sitä, sopeutuuko hän talven kylmyyteen.

”Kyllä mä luulen, että mä sopeudun sinne ihan hyvin, se ei oikein mua pelota.”
[Markus]

”Hyvin. Ainakin toivottavasti” [Kaisa]

Ollin vastauksesta nousi esiin jonkinlainen alistuvuus olosuhteisiin. Hän ei nähnyt vaihtoehtoja: Suomeen olisi pakko muuttaa ja sinne on siis pakko sopeutua.

H: Miten ajattelet sopeutuvasi Suomeen?

O: No kai siihen nyt kun on pakko. [Olli]

8.3 Pelot ja toiveet

8.3.1 Uuteen kouluun

Kaikki nuoret tunsivat pelkoa ja jännitystä uutta kouluun kohtaan. Pelkoja liittyi koulussa pärjäämiseen, seuraavalle kouluasteelle siirtymiseen ja sosiaalisiin suhteisiin. Lisäksi heitä pelotti, miten heidän uskoonsa suhtaudutaan. Uskoon liittyviä asioita olen

käsitellyt erikseen luvussa 8.3.4. Minnan kirjoitelmassa korostui se oletus, että Suomen koulussa olisi vaikeampi opiskella kuin Jasukossa. Samansuuntaisia ajatuksia oli myös Kaisalla.

”Suomen koulussa on varmaankin vaikeampi opiskella kuin täällä Jasukossa. Pelottaa uudet aineet ja se, että jääkö ollenkaan vapaa-aikaa, kun kaikki aika kuluu läksyihin ja kouluun.” [Minna]

”Pelkään myös, että en ymmärrä englanninkielisillä tunneilla, mitä opettaja puhuu. Se olisi hirveintä mitä voisi tapahtua kaksikielisellä luokalla.” [Kaisa]

Siirtyminen seuraavalle kouluasteelle lisäsi jännitystä. Minna toi esiin tupakan ja alkoholin yläasteelle siirryttäessä. Jasukolla nuoret elivät turvattua elämää tässä suhteessa, ja siitä syystä heitä saattoi mietityttää kuinka toimia ja suhtautua päihteitä kohdatessa. Markus korosti, että myös suomalaiset ”tavalliset lapset” jännittävät lukioon siirtymistä. On mielenkiintoista, että Markus käytti ilmaisua ”tavallinen lapsi” kuvaamaan suomalaisia ikätovereitaan. Japanin vuodet ovat vaikuttaneet häneen niin, että hän ei pidä itseään aivan tavallisena suomalaisena.

”No tietenkin yläasteella on jotain just tupakan ja alkoholin kanssa tekemistä, ni ehkä sekin jännittää vähän.” [Minna]

”Varmaan kaikkia suomalaisia tavallisiakin lapsia jännittää, kun yläasteelta pitää mennä lukioon ja kaikki sanoo, että on paljon vaikeempaa ja taso nousee kauheesti ja tietenkin vielä edelleen tää asia kun ei voi asuu kotona.” [Markus]

Epävarmuus tulevasta kotipaikasta ja koulusta aiheutti pelkoa Ollin kohdalla. Asioiden varmistuminen on vastaavasti vähentänyt pelkoja Markuksen kohdalla.

”Kun ei tiiä mihin päin Suomee ollaan menossa taas. Just kun luultiin, että oltas jäämässä [kaupunki 1], ni sitte aateltiinkin että mennään [kaupunki 2] ja yritetään sieltä löytää asunto” [Olli]

”Ei mua se enää ainakaan pelota kun ennen mä pelkäsin sen koulun suhteen, mut kun sekin nyt varmistu ni ei se pelota mua, mutta oikeestaan mä odotan ihan mielenkiinnolla mitä tapahtuu sitten jatkossa.” [Markus]

8.3.2 Löydätkö ystäviä?

Toivo uusien ystävyysuhteiden syntymisestä ja toisaalta pelko niiden puutteesta liittyivät tutkimushenkilöiden kohdalla läheisesti yhteen. Kaisaa jännitti se, ettei hän tunne uudesta koulusta ketään. Hän pelkäsi myös toisten suhtautumista siihen, että hän on uusien ihmisten seurassa aluksi ujo. Kaisalla oli vanhoja ystäviä Suomessa, mutta lisäksi hän toivoi saavansa pari hyvää ystävää luokasta tai koulusta. Kaisa toivoi, että uudessa koulussa kaikki olisivat toistensa ystäviä eikä ketään kiusattaisi. Hän toivoi myös, että uudessa koulussa olisi ”vähän samanlainen henki kuin Jasukossa”. Ollia pelotti Suomeen paluussa se, saako hän ystäviä.

”Eniten lähdössä pelottaa ehkä ystävien saanti ja tuleva riparileiri.” [Olli, k]

”Ja sitten että kun mä nään uusia ihmisiä mä oon hirveen ujo, ettei ne ajattele, että mä oon hirveen tylsä tyyppi, kun mä en puhu niitten kanssa tai silleen. Niin varmaan se.” [Kaisa]

Minnalla ja Markuksella ei tällaisia pelkoja etukäteen ollut. Markus korosti sitä, että hän on vuosien mittaan oppinut sanomaan hyvästit monelle ystävälle, mutta samalla myös solmimaan uusia ystävyysuhteita, mikä on tyypillinen kokemus matkalaukkulapselle (ks. esim. Pollock & Van Reken 1999, 132). Minna piti itseään luonteeltaan sellaisena, että hän saa ystäviä. Minna toivoi myös, että hän voisi ystäväystyä jonkun vaikeuksissa olevan nuoren kanssa.

”Ystävän puutteesta minulla ei ole pelkoa. Olen sitä tyyppiä, että saan usein ystäviä... Toivon, että voisin ystäväystyä jonkun vaikeuksissa olevan tytön tai pojan kanssa. Haluaisin kuulla niitä murheita ja auttaa häntä.” [Minna, k]

”Ystävien suhteen en kannu huolta. Olen vuosien aikana oppinut sanomaan hyvästi monelle ystävälle, jotka ovat muuttaneet työkauden päätyttyä Suomeen.

Tämä on tietysti ikävää, mutta olen kuitenkin samalla oppinut solmimaan uusia ystävyys-suhteita, kun uusia ihmisiä on tullut toisten tilalle. Uskon siis siihen, että saan ystäviä Suomeen palattuanikin. Sitä paitsi on niitä vanhojakin ystäviä Suomessa.” [Markus, k]

Matkalaukkulapset eivät ole usein perillä kotimaansa elokuvatahdista, muusikoista tai muista julkisuuden henkilöistä (Pollock & Van Reken 1999, 88; Storti 1997, 120). Huoli tästä ilmeni myös Minnan kirjoitelmassa. Hän uskoi voivansa perehtyä niihin kavereiden kautta. Hän oli huolestunut myös siitä, ettei tiedä paljon nuoren elämästä Suomessa.

”En tiedä paljon elokuvia, näyttelijöitä tai bändejä, joten niihin voisin kavereitten kautta perehtyä paremmin. En tiedä paljon nuoren elämästä.” [Minna, k]

8.3.3 Opettajien suhtautuminen

Nuorten toiveet opettajien suhtautumiseen liittyen poikkesivat huomattavasti toisistaan. Kaisa toivoi, etteivät opettajat huomioisi hänen Japanissa viettämäänsä aikaa millään tavalla. Hän ei halunnut olla erilainen toisiin suomalaisiin nuoriin verrattuna:

”No sillai, ettei ne rupeis kaikille huutaa, että tää on Japanissa ollu ja ulkomailta tullu, että ne ottas ihan tavallisesti, ei mitenkään, että mä oisin jotenkin spesiaalioppilas tai jotain.” [Kaisa]

Olli oli kahden vaiheilla:

”No eipä sitä (Japanissa vietettyä aikaa) kauheesti tarttis huomioida tai ehkä vähän kumminkin ois ihan hyvä”

Minna halusi erottua jollakin tavalla muista Japani-kokemuksensa takia:

”Kyllä mä toisaalta haluisin olla sellanen vähän erilainen, kun mä oon ollu Japanissa, että en mä ihan tavallinen oo siellä Suomen koulussa”

Markus, joka on asunut Suomessa vuoden joitakin vuosia sitten, arvosti vastanneista selkeimmin sitä, että hänen Japanissa viettämästään ajasta ollaan kiinnostuneita. Hän myös kertoo siitä mielellään toisille.

”Kyllä ne on huomioonkin ainakin seiskalla koko ajan opettajat mainitsi sillai sivuasiana, että mä oon Japanista ja sillee kerto muille luokkalaisille ja kyseli koko ajan millasta siellä oli. Kyllä ne huomioi mua ja varmaan jatkossakin on kiva, jos kyselee kysymyksiä, että saan kertoa mitä oon tehny kaikki nää vuodet täällä. Arvostan sitä.” [Markus]

8.3.4 Uskoon liittyvät asiat

Sekä kirjoitelmissa, että haastatteluissa nousivat esiin uskoon liittyvät asiat. Usko Jumalaan oli tutkimushenkilöille sekä voimavara että jännitystä aiheuttava asia. Pelkoja liittyi siihen, miten suomalaiset, erityisesti koulukaverit, suhtautuisivat uskoon. Jasukolla usko Jeesukseen oli luonnollinen asia, jota ei tarvinnut jännittää. Kaikki oppilaat kävivät koulua Jasukossa, koska heidän vanhempansa olivat tulleet Japaniin lähetystyöhön. Jasukon arkeen kuuluivat aamu- ja iltahartaudet ja ruokarukoukset. Nuoret tiedostivat, että Suomessa olisi erilaista. Kaikki koulukaverit ja opettajat eivät olisi uskovia ja heidän suhtautumisensa jännitti ja pelotti. Erityisesti Minna ja Kaisa toivat sen esiin. Minna pohti sitä, millä tavalla hänen pitäisi tuoda uskonsa julki, vai pitäisikö se salata.

”Olen uskovainen ja en tiedä miten suomalaiset suhtautuu siihen. En aio heti kuuluttaa kaikille, ”hei mä oon uskovainen”, mutta ei se salailukaan varmaan johda kovin pitkälle.” [Minna, k]

Kaisa toi kirjoitelmassaan esiin sen, että pelkää tulevansa kiusatuksi uskonsa takia. Toisaalta hän odotti, että luokkatoverit ja erityisesti opettajat hyväksyisivät hänen uskonsa. Pojat eivät vastausten perusteella pelänneet joutuvansa kiusatuiksi, mutta koulumuutos kristillisestä koulusta tavalliseen suomalaiseen kouluun jännitti ja pelotti heitäkin.

”Pelkään erityisesti, että minua aletaan kiusaamaan uskoni tähden tai ylipäättänsä sitä, että minua aletaan kiusaamaan.” [Kaisa, k]

”Kumminkin se on aika paljon erilaista, kun se ei oo luultavasti mikään kristitty koulu”. [Olli]

”Pienestä kristitystä koulusta pitäisi vaihtaa suureen ja pelottavaan lukioon. Tämä pelottaa minua eniten. Mieltäni rauhoittaa kuitenkin Jumalan lupaus auttaa eteenpäin vaikeuksissakin. Siksi uskon, että tulen selviämään tästäkin muutoksesta.” [Markus, k]

Markus nosti esiin sekä kirjoitelmassa että haastattelussa sen, että Jumala pitää huolta ja auttaa pelottavassakin muutoksessa isompaan kouluun kuin myös sopeutumisessa yleensä. Hänelle usko Jumalaan on siis voimavara muutoksessa.

”Kyllä mä luulen, että mä sopeudun sinne ihan hyvin, se ei oikein mua pelota. Kuitenkin mä luotan, että Jumala johdattaa, kyllä se siitä hoituu.” [Markus]

8.4 Sopeutumiseen tukea vanhemmilta ja kavereilta

Matkalaukkulapsia käsittelevässä kirjallisuudessa korostetaan vanhempien vastuuta ja merkitystä sopeutumisessa (ks. esim. Eakin 1996, 73; Pollock & Van Reken 1999, 254). Tutkimushenkilöt toivoivat sopeutumisensa vanhemmilta pääasiassa hyvin konkreettista tukea.

”Et mä saisin oman huoneen. En mä muuta tiiä.” [Minna]

”Että muuttas jonnekin järkevään paikkaan. No sellaseen, että siinä ois joku hyvä koulu lähellä ja ois jotain, ettei jossain ihan korvessa.” [Olli]

Kaisa ei osannut sanoa miten vanhemmat voisivat auttaa sopeutumisessa.

Markuksen vastaus erosi muista. Hänen mielestään vanhempien tulee rakastaa ja olla tukena koko ajan. Vanhempien puoleen voi kääntyä vaikeuksia kohdatessa.

”No en mä nyt tiä, että ne on niin kun vanhemmat pitää olla, ett ne rakastaa jatkossakin ja on tukena koko ajan, että kun on vaikeuksia voi kääntyä niiden puoleen ja niiltä voi kysyy mitä tahansa ja neuvoo ja sillee.” [Markus]

Haastattelemiä henkilöitä olivat keskustelleet Suomeen muutosta sekä vanhempiansa että kavereidensa kanssa Japanissa. Keskustelut vanhempien kanssa olivat liittyneet konkreettisiin paluuseen liittyviin asioihin kuten kouluun, asuinpaikkaan, asunnon hankkimiseen ja vanhempien työpaikkaan. Kavereiden kanssa he olivat jutelleet uudesta koulusta ja pohtineet ylipäänsä sitä, millaista Suomessa tulee olemaan. Yhteinen muutos tuntui yhdistävän.

”No kyllä me Kaisan kanssa jostain jotain. Näitä samoja asioita, mitä mä oon tässä luetellu puhunu. Että tuleeko yläasteella hirveesti läksyjä, jääkö vapaa-aikaa ja sit just tupakka ja alkoholi.” [Minna]

”Joo siitä nyt puhutaan vähän väliä. Just koulusta, että mitäköhän siellä tulee olemaan ja sellasta.” [Kaisa]

”Noo jonkun verran. No niistä koulujutuista ja mihin päin Suomee ja semmosesta.” [Olli]

Markus kertoi, että he olivat keskustelleet kavereiden kanssa aika paljon omista odotuksistaan ja peloistaan jatkoon suhteen:

”Kyllä me ollaan aika paljon keskusteltu kukin omalta taholtaan, että mitä odottaa ja mikä pelottaa jatkossa ja sillee että... No [nimi] koulusta kun se jää tänne, että miltä tuntuu on kertonu vähän. Mietitty sitä miten pärjää ja tietenkin ihan omalta taholta kertonu omia huolenaiheita ja sillee. Ja sillee ihan yleensä, että miltä tuntuu mennä Suomeen.” [Markus]

9 PALUUN JÄLKEEN SUOMESSA

9.1 Olosuhteet Suomessa

Tutkimushenkilöt palasivat Japanista Suomeen heinäkuussa 2003. Markusta lukuun ottamatta he asuvat Suomessa vanhempiensa ja sisarustensa kanssa. Kaikki asuvat kaupungeissa. Markus joutuu koulun takia asumaan poissa kotoa. Hän asuu kämppäkaverin kanssa ja käy kotona viikonloppuisin.

Koulu on merkittävä osa nuoren elämää. Kaikki tutkimushenkilöt siirtyivät tänä syksynä tavalliseen suomalaiseen kouluun. Minna, Kaisa ja Olli ovat yläasteella. Kaisa on englantipainotteisella luokalla ja Markus on ensimmäistä vuotta IB-lukiassa. Kaikki haastateltavat kertoivat pärjäävänsä koulussa hyvin. Kaisan ja Ollin kouluissa oppilaita on noin 600, Minnan ja Markuksen kouluissa vähän yli 300. Muutos oli siis jo oppilasmäärän osalta hyvin suuri, sillä Japanin suomalaisessa koulussa oppilaita oli viime lukuvuonna 11.

9.1.1 Kavereita on löytynyt

Krogerin (2000, 53) mukaan kavereiden hyväksymäksi tuleminen on yksi teini-ikäisen suurimmista tarpeista. Kotimaahan palaavan matkalaukkulapsen kohdalla on vaarana jäädä ulkopuoliseksi tarkkailijaksi (Eakin 1996, 67). Kaisa ja Markus ovat saaneet kavereita koulusta. Markus on saanut kristittyjä ystäviä, mistä hän iloitsee paljon. Minna kertoi, että hänet otetaan yleensä ”porukoihin ihan hyvin mukaan”. Hän kuitenkin harmitteli sitä, ettei ole vielä löytänyt ”bestistä”, joka olisi kaikkein paras ystävä. Olli kertoi tutustuneensa ihmisiin, mutta ei kokenut, että hänellä olisi varsinaisia kavereita.

”Sillee kyllä mä niihin tutustunu oon, mutta en mä nyt oikein vielä kavereita tullu...oikeestaan.” [Olli]

”Mä oon päässy niinku ihan löytäny kristittyjä ystäviä siellä nyt ja päässy sisäpiiriin mukaan, se on tosi mahtavaa.” [Markus]

Koulun ulkopuolelta Markus oli saanut kavereita serkkujen kautta. Olli oli tutustunut joihinkin ihmisiin seurakunnan toiminnan kautta. Kaisa ja Minna eivät olleet saaneet kavereita koulun ulkopuolelta. Heistä kumpikaan ei myöskään viettänyt aikaa koulukavereiden kanssa vapaa-ajalla. Kaisa vaikutti tyytyväiseltä tilanteeseen:

”Enkä mä hirveesti tykkää olla vapaa-ajalla kavereitten kanssa tai siis ainakaan nytte, koska mä tykkään olla ihan yksikseni varsinkin täällä kotona että. Yks on tossa alatalossa asuu yks mun kaveri, mutta ei me olla hirveesti, me ollaa viikonloppusin niinku.” [Kaisa]

Kaikki nuoret olivat pitäneet jonkin verran yhteyttä sähköpostitse sekä Japanissa että Suomessa oleviin Jasukon oppilaisiin. Kaisa ja Minna olivat lisäksi soitelleet toisilleen viikoittain. Kaisa mainitsi myös kirjoittaneensa tekstiviestejä. Tutkimushenkilöillä ei ollut juurikaan japanilaisia kavereita, ja ainoastaan Markus kertoi pitävänsä yhteyttä myös yhden japanilaisen kaverin kanssa.

9.1.2 Harrastukset auttavat sopeutumisessa

Eakinin (1996, 69) mukaan harrastukset voivat auttaa sopeutumisessa ja myös sosiaalisten suhteiden syntymisessä. Kaikilla tutkimushenkilöillä oli Suomessa joitakin vapaa-ajan aktiviteetteja. Kaisa oli aloittanut Suomessa taekwondon harrastamisen ja hän haaveili rumpujen soiton tai ammunnan aloittamisesta. Tietokone kuului kaikkien vastanneiden arkeen. Markus harrasti kitaransoittoa ja oli päässyt mukaan bändiin. Olli suunnitteli tulevaisuudessa jatkavansa Japanissa aloittamaansa tennis-harrastusta. Minna harrasti pianonsoittoa, mutta ei kuitenkaan pitänyt sitä kovin mieluisana harrastuksena. Minna kertoi, että hänellä oli ollut vähän tylsää ja päivät olivat olleet melkein aina samanlaisia. Myös Ollin mielestä Japanissa asuntolassa asuessa oli enemmän tekemistä.

”No Japanissa asuttiin siellä asuntolassa viikot ja siinä oli koko ajan tuolla jotain tekemistä ja muuta tommosta noin. Mutta täällä se nyt on vähän semmosta...Niin no joo no yksikseen mitä siellä tekee sitte, ramppaa jossain tilaisuuksissa, mutta eipä juuri muuta.” [Olli]

Eakinin (1996, 65) mukaan monet vanhemmat ovat huolissaan kotimaahan palatessa alkoholista, huumeista ja seksistä ja saattavat muuttua ylisuojeleviksi nuorta kohtaan. Tämän tyyppisestä tilanteesta on kyse Minnan kohdalla. Minna halusi mennä tanssitunneille, joista hän haaveili jo Japanissa, mutta hänen vanhempansa eivät halunneet laittaa häntä sinne.

H: No miltä se on tuntunut, kun vanhemmat ovat halunneet, että sinä et mene sinne tanssiin?

M: No mua harmitti ihan tosi paljon. Mä olin jo kerran kattomassa siellä ja mä olin sillai, että joo tosta mä tykkään, tonne mä meen varmasti. Streetdancea. Tota mut sitte mua harmitti tosi paljon niinku just niinku että saattaa olla jotain huumeita tai jotain liikkeellä sellasessa porukassa, ett sen takia ei laita mua sinne.
[Minna]

Markus ja Olli kävivät vapaa-ajallaan paljon seurakunnan eri tilaisuuksissa. Suomessa seurakunnat tarjoavat nuorille paljon enemmän toimintaa kuin Japanissa.

”Sitä mä oon arvostanu sillee, että oon päässy, just saanu kristittyjä ystäviä ja päässy sillee niinku. Seurakunnassa on paljon enemmän tällasia nuorisotapahtumia ja sellasia. Mä käyn, melkein joka päivä mullon joku paikka, jonne mä meen, että se on tosi mahtavaa. Sitä mä kaipasin Japanissa. Se on ihan kivaa. Ehdoton plussa.” [Markus]

”Viikonloppusin ollu melkein joka viikko ollu joku leiri ja sitten keskiviikkosin aina raamikset, torstaina on tai se on niinku rippikoulu- semmonen mikä lienee - raamis, ja torstaina on seurakunnan raamis ja muut tommoset ja sitten lauantaina on jotain nuoriso- eiku millos ne on no joku päivä kumminkin on nuorisoiltoja tai jotain tommosia.” [Olli]

9.2 Miltä paluu tuntuikaan?

Tutkimushenkilöistä Kaisa kertoi valmistautuneensa paluuseen kaikin mahdollisin keinoin, koska hän odotti Suomeen paluuta niin paljon. Minna totesi, ettei ollut valmistautunut mitenkään erikoisemmin. Markus kertoi pohd iskelleensa millaista

Suomessa tulisi olemaan ja miten pitäisi käyttäytyä. Olli totesi, ettei oikeastaan ehtinyt paljon valmistautua. Kaikki tutkimushenkilöt olivat keskustelleet paluusta ja sen herättämistä ajatuksista ja tunteista kavereidensa ja vanhempiensa kanssa (ks. luku 8.4), vaikka he eivät tässä yhteydessä tuoneet sitä esiin paluuseen valmistautumisena.

Kaisa odotti Suomeen paluuta innokkaasti ja hänestä Suomeen paluu myös tuntui ”ihanalta, jopa sanoinkuvailemattomalta”. Minna iloitsi siitä, että saa olla välillä Suomessa ja kokea Suomen luontoa ja kaupunkiakin. ”Loma-Suomi” on tuttu monelle lähetyslapselle. Tilanne muuttuu, kun Suomeen jääetään pidemmäksi aikaa.

”No ensiks se tuntu ihan niinku vaan lomalta, kun yleensä on tottunu siihen, että lomaks menee Suomeen, mutta kyllä se sit tota tuntu erilaiselta kun sitten pitikin olla pitempään täällä, mutta kuitenkin on kun on saanu kavereita ja sillee ni on se ollu ihan, menny melko kivuttomasti.” [Markus]

9.3 Suomi ja Japani vastakkain – kokemuksia Suomesta ja suomalaisista

”Tyly maa”

”ei hirveesti oo ystävällisiä ihmisiä”

” hyvä jos sanoo ees hei”

”Jotenkin outo paikka”

”Täysin erilainen”

”harvaan asuttua”

”kylmä”

”viilee jääkaappi”

Nuorten vastauksista kävi ilmi, että he kokivat Suomen jollakin tavalla tylynä ja epäystävällisenä maana Japaniin verrattuna. Vastanneiden mielestä suomalaiset eivät olleet niin ystävällisiä ja kohteliaita kuin japanilaiset. Kaisa ja Minna olivat kiinnittäneet huomiota kauppojen epäystävälliseen henkilökuntaan, kun Japanissa myyjät olivat ystävällisiä ja huusivat tervetuloa. Markus toi jo Japanissa esiin Suomen ja Japanin monia eroja:

”Kaikki kun menee johonkin kauppaa niin se ilmapiiri heti on ihan erilainen.

Kaikki myyjät heti huomaa ja huutaa että tervetuloa ja sillee ja kadutkin ja kaikki

maisemat siis koko ajan. Sit esimerkiksi se kun kävelee kadulla ihmiset kattoo aina ja ihmettelee. Suomessa kukaan ei koskaan kääntys kattelee että koko ajan tuntee kyllä eron.” [Markus]

Ollin mielestä Japanissa ihmiset toimivat aina samalla tavalla rutiininomaisesti, kun taas suomalaiset ovat ”omanlaisia, sellasia omalaatuisia tyyppejä”. Minnan mielestä Suomi on ”ihan kiva maa, mutta vois se olla vähän ystävällisempi”. Markus piti Suomen huonona puolena sitä, että se on täysin erilainen kuin Japani ja hänestä se on ”jotenkin outo paikka”. Suomi oli suunnilleen vastannut niitä odotuksia, joita vastanneilla oli etukäteen. Kaisa tosin nauroi, että Suomessa oli vähemmän humalaisia kuin hän oletti.

”Täällä ei oo niin hirveesti humalaisia, kun mä oletin.” [Kaisa]

”Mä en nyt oikein tiedä mitä mä odotin enää ennen kun tulin. Kyllä mä luulen, että se on aika hyvin vastannu odotuksia. Joo. Mä luulen niin.” [Markus]

”En mä oikeestaan tiedä, aika samanlaista tavallaan...kyllä aika tarkalleen muistin, mitä on.” [Olli]

Markus kertoi suomalaisten nuorten olevan erilaisia kuin hän ajatteli. Vaikka hän oli Japanissa kuullut opettajilta ja muilta ihmisiltä siitä, miten nuoret Suomessa puhuvat, se oli kuitenkin hänelle yllätys ja järkytyskin. Hän toi asian esiin eri yhteyksissä.

H: Onko jotakin mikä koulussa ihmetyttää?

M: No lähinnä tää nuoriso, kun se on niin erilainen, kun mitä mihin on tottunu, että ku kiroillaan paljon ja tota juodaan ja sillee. Ni se on vähän, mä en oo tottunu sellaseen. Se on semmosta, pieni järkytyskin. [Markus]

H: Onko jokin asia Suomessa erilaista kuin ajattelit?

M: No oikeestaan tää just tää, ett mä en tahtonu uskoo, että nuoriso on tällasta joskus, että todellakin pelottaa joskus, mutta. Se on vaikka mä olin kuullu opettajilta ja kaikenlaisilta ihmisiltä, että ne on aika, se on vähän tällasta, mut en mä kuitenkaan osannu ajatella, että se ois ihan tällasista asioista puhuttais kun ne puhuu ja. [Markus]

H: Varmaan siitä oli jonkun verran Jasukollakin puhetta?

M: Kyllä oli, mutta en mä kuitenkaan voinu sitä ymmärtää. Mä aattelin, että se on jossain pääkaupunkiseudulla just vaan jossain rankimmissa paikoissa, mutta kyllä se on tällasta kaikkialla. [Markus]

Kaikki tutkimushenkilöt olivat kiinnittäneet Suomessa huomiota kiroiluun.

”..niinku joka toinen sana on suunnilleen joku kirosana” [Olli]

”No siis kaupungilla se on sellasta tosi hälinää ja kiroilua joka paikassa.” [Minna]

Kaisa kertoi, että paluun myötä suomen kieli on kehittynyt ja myös kiroilu on tarttunut jonkin verran. Hän ei kuitenkaan ollut siitä yllättynyt, koska ”kaikki kuitenkin siellä koulussa kiroilee”.

Nuoret olivat kohdanneet joitakin tilanteita, joissa oli tullut hankaluuksia Japanissa opittujen tapojen takia. Markus tosin kertoi osanneensa varautua täksi kerraksi paremmin, koska hän oli ollut kaksi vuotta sitten Suomessa. Edellisellä kerralla hän saattoi joskus esimerkiksi kumarrella. Kaisa kertoi väistäneensä vasemmalle, vaikka olisi pitänyt väistää oikealle, ja sen seurauksena hän oli meinannut törmätä toiseen. Olli kertoi menneensä joskus vahingossa bussiin takakautta niin kuin Japanissa tehdään ja luullut että lähtiessä maksetaan. Kaupassa Minna oli jäänyt odottamaan kuittia, ja myyjät olivat ihmetelleet. Olli sanoi ottaneensa toisista mallia sellaisissa tilanteissa, joissa ei tiennyt miten toimia. Kaisalla ja Minnalla oli myös kokemuksia tilanteista, jossa he eivät olleet ymmärtäneet jotakin sanaa.

”Varmaan jotain niinku sanoja mä en oo niinku ymmärtäny, että mitä tarkoittaa.

Joku sana, joka kulkee niinku öö nuorten porukoissa, ni ei oo tienny, että mitä ne tarkoittaa ja sitten on vähän hävettäny kysyä, että anteeks mitä se oikein tarkoittaa.”

[Minna]

”Välillä tulee tietenkin äikän tunnilla ja tällai jotain sanoja, joita mä en yhtään tiää, mutta ihan hyvin.”

9.4 Kokemuksia koulusta Suomessa

Minnan ja Ollin mielestä uudessa koulussa oli erilaista kuin Jasukolla, vaikka Ollin mielestä joitakin samankaltaisuuksiakin oli. Ollille oli yllätys, että hänet tunnistettiin koulussa, vaikka hän oli ollut Suomessa koulussa viimeksi kuusi vuotta sitten. Kaisan mielestä koulussa oli ihan mukavaa.

”Ihan hauskaa. Hyvät opettajat ainakin ja kavereita on, että yksin en joudu olee välkällä ja. Ihan hyvin. Paitsi, että koulu on tylsää, mutta mutta nii. Kyllä se koulu menettelee.” [Kaisa]

”On se aika erilaista kun Jasukossa on, mutta kyllä ne kumminkin aika samanlaista se on tavallaan. Ei siinä nyt niin kauheesti mikään ihmetytä.” [Olli]

”Koulussa on hirvee hälinä aina välituntisin ja ihan erilaista tietenkin kun Jasukolla.” [Minna]

9.4.1 Uusi koulu Japanin suomalaisen kouluun verrattuna

Nuoret kokivat uuden koulunsa monin tavoin erilaisena verrattuna Jasukoon. Vastauksista nousi esiin monia vastakkain asetteluja. Kuviossa 2. olen kuvannut tutkimushenkilöiden esiin nostamia eroavaisuuksia Japanin suomalaisen koulun ja heidän nykyisen koulunsa välillä.

Japanin suomalainen koulu

Uusi koulu

hyvä yhteishenki	huono yhteishenki
kotoisa	kylmä, etäinen
hauska olla	pakko mennä
opettaja = opettaja ja ystävä	opettaja vain opettaja
rajalliset sosiaaliset suhteet	laaja kaveripiiri
kristillinen	ei kristillinen <ul style="list-style-type: none"> • kiroilu, puheenaiheet • tupakka, alkoholi
hyvä työrauha	huono työrauha
soveltaminen	hyvät oppimisvälineet ja -tilat
pieni	suuri
vähän opettajia	eri oppiaineiden opettajat
vähän suppeampi opetus	vähän erilainen, laajempi opetus

KUVIO 2. Japanin suomalaisen koulun ja Suomen koulujen vertailua

Kuten kuvioista 2. käy ilmi, nuoret olivat kiinnittäneet huomiota koulunsa ilmapiiriin. Markuksen mielestä uusi koulu on kylmä, etäinen paikka, jonne pitää mennä päivittäin, kun Jasukolla oli kotoisampaa.

H: Miltä se tuntuu, kun se on erilainen?

M: No on se ihan jännä kokemus sillee verrata, mutta kyllä mä mielummin olisin Jasukossa ehkä. [Markus]

Ollin mielestä Suomen kouluun ei huvikseen lähtisi, kun taas Jasukossa oli hänen mielestään hauskaa. Toisaalta Olli pohti, että se, ettei tunne ketään kunnolla vaikuttaa todennäköisesti viihtyvyyteen. Ollin mielestä uudessa koulussa ”porukat on vähän sellasia epämääräisiä” ja henki on aika paljon huonompi kuin Jasukossa. Myös Kaisa sanoi kaipaavansa yhteishenkeä, joka Jasukolla vallitsi.

”Siis niinku vähän sitä Jasukomeininkiä. Siellä oli kuitenkin niin hyvä se, ei voi sanoa luokkahenki, mut se henki siellä.” [Kaisa]

Japanin suomalainen koulu oli kristillinen koulu ja oppilaiden nykyiset koulut eivät ole. Minna oli kokenut, että uudessa koulussa uskonnollisista asioista pilkataan. Hän toivoi olevansa kristillisessä koulussa. Myös Ollin mielestä kristillinen koulu olisi parempi.

”No on se vähän, onhan kristillinen koulu tietenkin aika paljon parempi sillee.” [Olli]

Kaikki nuoret olivat kiinnittäneet huomiota koulun suureen oppilasmäärään. Kaisaa hämmästytti alussa se, että luokka on niin iso, että siinä on kaksi kertaa enemmän oppilaita kuin Jasukossa oli yhteensä. Minnaa oli hämmästyttänyt myös toisten oppilaiden kielteinen asenne kouluruokaa kohtaan. Minnan mielestä uudessa koulussa työrauha on huonompi kuin Jasukossa.

”No siis onhan siellä huonompi keskittymisrauha kun Japanissa. Esimerkiks matikantunnilla tytöt kikattaa koko ajan ja niinku ettei pysty ollenkaan keskittyy, mutta kyllä se ihan muuten hyvin menee.” [Minna]

Hyvänä puolena uudessa koulussaan Kaisa ja Markus pitivät sitä, että uusi koulu mahdollistaa laajemman kaveripiirin. Japanissa piti olla koko ajan samojen ihmisten kanssa, ja kontaktit paikallisiin nuoriin olivat vähäisiä.

”Sitten ei joudu en tiedä onks se joutumista, mut ei tarvi olla koko aikaa samojen ihmisten kanssa, kun siis niinku koulussa olevien ihmisten kanssa.” [Kaisa]

”Joo ja sit tietenkin on semmonen laajempi kaveripiiri sillee tota, että tuntee paljon enemmän ihmisiä täällä kun Japanissa. Silleen kivaa.” [Markus]

Oppimisvälineet ja -tilat olivat herättäneet Ollin huomion. Uudessa koulussa oli Ollin mukaan kaikki mahdollinen, mitä koulussa voi tarvita, esimerkiksi laboratorio, kun Jasukossa sellaisia asioita joutui soveltamaan. Markuksen mielestä IB-lukion hyvä puoli oli vähän erilainen ja laajempi opetus.

9.4.2 Opettajien suhtautuminen Suomeen palaajaan

Opettajat olivat jollakin tavalla kiinnittäneet huomiota kaikkien nuorten kohdalla siihen, että he olivat tulleet Japanista. Markuksen oli pitänyt aina uuden opettajan kohdatessaan selittää koko elämäntarinansa. Ollin mukaan opettajat olivat osoittaneet, että he ymmärsivät, missä hän on ollut. Häneltä oli kysytty Japaniin liittyvistä asioista esimerkiksi yhteiskuntaopin yhteydessä, ei niinkään hänen elämästään siellä. Kaisa ja Markus olivat kertoneet yhteisesti koko luokalle Japanissa viettämästään ajasta heti kouluvuoden alussa. Kaisa ei olisi halunnut kertoa siitä, koska pelkäsi luokkakavereiden ajattelevan, että hän ylpeilee sillä. Luokkakaverit suhtautuivat asiaan kuitenkin hyvin.

”Sillon se ärsytti ihan hirveesti, koska mä oisin halunnu niinku kertoo sen vasta myöhemmin ettei ne luule, ett mä niinku ylpeilen sillä, että hei mä oon ollu Japanissa ja tälle, mutta ihan hyvin ne sen otti. Parempi vaan, ett kerroin ni sai kavereita heti ni.” [Kaisa]

Kaisan mukaan opettajat olivat eri tunneilla kyselleet, pärjääkö hän. Opettajien huolenpito on tuntunut Kaisasta ihan mukavalta, mutta joskus se on myös ärsyttänyt.

”Mut sit se ärsyttää, kun ne tulee kesken, kun tekee tehtäviä, tulee kysymään. Ei pysty tekee tehtäviä ja sitte kaikki kattoo kun on niin hiljasta ja sit me vaan puhutaa siellä, mutta.” [Kaisa]

Minnan luokanvalvoja toivoi, että Minnasta kirjoitettaisiin koulun lehteen juttu. Minna pelkäsi kristinuskon tulevan siinä esiin. Minna ja Olli eivät olleet kertoneet Japanissa viettämästään ajasta yhteisesti koko luokalle. Minna ei olisi halunnutkaan kertoa, koska ei tuntenut toisia oppilaita ja koska usko olisi saattanut tulla siinä esiin. Olli sanoi, ettei oikeastaan tiedä olisiko halunnutkaan kertoa. Markuksesta oli tuntunut tutulta kertoa Japanista, koska hän oli tottunut kertomaan siitä ihmisille. Markusta oli oman luokan lisäksi pyydetty kertomaan Japanin kokemuksista muille tunneille.

”Kyllä se on ollu ihan jännää, että vähän on jännittäny aina, kun on pitäny puhua, ei oo tienny mitä sanoa, mutta kyllä se on sujunu ihan sillee mukavasti kuitenkin.” [Markus]

Ulkomaan pienissä kouluissa opettajan ja oppilaan välit kehittyvät usein hyvin läheisiksi (Marttinen 1992, 98). Kaisa mainitsi, että Japanissa opettajat olivat sekä opettajia että ystäviä, kun Suomessa opettajat ovat vain opettajia.

”Kyllä mä ymmärrän sen tietenkkin että, kun meitä on niin hirveesti. Ei ne voi olla kaikkien ystäviä.” [Kaisa]

9.4.3 Kavereiden suhtautuminen lähetyslapseen

Nuorille merkitsee paljon se, mitä toiset heistä ajattelevat. Ystävyys- ja kaverisuhteet tarjoavat tärkeän kontekstin myöhemmälle identiteetin kehittymiselle. (Kroger 2000, 53.) Erityisesti tyttöjen eri vastauksissa ilmeni tarve tulla kavereiden hyväksymäksi. Kaisa oli joissakin tilanteissa jäänyt sivummalle, etteivät koulukaverit luule hänen tunkeilevan, ja olikin sitten yllättynyt positiivisesti, kun hänet oli pyydetty mukaan porukkaan.

”...ja mä jään sinne sivuun, kato ettei ne vaan luule, että mä tunkeilen, mut sit ne kaveritkin ottaa mut ihan kaverina, ett ne sanoo, että älä nyt jää sinne sivuun, että tuu tänne näin. Ni se on ihan kiva ollu sillee että.” [Kaisa]

Markus iloitsi siitä, että IB-lukiossa ulkomailta asumista ei pidetä niin ihmeellisenä asiana kuin muualla, koska samalla luokalla oli neljä ulkomailta tullutta oppilasta. Hänet oli otettu hyvin porukkaan mukaan. Myös Kaisan mukaan kaverit olivat suhtautuneet häneen hyvin, ei mitenkään ihmeellisesti. Minnan vastauksesta voi päätellä, että koulukaverit eivät niinkään olleet kiinnostuneita Japanissa eletystä elämästä vaan ulkoisista asioista.

”No kaikki on sillain tosi kiinnostuneita, ett kun tytötkin haluu tietää koko ajan miten puhutaan japania ja kirjaimia. Ja ett ’voi ei ihana maa, saat kaikenlaisia hienoja geelikyiniä sieltä’ ja ihan hyvin.” [Minna]

Ollia lukuun ottamatta tutkimushenkilöt kertoivat kavereiden kyselleen japanin kielestä ja pyytäneen esimerkiksi kirjoittamaan jotakin japaniksi. Kaisasta se oli ollut hauskaa ja samalla oli saanut kavereita. Ollin mukaan kaverit ymmärsivät, että hän oli ollut

Japanissa eikä voinut esimerkiksi tietää kaikista Suomen tv-sarjoista. Japanissa vietettyyn aikaan koulussa oli suhtauduttu uteliaisuudella. Minnalta oli kysely asuntolassa asumisesta sekä ihmetelty Japanin suomalaisen koulun hyviä ihmissuhteita tyttöjen ja poikien välillä. Minnan mielestä oli ollut kiva kertoa millaista Japanissa oli ollut. Markus kertoi, että usein kun tuli esiin jokin Japaniin liittyvä asia, häneltä kysyttiin, onko asia todella näin. Lisäksi japanilaisista ihmisistä oli kysely. Markuksen mielestä kertominen ei kuitenkaan ollut aina kivaa:

”No kyllähän se on ihan kiva selittää eri asioita, mutta kyllä se sitte vähän ajan kuluttua vähän ärsyttää, kun aina pitää kertoa koko homma ni alusta lähtien.”
[Markus]

Lähetyslasten erityispiirre matkalaukkulasten joukossa on se, että heidän vanhempansa ovat lähetystyöntekijöitä. Perheen ulkomailla asumisen perusteena on ollut Jumalan kutsu ja evankeliumin kertominen (Van Reken 1996, 97). Teini-ikäisellä on tarve kuulua joukkoon. Stortin mukaan se kuitenkin synnyttää yhden identiteetti-ongelman. Hyväksytyksi tuleminen tarkoittaa matkalaukkulapsen kohdalla sitä, että heidän täytyy luopua tai ainakin piilottaa joitakin arvoja ja asenteita, joita he ovat omaksuneet ulkomailla, sillä ne erottavat heidät toisista nuorista. Toisin sanoen joukkoon kuulumisen tarkoittaa matkalaukkulapselle sitä, että he kieltävät osan siitä, keitä he ajattelevat olevansa. (Storti 1997, 123.)

Kaisa ja Minna olivat ennen paluuta erityisen huolissaan siitä, miten toiset suhtautuisivat siihen, että he ovat uskovia. Ollin mielestä oli jollakin tavalla vaikeaa elää kristittyinä nuorena Suomessa, vaikkei siihen suoraan negatiivisesti hänen mielestään suhtauduta. Minna sen sijaan koki, että uudessa koulussa uskonnollisista asioista pilkattiin.

H: Millä tavalla sinun nykyinen koulusi on erilainen kuin Jasuko?

M: No Jasukohan oli kristillinen koulu ja täällä, jos on vähänkin jotain uskonnollista ni heti siitä pilkataan.[Minna]

Minnassa paluu Suomeen oli saanut aikaan jonkinlaisen uskon kriisin. Hän oli joutunut kyseenalaistamaan ennen itsestään selvinä pitämiään asioita. Minna koki olevansa yksin uskonsa kanssa koulussa ja pelkäsi kavereiden suhtautumista, jos hänen uskonsa tulisi

esiin. Hän oli miettinyt paljon sitä, miksi on uskossa ja miten voi tietää Raamatun olevan totta.

”No mua on tosi paljon mietityttänny niinku just uskossa oleminen, ett miks mä oon uskossa ja miten siitä voi tietää, ett kaikki Raamattu on totta ja tällee näin. Mua vähän pelottaa, mutta. No ei mulla. Usko on, siis usko, kristinusko ni mietityttää.”

Minnan mielestä Suomeen paluussa oli vaikeinta ja haastavinta olla uskovaisena koulussa. Minna ei tiennyt mikä tilanteessa voisi auttaa: ”Se pitää vaan yrittää kestää”. Hän ei ollut kertonut koulussa kenellekään uskostaan, vaikka olisi halunnut, koska pelkäsi tulevansa kiusatuksi sen takia. Toisaalta hän pohti sitä, pitäisikö vain kertoa suoraan ja katsoa miten kaverit siihen suhtautuvat. Minna ei tuntenut koulusta ketään uskovaa ja tunsu senkin vuoksi olevansa erilainen kuin kaikki muut. Myös Kaisa pohti Japanissa sitä, miten kaverit suhtautuisivat hänen uskoonsa. Hänen mukaansa kaikki eivät tienneet, että hän on uskovainen. Kuitenkin Kaisa oli yllätynyt erään kaverinsa myönteisestä suhtautumisesta siihen, että hänen vanhempansa ovat lähetystyöntekijöitä.

”Mutta ykskin kun mä kerroin, se kyseli, että miks me oltiin siellä ja mitä mun vanhemmat tekee työkseen, ni sit mä sanoin, ett ne on lähetystyöntekijöitä, ni se sano, ett ”aijaa kiva”. Ja mä olin, että aijaa onks se kiva sitten vai, mutta ihan hyvin.” [Kaisa]

Markus kertoi koulukavereiden saaneen nopeasti selville sen, että hän ja hänen kämppäkaverinsa ovat kristittyjä. Hän tunsu, että koulukaverit jollakin tavalla kunnioittivat hänen vakaumustaan.

”Jos me ollaan joukossa, ni ei ne sillon sillee, kyllä ne sillon ihan kiroilee ja sillee, mutta jos me ollaa niiden kanssa niinku kahden kesken esimerkiks, ni jos ne sanoo jotain sellasta, ni kyllä ne heti pyytää anteeks, ett sori. Ett ne sillee niinku tota arvostaa tai ne kunnioittaa. Ni että mä en koe sillee, ett on ollu hankaluuksia uskon tähden.” [Markus]

9.5 Sopeutuminen

9.5.1 Oma kokemus sopeutumisesta

Nuoret olivat omasta mielestään sopeutuneet kohtalaisen hyvin Suomeen. Olli koki sopeutuneensa Suomeen paremmin kuin etukäteen oli ajatellut. Ollin vastauksesta ilmeni myös sopeutumisen prosessiluontoisuus:

”No olihan se vähän haikee sieltä Japanista lähtee, mutta kyllä se nytte sillee alkaa olee ihan jees.” [Olli]

Samaan aikaan, kun nuoret kokivat sopeutuneensa Suomeen, he ikävöivät jollakin tavalla Japaniin. Minna ikävöi Japanissa olevaa siskonsa perhettä ja lemmikkikissaansa. Jasukon loppuminen liian pienen oppilasmäärän takia harmitti häntä, sillä Minna on palaamassa Japaniin vielä yhdeksi tai kahdeksi vuodeksi. Markus kertoi kaipaavansa elämää Japanissa Jasukon loppumisesta huolimatta.

”En mä tiiä, kun ei siellä nyt oo enää Jasukoo ja kaverit on lähteny, mut kyllä siellä oli kuitenkin elämäntyylillä erilainen. Se oli, mä tykkäsin siitä. Kyllä mä tästäkin tietyllä tavalla, mut se on niin erilainen.” [Markus]

Olli ikävöi Japanissa kaduilla olevaa hälinää ja hänen mielestään Suomessa on liian rauhallista. Olli ja Kaisa kaipasivat japanilaisia ruokia, joita ei juurikaan Suomessa saa. Kaisa kaipasi myös japanilaisia tv-ohjelmia. Hänen mielestään suomalaiset tv-ohjelmat ovat tylsiä japanilaisiin verrattuna.

Kaikki tutkimukseeni osallistuneet nuoret halusivat käydä vielä Japanissa. Minnalla oli selkeänä mielessä se, että hän palaa vanhempiansa kanssa vielä Japaniin. Minna uskoi, että Suomessa oleminen olisi hyvin erilaista, jos hän jäisi pysyvästi Suomeen. Minna piti Suomen aikaa välivuotena. Toisaalta hänestä tuntui, että hän matkustaa edestakaisin, sillä hän on menossa Japaniin enää yhdeksi tai korkeintaan kahdeksi vuodeksi.

9.5.2 Suojaavat tekijät sopeutumisprosessissa

Nuorten elämässä oli melko paljon suojaavia tekijöitä, vaikka ne vaihtelivat jonkin verran eri henkilöiden välillä. Masten ja Garmezy jakavat suojaavat tekijät kolmeen ryhmään. Niitä ovat lasta tukeva perheympäristö, myönteiset persoonallisuuden piirteet sekä jokin kodin ulkopuolinen yhteiskunnallinen tekijä. (Masten & Garmezy 1985, 39.)

Eri lähetysjärjestöt ovat viime vuosina alkaneet enenevässä määrin kiinnittää huomiota lähetyslapsiin. Viime kesänä järjestettiin Suomeen palanneille lähetyslapsille suunnattu leiri. Kaisa ei mennyt leirille, koska ei pidä leireistä, ja Minnan mukaan heidän lähetysjärjestönsä ei järjestänyt leiriä. Hän myös ajatteli, ettei leiriä ehkä olisi tarvinnutkaan olla. Tutkimushenkilöistä Markus ja Olli olivat olleet mukana lähetyslasterien leirillä. He kokivat leirin hyvänä juuri siksi, että siellä sai kohdata toisia nuoria, jotka käyvät läpi samoja asioita. Lähetysjärjestöjen antama tuki, tässä tapauksessa lähetyslasterien leiri, näytti suojaavan heitä paluuprosessissa ja vahvistavan myönteistä minäkuva.

”Ne järjesti tällasen leirin tota lähetyslapsille ja se oli tosi mahtava, kun sai tavata ihmisiä, jotka tuns samalla tavalla, kun itte tuns ja tota. Se auttoi tosi paljon, että tietää ettei oo yksin. Se oli tosi, sitä mä arvostan kyllä.” [Markus]

”Than hyödyllisiä. Vähän toistenkin mielipiteitä kuulee ja sillee niinku kohtalotovereita tapaa. Huomaa, ettei oo yksin niinku.” [Olli]

Nuorilla oli myös perheympäristö, joka auttoi muutoksessa. Vastanneet olivat kokeneet, että heillä oli ollut mahdollisuuksia keskustella Japaniin ja Suomeen paluuseen liittyvistä asioista jonkun kanssa. Olli tosin oli epävarma, oliko hänellä sellaista mahdollisuutta ollut. Tytöt olivat jutelleet isosiskojensa kanssa ja Markus oli keskustellut vanhempiensa kanssa.

H: Onko sinulla ollut mahdollisuuksia jutella Japaniin ja Suomeen paluuseen liittyvistä asioista jonkun kanssa, jos olet halunnut?

M: No oon mä [isosisko] kanssa oon tosi paljon jutellu. Kaikkei just koulusta ja niinku usko, siis että kertooko sen uskon vai eikö vai. [Minna]

K: On. Siskon kanssa. [Kaisa]

M: No vanhempien kanssa oon keskusteltu. [Markus]

O: Mmm...no en mä oikeestaan tiä. No ei oikeestaan kai. [Olli]

Pollockin ja Van Rekenin (1999, 253) mukaan matkalaukkulapsi tarvitsee paluun jälkeen hyvää tukihenkilöä. Minnan kertoi, että sisarukset olivat auttaneet häntä Suomeen sopeutumisessa. Muut tutkimushenkilöt mainitsivat jonkun kaverinsa auttaneen sopeutumisessa.

H: Ovatko jotkut ihmiset auttaneet sopeutumisessa?

K: Kaverit koulussa. Jos mä oisin joutunu ole koko ajan yksin, ni en mä osais varmaan olla vielä. [Kaisa]

Minna uskoi, että kavereiden kanssa oleminen voisi myös auttaa sopeutumisessa jatkossa. Samoin Markus näkee toiset ihmiset tärkeänä apuna sopeutumisessa. Sen lisäksi hän pitää uskoa Jumalaan merkittävänä sopeutumisprosessissa. Hän toi asian esiin jo Japanissa ja nyt uudelleen Suomessa. Uskontoa ja uskoa korkeampaan voimaan pidetäänkin yhtenä suojaavana tekijänä (Masten ym. 1990, 430; Werner & Smith 1992, 177).

H: Mikä sun mielestä vois auttaa sopeutumisessa tästä eteenpäin?

M: Pitää vaan uskoa Jumalaan ja rukoilla ja tukeutua kavereihin ja ihmisiin, jotka tuntee vähän tätä paikkaa paremmin kun minä. [Markus]

M: No ehkä olla niinku enemmän kavereitten kanssa vapaa-ajalla. Olla niinku just koulun ihmisten kanssa ettei vaan aina yksin kotona. [Minna]

9.6 Identiteettipohdintaa paluuprosessin yhteydessä

9.6.1 Sisimmässäni erilainen

Matkalaukkulapsi tuntee usein enemmän yhteenkuuluvuutta toisten matkalaukkulasten kuin muiden nuorten kanssa (Pollock & Van Reken 1999, 19; Eakin 1996, 61).

Tutkimushenkilöistä Kaisa koki olevansa samanlainen kuin muut suomalaiset, tosin japania osaava suomalainen. Kaikki toiset kokivat olevansa erilaisia kuin muut suomalaiset. Minna tunsu olevansa erilainen uskonsa tähden.

H: Koetko olevasi erilainen kuin muut suomalaiset?

M: Koen, mut vaan sisimmässäni. [Minna]

H: Millä tavalla?

M: No must tuntuu, taas uskonasioista, että mä oon pelkästään uskovainen ehkä koulussa ja kaikki muut on ihan erilaisia ihmisiä. [Minna]

Myös Olli tunsu olevansa erilainen siksi, että on kristitty ja sen takia, että on asunut ulkomailla niin kauan. Markus tunsu olevansa erilainen ulkomailla vietettyjen vuosien takia.

”Joo, joo. Mull on niinku kokemusta maailmasta, josta ne ei tiä mitään, ja niin se on jotenkin aina sillee mielessä jotenkin. Sillä tavalla erilainen.” [Markus]

Minna ja Kaisa kokivat, että jotkut olivat kiinnostuneita heidän elämästään Japanissa. Stortin (1997, 125) mukaan monet matkalaukkulapset pettyvät huomattessaan, ettei kotimaassa juuri kukaan ole kiinnostunut heidän kokemuksistaan. Olli ja Markus olivatkin toisten kiinnostuksen suhteen epäileviä.

H: Koetko, että sun elämästä Japanissa ollaan kiinnostuneita?

M: Kyllä kai jonkun verran, mut en mä tiä. Se nyt on semmonen tavallinen keskustelunaihe vaan, että pääsee juttusille, ett en mä nyt tiä oikeesti, jos ne on niin kauheen kiinnostuneita, ehkä vähäsen kuitenkin. [Markus]

O: En mä nyt oikeen tiä. No ei oikeestaan. [Olli]

Huolimatta jonkinlaisesta kiinnostuksesta Japanissa vietettyä aikaa kohtaan, ainoastaan Kaisa koki, että häntä ja hänen kokemuksiaan Japanissa ymmärretään. Kaikki muut tunsivat, ettei heidän kokemuksiaan ymmärretä.

H: Koetko, että toiset ymmärtävät sinun kokemuksias ja elämää Japanissa?

K: Joo kyllä ne ymmärtää ainakin mun mielestä. [Kaisa]

M: No en mä oikein... ei ehkä. [Minna]

M: En, en oikeestaan, että on aika ulkopuolinen tunne siinä suhteessa.” [Markus]

O: No en mä nyt oikein tiä. Ei ne ehkä. Se on niin erilaista, että ei ne ehkä sitä oikein ymmärrä.”[Olli]

9.6.2 Nuorten oma kokemus paluuprosessin aiheuttamista muutoksista

Pollockin ja Van Rekenin mukaan matkalaukkulapset oppivat kulttuurin samalla tavalla kuin kaikki muutkin ja juuri tästä syntyy suuri haaste kulttuurisen tasapainon ja identiteetin löytämiseen. He ikään kuin nappaavat kulttuurin ympäristöstään. Kun matkalaukkulapset muuttavat paikasta toiseen vanhempiensa mukana, myös kulttuuriset arvot saattavat vaihdella suuresti. (Pollock & Van Reken 1999, 43.) Storti toteaa, että matkalaukkulapset saattavat kokea kotimaahan palatessaan, että osa heidän identiteetistään viedään heiltä, kun he eivät voi käyttää enää toista kieltä. Matkalaukkulapsella on tietynlainen persoona äidinkielellään ja toinen usein hyvin erilainen persona vieraalla kielellä. (Storti 1997, 126.)

Paluuprosessi oli jollakin tavalla muuttanut kaikkia tutkimushenkilöitä. Minnasta tuntui, että hän on muuttunut vähän ujommaksi ja aremmaksi, vaikkei tiennyt miksi. Muut olivat omasta mielestään muuttuneet sosiaalisemmiksi.

”No mä oon ehkä saanu itsevarmuutta enemmän ja niin.” [Kaisa]

”No ehkä vähän paremmin tuun toimeen vieraiden ihmisten kaa sillei.”[Olli]

”Ehkä tullu vähän sosiaalisemmaks ja tota oppinu kattoo asioita laajemmasta näkökulmasta.” [Markus]

Kaisa kertoi muuttuneensa Suomessa vähän raisummaksi. Toisaalta hän kuitenkin totesi, etteivät hänen ajatuksensa ole muuttuneet.

H: Ootko mielestäsi muuttunut?

K: Ehkä vähän. Mä oon kuitenkin, mä käytän vähän erilaisia vaatteita kun Japanissa ja mä oon ruvennu meikkaamaan ja just vähän koulussakin ruvennu vähän kiroilemaan, kun rupee ärsyttää jotkut asiat. Mä oon vähän muuttunu raisummaks, jos sanotaan ihan yhellä sanalla.

H: Ajatteletko jostakin asiasta nyt eri tavalla kuin silloin ennen paluuta?

K: En. Mä jotenkin arvasin, että mulla tulee vähän tää kiroilu, kun kaikki kuitenkin siellä koulussa kiroilee. Se ei ollu yhtään yllätys, että mä rupeisin vähän, mutta ei oo ollu mitään.

Kaisa ja Minna kokivat, etteivät olleet paluun myötä joutuneet miettimään itseään. Kaisa totesi, ettei ole kauheasti ylipäänsä miettinyt. Olli sanoi joutuneensa miettimään itseään jonkun verran. Markus epäili, ettei paluu ollut tuonut miettimiseen erikoisesti mitään lisää. Hän piti miettimistä itsestään selvänä ihmiselämään kuuluvana asiana.

”En mä tiä jos tää paluu on sillee erikoisesti tuonu lisää, mut kyll mä aina tietenkkin oon miettiny, ihmiset varmaan aina miettii itteään ja omaa elämäntilannettaan ja suhdetta Jumalaan ja.” [Markus]

Haastateltavista Kaisa ja Olli ajattelivat mielestään kaikesta samalla tavalla kuin ennen paluuta. Markuksen ajatukset Suomesta olivat muuttuneet paluuprosessin aikana jonkin verran. Hänen mielestään Suomi ei ole niin paha paikka kuin aluksi olisi luullut.

9.7 Yksilölliset paluuprosessit

Sopeutumisprosessi on henkilökohtainen, ja etenee eri ihmisillä eri tavalla. Nuorten yksilöllisten paluuprosessien hahmottamiseksi olen kuviossa 3. kuvannut heidän ajatuksiaan ennen paluuta ja tilannettaan paluun jälkeen. Keskityn erityisesti kaverisuhteisiin, uskoon liittyviin asioihin sekä nuorten kokemukseen omasta muuttumisestaan paluuprosessin aikana ja itsestään suhteessa toisiin suomalaisiin.

Ennen paluuta	3 kuukautta paluun jälkeen
<p><i>Minna</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ”ystävien puutteesta minulla ei ole pelkoa” • pohti uskonsa ilmaisemista • paluu jännitti, tuntui mielenkiintoiselta 	<p><i>Minna</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • joitakin kavereita, ei ”bestistä” • uskon kriisi • muuttunut ujommaksi • kokee olevansa erilainen kuin muut suomalaiset
<p><i>Kaisa</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • toivoi saavansa kavereita • pelkäsi joutuvansa kiusatuksi uskon tähden • odotti paluuta hyvin innokkaasti 	<p><i>Kaisa</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • on kavereita • ei kertonut uskosta • muuttunut raisummaksi • kokee olevansa samanlainen kuin muut suomalaiset
<p><i>Olli</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • pelkäsi saako kavereita • ei uskoon liittyviä odotuksia tai pelkoja • paluu tuntui pelottavalta, lähtö Japanista haikealta 	<p><i>Olli</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • on joitakin kavereita • seurakuntayhteys • muuttunut sosiaalisemmaksi • kokee olevansa erilainen kuin muut suomalaiset
<p><i>Markus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • uskoi saavansa ystäviä • odotti seurakunnan toimintaa • paluu tuntui mielenkiintoiselta, mutta haikealta 	<p><i>Markus</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • on hyviä ystäviä • seurakuntayhteys • muuttunut sosiaalisemmaksi • kokee olevansa erilainen kuin muut suomalaiset

KUVIO 3. Tutkimushenkilöiden ennakko-odotukset paluusta ja nykytilanne.

Teini-ikäisten paluuprosessia pidetään hankalana siksi, että he käyvät samaan aikaan läpi suuria fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia. Krogerin (2000, 33) mukaan koulumuutos samaan aikaan biologisten muutosten kanssa voi sekoittaa identiteetin muotoutumista joidenkin kohdalla. Minnan vastauksista kuvastui selkeimmin identiteetin prosessointia. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että Minna kävi läpi jonkinlaista kriisivaihetta. Kuten kuviosta 3. käy ilmi, hän uskoi saavansa kavereita, mutta parasta kaveria ei ollut löytynyt. Hän vietti myös paljon vapaa-aikaa yksin. Kuitenkin Minna näki Suomessa hyviäkin puolia. Minnan mielestä kirjasto oli ollut ihana paikka ja lisäksi hän iloitsi Suomen maisemista ja teistä, joilla voi rullaluistella. Mukavimmalta paluussa oli tuntunut se, että voi mennä helposti käymään sisarustensa luona.

Suurin kriisi Minnalla liittyi omaan vakaumukseen. Hän oli pohtinut uskonsa ilmaisemista jo Japanissa. Hänestä vaikeimmalta paluussa oli tuntunut olla uskovaisena koulussa. Minna tunsu ristiriitaa oman uskonsa ja ympäröivän todellisuuden kanssa, mikä toisaalta viittaa myös uskonnolliseen kulttuurishokkiin. Minna ei ollut uskaltanut ilmaista uskoaan pelätessään joutuvansa kiusatuksi sen vuoksi. Hän mietti myös uskonsa perusteita: miksi hän on uskossa ja mihin usko perustuu. Tulosten valossa näyttää siltä, että Minna oli käymässä läpi moratorio-vaihetta (ks. Marcia 1980, 161). Hän pohti sitä, kuka hän on ja mitkä ovat ne ideologiset näkemykset, joihin hän haluaa sitoutua vanhempien näkemyksistä riippumatta. Van Rekenin mukaan lähetyslapsi joutuu kotimaahan palatessaan ja erilaisia maailmankatsomuksia kohdatessaan selvittämään sen, uskooko niin kuin uskoo vain sen vuoksi, että hänelle on opetettu sillä tavalla, vai uskooko siksi, että todella uskoo (Van Reken 1996, 89).

Kaisa erottui muista tutkimushenkilöistä. Kaisa koki toisten suomalaisten ymmärtävän häntä, kun muista tuntui, ettei heitä ymmärretä. Kaisa ei myöskään tuntenut olevansa erilainen kuin muut suomalaiset. Japanissa Kaisa oli kaikkein innokkain palaamaan Suomeen ja odotti kovasti Suomeen paluuta. Hän oli myös nuorista ainoa, joka sanoi, että hänellä oli ollut joskus vaikeuksia Jasukolla. Huffin (2001, 261) mukaan isäntämaassa viihtyminen lisää paluussa koettua shokkia, kun taas huonompi viihtyvyys pienentää sitä. Kaisa oli asunut Japanissa kahdeksan vuotta, mutta hän oli ala-asteen kolme ensimmäistä luokkaa Suomessa. Hän oli käynyt tutkimukseeni osallistuneista nuorista lyhimmän ajan koulua Jasukossa. Kaisa näytti olevan nuorista ainoa, joka koki sekä sisäisesti että ulkoisesti olevansa samanlainen kuin muut suomalaiset. Hän kuului siis ainoana ”peili”-kategoriaan, eli piti itseään sisäisesti ja ulkoisesti samanlaisena kuin toiset suomalaiset (Pollock & Van Reken 1999, 53).

Kaisalla ei ollut identiteettikriisiä. Hän kertoi, ettei ylipäänsä ole paljon miettinyt. Toisaalta hän kertoi muuttuneensa Suomeen paluun myötä raisummaksi. Kaisa ei ollut kokenut paluussa mitään asiaa erityisen vaikeana. Mukavinta paluussa oli ollut siskon ja lemmikkien sekä vanhan kaverin tapaaminen.

Olli odotti Suomeen paluuta pelonsekaisin tuntein. Hän oli kuitenkin sopeutunut mielestään paremmin, mitä etukäteen ajatteli. Kuten kuviosta 3. käy ilmi, paluun myötä hän oli muuttunut sosiaalisemmaksi ja oli aktiivisesti mukana seurakunnan toiminnassa. Olli kertoi tutustuneensa ihmisiin koulussa, mutta hänellä ei omasta mielestään ollut varsinaisia kavereita. Joitakin hänen rippikoulukavereitaan kävi samoissa seurakunnan tilaisuuksissa. Ollin mielestä paluussa oli vaikeinta koulun aloittaminen uudessa koulussa, josta ei tuntenut ketään. Mukavinta oli ollut jasukolaisten tapaaminen, mistä voidaan päätellä, että Jasukolla syntyneillä ihmissuhteilla on hänen elämässään edelleen suuri merkitys.

”No ainakin mukavaa on tietenkin ollu nähä noita kavereita, jasukolaisia ja muita tommosia.” [Olli]

Markuksesta kuvastui selkeimmin jo Japanissa myönteinen elämänasenne, mikä on yksi suojaava tekijä paluuprosessissa. Hän näki Suomeen paluussa myös hyviä puolia ja hänellä oli myönteisiä odotuksia siitä huolimatta, että lähtö Japanista tuntui haikealta. Hänen vastauksistaan nousi selkeästi esiin useita suojaavia tekijöitä, kuten luottamus Jumalaan, perheen tuki ja merkittävänä koetut lähetyslasten leirit. Hän oli kokenut mukavimpana asiana paluussa sen, että hän oli päässyt mukaan bändiin ja saanut hyviä kristittyjä ystäviä.

”Tää, että on saanu hyviä kavereita ja tota just tää, ett on päässy, on saanu kristittyjä ystäviä. Pystyy puhumaan niiden kanssa kaikenlaisista asioista ja tietenkin se että on päässy kivaan bändiin mukaan että.” [Markus]

Sopeutumisesta ja kulttuurishokin helpottumisesta kertoi myös se, ettei Suomi ollut hänestä enää ”niin paha paikka kuin aluksi olisi luullut”. Sopeutumisestaan huolimatta Markus tunsikin olevansa erilainen kuin muut eikä kokenut, että hänen Japanin kokemuksiinsa ymmärrettäisiin. Markus koki paluussa vaikeimpana uuden elämäntilanteen monine muutoksineen.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

10.1 Johtopäätökset Suomeen paluuprosessista

Tämä tutkimus oli siinä mielessä ainutlaatuinen, että sen kautta päästiin tutkimaan matkalaukkulapsia, jotka parhaillaan käyvät läpi paluuprosessia. Tutkimuksessa huomioitiin se, että paluuprosessi alkaa jo ennen varsinaista paluuta. Aineistonkeruu ennen paluuta ja sen jälkeen muodosti mielenkiintoisen mahdollisuuden paluuprosessin seuraamiseen. Valitsin tällaisen tutkimusnäkökulman siitä syystä, että halusin tietää miten paluuprosessi koetaan silloin, kun sitä käydään parhaillaan läpi, sen sijaan, että sitä reflektoitaisiin vuosien päästä. Tutkimuksen kautta saatiin tietoa nuorten paluuseen suuntautuvista ajatuksista jo ennen paluuta. Tutkimus lisäsi tietoa matkalaukkulasten paluuprosessista ja osoitti useiden eri tekijöiden merkitystä paluuprosessissa. Toisaalta paljon jäi myös pimentoon eikä tämän tutkimuksen puitteissa voida esittää selkeitä syy-seuraus-suhteita paluuprosessin onnistumisesta. Nuorten Suomeen paluusta oli kulunut noin kolme kuukautta, kun haastattelin heitä Suomessa. Sopeutuminen vaatii yleensä pidemmän ajan, ja sen vuoksi tässä tutkimuksessa oli mahdollista kuvata ainoastaan heidän siihen astista sopeutumisprosessiaan. Tilanne on todennäköisesti muuttunut sopeutumisprosessin edetessä.

Tutkimukseeni osallistuneista nuorista Suomi tuntui tylyltä ja epäystävälliseltä maalta, mikä voi viitata kulttuurishokkiin. Nuoret olivat etukäteen huolissaan pärjäämisestään koulussa, mutta kaikki kertoivat pärjäävänsä hyvin. He olivat kuitenkin havainneet suuren eron Japanin suomalaisen koulun ja uusien koulujensa välillä. Japanin suomalainen koulu koettiin ilmapiiriltään parempana. Osa nuorista piti Suomen koulujen hyvänä puolena oppimistiloja ja laajempaa opetusta. Pääasiassa Japanin suomalainen koulu nähtiin kuitenkin ”hyvänä” ja uudet koulut ”pahana”. Nuoret olivat kiinnittäneet huomiota myös kiroiluun. Kulttuurishokkivaiheessa huomataan paljon huonoja puolia ja vaiheelle on tyypillistä vastakkainasettelu entisen ja nykyisen asuinmaan välillä (Rousku 1998, 99). Adlerin (1997, 244) mukaan paluushokki on pahimmillaan 2-3 kuukautta paluun jälkeen, mikä osaltaan puoltaa sitä näkemystä, että nuoret kärsivät kulttuurishokista.

Vaikka nuoret olivat mielestään sopeutuneet Suomeen, on merkittävää, että Kaisaa lukuun ottamatta he kokivat olevansa erilaisia kuin toiset suomalaiset ja lisäksi heistä

tuntui, ettei heidän kokemuksiin ymmärretä. Siten he ovat ”huomaamattomia maahanmuuttajia”, eli ulkonäöltään samanlaisia kuin muut suomalaiset, mutta ajattelultaan ja maailmankuvaltaan erilaisia (ks. Pollock & Van Reken 1999, 53). Tähän luokkaan kuulumisen on aina problemaattista, sillä ympärillä olevat ihmiset pitävät heitä myös sisäisesti suomalaisina ja heidän odotuksensa eivät tällöin vastaa todellisuutta (Pollock & Van Reken 1999, 55).

Vaikuttaa siltä, että paluun ja sopeutumisen kannalta kriittisestä ikävaiheesta huolimatta nuoret olivat päässeet sopeutumisprosessissaan hyvään alkuun, vaikka yksilöllisiä vaihteluita luonnollisesti esiintyi. Nuorten elämässä oli runsaasti suojaavia tekijöitä, jotka helpottivat sopeutumista. Sisaruksilta ja kavereilta saatu tuki koettiin sopeutumisen kannalta tärkeänä. Toisaalta lähetyslasterien leiri ja mahdollisuus toisten lähetyslasterien tapaamiseen ja ajatusten jakamiseen koettiin hyvänä. Lisäksi nuorten vastauksista ilmeni, että heillä on sopeutumistilanteen vaatimaa joustavuutta ja myönteisyyttä. Vaikka lähtö Japanista koettiin haikkeana, Suomeen paluuseen liittyi myönteisiä odotuksia. Kaikki tutkimukseeni osallistuneet nuoret uskoivat etukäteen sopeutuvansa Suomeen ja omien sanojensa mukaan olivatkin sopeutuneet Suomeen.

Tässä tutkimuksessa pyrin tuomaan esiin nuorten oman kokemuksen sopeutumisestaan. He kertoivat sopeutuneensa Suomeen, mutta siitä huolimatta he samalla myös kaipasivat jollakin tavalla Japaniin. Nuorilla oli oma subjektiivinen käsityksensä siitä, mitä he tarkoittavat sopeutumisella. He olivat mielestään sopeutuneet Suomeen siitä huolimatta, että kaipasivat Japaniin ja kokivat, ettei heidän kokemuksiin Suomessa ymmärretä. On mahdollista, että puhuessaan sopeutumisesta he tarkoittivat yksinkertaisesti sitä, että he pärjäävät Suomessa melko hyvin siitä huolimatta, että heidän taustansa ja kokemusmaailmansa on erilainen kuin suurella osalla suomalaisista nuorista. Nuoret toivat haastatteluissa esiin joitakin ongelmanratkaisukeinoja Suomessa pärjäämiseksi, kuten tukeutumisen kavereiden apuun tilanteissa, joissa ei tiedä miten toimia. Winkelmanin (1994, 122) mukaan kulttuurishokkia seuraavassa uudelleen orientoitumisen vaiheessa onkin sopeutumisen kannalta oleellista löytää ongelmanratkaisukeinoja uudessa kulttuurissa selviytymiseksi.

Pollock ja Van Reken kertovat, että vaikka useimmat matkalaukkulapset pitävät paluujaksoa yhtenä stressaavimmista ajanjaksoista ”matkalaukkuelämässä”, monet eivät kuitenkaan haluaisi luopua siitä, mitä ovat sen kautta oppineet. Usein sitä kautta matkalaukkulapset ovat tulleet tietoisemmiksi siitä, miten heidän kotimaansa kulttuuri toimii. Tällaista kokemusta ei synny, jos on elänyt koko elämänsä samassa maassa.

Matkalaukkulapset pystyvät myös tietoisemmin näkemään arvot, jotka vaikuttavat kulttuurin taustalla ja päättämään, mitkä niistä arvoista he haluavat pitää ja mitkä hylätä. Monet oppivat arvostamaan eri kulttuureiden kautta oppimiaan asioita, myös kotimaansa kulttuuria. (Pollock & Van Reken 1999, 255.)

10.2 Tutkimuksen luotettavuus

Reliaabeliuden ja validiuden käsitteet perustuvat ajatukselle siitä, että tutkija voi päästä käsiksi objektiiviseen todellisuuteen ja objektiiviseen totuuteen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185). Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran mukaan perinteiset luotettavuuden ja pätevyyden käsitteet eivät tule kysymykseen tapaustutkimuksessa, sillä voidaan ajatella, että ihmistä ja kulttuuria koskevat kuvaukset ovat aina ainutlaatuisia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2002, 214). Tämän tutkimuksen osittain narratiivinen luonne tuo oman näkökulmansa luotettavuuskysymyksiin. Heikkisen mukaan narratiivisuus liitetään usein konstruktiiiviseen ajattelutapaan ja siten vastaavuuden käsite tutkimustulosten ja todellisuuden välillä on ongelmallinen. Konstruktiivisessa ajattelutavassa todellisuus paremminkin tuotetaan kertomusten välityksellä. (Heikkinen 2001, 127.)

Laadullisen tutkimuksen arvioinnissa on Eskolan ja Suorannan mukaan kyse ennen kaikkea tutkimusprosessin luotettavuuden arvioinnista. Uskottavuus luotettavuuden kriteerinä tarkoittaa sitä, että tutkijan on tarkistettava, vastaavatko hänen käsitteellistyksensä ja tulkintansa tutkittavien käsityksiä. Käytännössä tutkittavat saattavat olla sokeita omille kokemuksilleen eikä uskottavuutta välttämättä näin pystyttäisi lisäämään. (Eskola & Suoranta 1998, 212.) Tässä tutkimuksessa tulkintojen ja tutkittavien käsitysten vastaavuutta ei erikseen varmistettu. Se olisi myös saattanut olla hankalaa siksi, että tutkimusraportin kieli voi olla tutkimushenkilöille käsittämätöntä (Syrjälä & Numminen 1988, 137). Tutkimuksen arvioinnin taustalla on pohjimmiltaan kysymys tutkimuksen sisältämien väitteiden perusteltavuudesta ja totuudenmukaisuudesta (Eskola & Suoranta 1998, 213).

Sisäisellä validiteetilla tutkimuksessa tarkoitetaan tutkimuksen teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen sopusointuisuutta. Käsitteellisten määritteiden ja menetelmällisten ratkaisujen tulee olla loogisessa suhteessa keskenään. (Eskola & Suoranta 1998, 214.) Tässä tutkimuksessa tietoa kerättiin kahdella erilaisella menetelmällä ja kolmessa eri vaiheessa. Hirsjärvi ym. (1997, 215) toteavat, että tutkimuksen validiutta voidaan lisätä käyttämällä useita menetelmiä. Triangulaatiolla

pyritään siis vähentämään systemaattisia virheitä tutkimusaineistossa. (Syrjälä & Numminen 1988, 140). Tässä tutkimuksessa ei ollut pyrkimyksenä vertailla kirjoitelmien ja haastattelujen vastauksia eikä niitä tulosten raportoinnissa käsitelty erikseen vaan rinnakkain. Tulokset kirjoitelmien ja haastattelujen pohjalta olivat kuitenkin samansuuntaisia eikä ristiriitaisuuksia ilmennyt.

Haastattelu tutkimusmenetelmänä sisältää joitakin ongelmia. Haastattelijalla tulisi olla taitoa ja kokemusta, ja haastattelijan rooliin pitäisi kouluttautua. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan haastattelu sisältää monia virhelähteitä, jotka aiheutuvat sekä haastattelijasta että haastateltavasta. Haastateltava saattaa esimerkiksi pyrkiä antamaan sosiaalisesti suotavia vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.)

Tunsin haastateltavat entuudestaan ja olin työskennellyt heidän parissaan ennen tätä tutkimusta. Jollakin tavalla siis ”tiesin” jotakin heidän ajatuksistaan jo ennen haastattelua, joten heillä oli ehkä pienempi kiusaus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia, vaikka täysin varmasti en voi sitä tietää. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan nuoren haastattelussa on tärkeää, että nuori kokee, että hänen mielipiteistään ollaan aidosti kiinnostuneita. Hirsjärvi ja Hurme toteavat useamman haastattelukerran vahvistavan kokemusta siitä, että nuori todella on merkittävä tutkimuksen toteutumisen kannalta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 132.) Bogdan ja Biklen sanovat, että hyvässä haastattelussa tutkimushenkilöt uskaltavat puhua vapaasti omista näkemyksistään (Bogdan & Biklen 1992, 97).

Henkilökohtainen suhde tutkittaviin auttoi luottamuksellisen ilmapiirin syntymisessä haastattelutilanteessa sekä Suomessa että Japanissa. Toisaalta vähäinen haastattelukokemus ennen tätä tutkimusta saattoi aiheuttaa joitakin virhelähteitä. Tässä tutkimuksessa oli vain yksi tutkija. Useiden tutkijoiden käyttö voisi lisätä tutkimuksen uskottavuutta (Syrjälä & Numminen 1988, 141). Haastattelutilanteet vaihtelivat eri henkilöiden välillä. Osa haastateltavista kertoi sujuvasti ja monipuolisesti ajatuksiaan, osalle taas suullinen ilmaisu oli vaikeampaa ja lyhyttäkin vastausta joutui odottamaan pitkään. On mahdollista, että juuri näiden arempien vastaajien kohdalla jotakin tietoa jäi saamatta, kun siirryin haastattelussa eteenpäin kenties liian nopeasti. Aiempi haastattelukokemus olisi auttanut näissä tilanteissa. Hirsjärvi ym. (1997, 193) ovat sitä mieltä, että puolen tunnin haastatteluun tuskin kannattaa edes ryhtyä. Haastattelujen pituus tässä tutkimuksessa oli keskimäärin puoli tuntia. Voidaan siis kysyä oliko saatu tieto tarpeeksi syvällistä. Toisaalta haastattelukertoja oli jokaisen tutkimushenkilön kohdalla kaksi ja lisäksi tietoa saatiin myös kirjoitelmien kautta.

Ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä. (Eskola & Suoranta 1998, 214.) Eskolan ja Suorannan (1998, 216) mukaan tutkimusaineiston analyysin tulisi olla kattavaa, mikä tarkoittaa sitä, että tulkintoja ei perusteta satunnaisiin poimintoihin aineistosta. Tässä tutkimuksessa tulkintoja ei tehty yksittäisten vastausten pohjalta, vaan tulkinnat nuorten paluuprosessista pohjautuivat useisiin vastauksiin. Tulkintojen taustalla oli myös vahva teoreettinen pohja.

Eskola ja Suoranta (1998, 212) toteavat tutkimustulosten siirrettävyyden voivan olla laadullisessa tutkimuksessa mahdollista tietyin ehdoin. Silti yleistyksset ovat harvoin mahdollisia sosiaalisen todellisuuden moniulotteisuudesta johtuen. Tässä tutkimuksessa pyrittiin säilyttämään tulosten kontekstisidonnaisuus. Sellaisenaan tutkimustulokset eivät ole siirrettävissä, vaikka tulokset saivat vahvistusta muista paluuprosessia käsitelleistä tutkimuksista.

Asenteeni tutkimukseen osallistuneita nuoria kohtaan oli myönteinen ja empaattinen, sillä olinhan työskennellyt heidän parissaan Jasukolla puoli vuotta keväällä 2001. Koin ehdottomasti etuoikeutena mahdollisuuden tavata heitä Japanissa tutussa ympäristössä kaksi vuotta myöhemmin opetusharjoittelun ja pro gradu - tutkimuksen merkeissä. On selvää, että suhteeni näihin nuoriin ei ollut neutraali yhteisen Jasuko-kokemuksen vuoksi. Vain yksi nuorista oli minulle uusi tuttavuus keväällä 2003. Se, että nuoret olivat minulle entuudestaan tuttuja, vaikutti luonnollisesti tutkimukseen jonkin verran. Mielestäni nuorten tuntemisesta etukäteen oli tutkimuksen kannalta kuitenkin enemmän hyötyä kuin haittaa. Nuoret uskalsivat rohkeasti kertoa minulle myös paluuseen liittyviä ikäviä ajatuksiaan, kuten pelkojaan ja huoliaan. Tuntemattomalle tutkijalle joidenkin asioiden kertominen olisi voinut olla vaikeampaa. Syrjälän (1994, 15) mukaan tapaustutkimus on arvosidonnaista ja tutkijan arvomaailma vaikuttaa näkemykseen tutkittavasta ilmiöstä. Oma kristillinen vakaumukseni vaikuttaa myönteiseen suhtautumiseeni ylipäänsä lähetystyötä ja lähetyslapsia kohtaan, mikä varmasti heijastuu jollakin tavalla myös tässä tutkimuksessa.

10.3 Tulosten soveltaminen

Tutkimukseni lähti liikkeelle kiinnostuksesta matkalaukkulasten kotimaahan paluuprosessia kohtaan. Yksi syy tällaisen spesifin tutkimusaiheen valintaan oli se ajatus, että kenties tutkimuksen kautta saataisiin tietoa, jota voitaisiin hyödyntää

kehittäessä sopivia tukitoimia lähetyslusten tai laajemmin matkalaukkulusten kotimaahan paluun tukemiseksi.

Tutkimukseeni osallistuneet nuoret olivat keskustelleet kavereidensa kanssa etukäteen paluuseen liittyvistä asioista. Monet asiat mietityttivät. He olivat pohtineet esimerkiksi alkoholiin ja tupakkaan liittyviä asioita ja toisaalta kristittyinä elämistä Suomessa. Tutkimukseni perusteella pidän tärkeänä sitä, että nuorilla olisi mahdollisuus käsitellä paluuseen liittyviä ajatuksia ennen paluuta myös aikuisten kanssa, jolloin joitakin asioita voitaisiin selventää jo etukäteen ja siten vähentää epävarmuutta. Esimerkiksi suomalaisen koulun opettajat ulkomailla voivat olla sopivia sellaisen keskustelun vetämiseen. Omat vanhemmat saattavat olla liian läheisiä ja murrosikäisen suhde vanhempiin on usein problemaattinen. Tähän tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat keskustelleet vanhempiensa kanssa lähinnä konkreettisista paluuseen liittyvistä asioista.

Tämän tutkimuksen valossa näyttää siltä, että matkalaukkulusten leirit ovat tärkeitä kotimaahan sopeutumisen kannalta. Niiden kautta matkalaukkulapset huomaavat, että on muitakin, joilla on samanlainen tausta. Toisaalta tutkimus osoitti myös sen, että kaikki matkalaukkulapset eivät kaipaa sellaista toimintaa. On kuitenkin tärkeää antaa matkalaukkulapsille mahdollisuus omien ajatusten ja tunteiden käsittelyyn toisten kaltaistensa kanssa, jos he sitä haluavat. Sillä tavalla lähettävät järjestöt osoittavat olevansa kiinnostuneita myös työntekijöidensä lasten ja sitä kautta koko perheen hyvinvoinnista.

Opettajat kohtaavat luokissaan maahanmuuttajia ja usein myös ulkomailla asuneita suomalaisia matkalaukkulapsia. Oli mielenkiintoista huomata, miten erilaista suhtautumista tämän tutkimuksen nuoret toivoivat etukäteen opettajiltaan Suomessa. Opettajien tulee tietää, että kaikki matkalaukkulapset eivät halua samanlaista huomiota, vaan heidän toiveensa ovat yksilöllisiä, mikä kävi ilmi tässäkin tutkimuksessa. Matkalaukkulapsia ei pidä laittaa samaan muottiin. Osa matkalaukkulapsista saattaa mielellään kertoa elämästään toisessa maassa, kun taas toiset pysyttelevät mieluummin taustalla. Toisaalta on olemassa vaara, että suomalaiset matkalaukkulapset hautautuvat toisten oppilaiden sekaan eivätkä opettajat ymmärrä, että ulkonäöltään suomalaisen lapsen maailmankuva voi olla hyvinkin erilainen luokkatovereihin verrattuna. Tutkimukseni pohjalta pidän tärkeänä sitä, että opettaja keskustelee avoimesti ulkomailta muuttaneen oppilaan kanssa ja kuuntelee häntä, olipa hän suomalainen tai ulkomaalainen. On oleellista, että opettaja on tietoinen matkalaukkulapsen erilaisesta

kulttuuritaustasta ja arvostaa sitä. Väärinkäsitysten välttämiseksi on tarpeen, että opettajat ovat tietoisia reaktioista, joita kulttuurishokki voi aiheuttaa, ja antavat lapselle aikaa sopeutua rauhassa Suomeen. Kulttuurien tuntemus on yhä tärkeämpää kansainvälisessä maailmassa. Perehtyminen eri kulttuureihin ja kulttuurin vaihtamiseen liittyvään tietoon voi auttaa opettajaa kohtaamaan ja ymmärtämään suomalaisia ja ulkomaalaisia matkalaukkulapsia.

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista seurata Suomeen palaavien nuorten sopeutumista pidemmällä aikavälillä, esimerkiksi muutaman vuoden kestävä seurantatutkimuksen muodossa. Olisi mielenkiintoista vertailla myös eri-ikäisten matkalaukkulasten paluuprosesseja. Toisaalta matkalaukkuelämän merkitys myöhempään identiteetin kehittymiseen ja elämän valintoihin muodostaa mielenkiintoisen tutkimuskentän. Kiinnostus matkalaukkulapsia kohtaan on kasvanut ja aiheesta on tehty joitakin pro gradu -tutkielmia viime vuosina. Tutkijoina ovat olleet usein aikuiset matkalaukkulapset. Mielestäni se osoittaa matkalaukkulapsi-kokemuksen merkityksen henkilön koko elämän kannalta. Se osoittaa myös tarvetta prosessoida ja peilata omia kokemuksia tutkimuksen kautta. Matkalaukkulapsiin liittyvässä tutkimuskentässä riittäisi näkökulmia myös gradua pidemmälle meneviin tutkimuksiin, joita kaivattaisiin tuomaan syvyyttä usein varsin tunnepitoisesti käsiteltyyn aiheeseen.

LÄHTEET

- Adler, N. 1997. *International dimensions of organizational behaviour*. 3. painos. Cincinnati: South-Western College Publishing.
- Adler, P. 1987. Culture shock and the cross-cultural learning experience. Teoksessa L. Luce and E. Smith (toim.) *Toward internationalism: readings in cross-cultural communication*. Boston: Heinle & Heinle, 24–36.
- Alho, O. 1994. Kulttuuristen erityispiirteiden syntyminen. Teoksessa O. Alho, J. Lehtonen, A. Raunio & M. Virtanen (toim.) *Ihminen ja kulttuuri. Suomalainen kansainvälistyvässä maailmassa*. Helsinki: FINTRA-julkaisu nro 72. 3. uudistettu painos, 67–104.
- Armes, K. & Ward, C. 1988. Cross-Cultural Transitions and Sojourner Adjustment in Singapore. *The Journal of Social Psychology*, 129 (2), 273–275.
- Bauman, Z. 1973/1999. *Culture as Praxis*. London: Sage.
- Black, J., Gregersen, H. & Mendenhall, M. 1992. *Global assignments: successfully expatriating and repatriating managers*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Bogdan, R. & Biklen, S. 1992. *Qualitative research for education. An introduction to theory and methods*. 2. painos. Boston: Allyn and Bacon.
- Eakin, K. 1996. *You Can't Go Home Again*. Teoksessa C. Smith (toim.) *Strangers at home. Essays on the effects of living overseas and coming "home" to a strange land*. New York: Aletheia Publications, 57–80.
- Eakin, K. 1999. *According to my passport, I'm coming home*. Washington D.C.: Family Liaison Office.
- Erikson, E. H. 1968. *Identity: youth and crisis*. New York: Norton.
- Erikson, E. H. 1962/1982. *Lapsuus ja yhteiskunta*. Suom. E. Huttunen. 2. tark. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat – laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.
- Garant, M. 1997. *Intercultural teaching and learning. English as a foreign language education in Finland and Japan*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

- Hall, S. 1999. Identiteetti. Suom. M. Lehtonen & J. Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hatch, J. A. & Wisniewski, R. 1995. Life History and Narrative: questions, issues, and exemplary works. Teoksessa J. A. Hatch & R. Wisniewski (toim.) Life history and narrative. London: Falmer, 113–135.
- Heikkinen, H. 2001. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus, 116–132.
- Heikkinen, H. 2002. Narratiivisuus – ei yksi vaan monta tarinaa. Teoksessa H. Heikkinen & L. Syrjälä (toim.) Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta. Helsinki: Kansanvalistusseura, 184–197.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2002. Tutki ja kirjoita. 6.-8. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hofstede, G. 1992. Kulttuurit ja organisaatiot. Mielen ohjelmointi. Juva: WSOY.
- Huff, J. L. 2001. Parental attachment, reverse culture shock, perceived social support, and college adjustment of missionary children. *Journal of Psychology and Theology* 29 (3), 246–264.
- Järvilehto, T. 1994. Ihminen ja ihmisen ympäristö: systeemisen psykologian perusteet. Oulu: Pohjoinen.
- Korkiasaari, J. 1998. Maastamuuton uudet piirteet. *Kuntapuntari*, 2, Helsinki: Tilastokeskus, 17–23.
- Korkiasaari, J. 2003. Maahan- ja maastamuuttaneet Suomen kansalaiset sukupuolen mukaan 1980–2001. Siirtolaisinstituutti. Saatavilla www-muodossa: URL:http://utu.fi/erill/instmigr/fin/f_13a.htm (Luettu 19.2.2004).
- Koskela, T. 1998. Matkalaukkulapset - tuntematon vähemmistökulttuuri. *Opettaja* 50, 38.
- Kosonen, L. 1994. Vietnamilainen oppilas kahden kulttuurin välissä. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 192–223.
- Kroger, J. 2000. Identity Development. Adolescence through adulthood. London: Sage.
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–43.

- Lange, A. & Westin, C. 1981. *Etnisk diskriminering och social identitet*. Stockholm: LiberFörlag.
- Liebkind, K. 1988. *Me ja muukalaiset. Ryhmäraajat ihmisten suhteissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Liebkind, K. 1994. Kulttuuri-identiteetti. Teoksessa U. Talvitie & N. Rekola (toim.) *Maahanmuuttajalasten opetuksesta*. Helsinki: Opetushallitus, 34–40.
- Marcia, J. E. 1966. Development and validation of ego identity status. *Journal of Personality and Social Psychology* 3, 551–558.
- Marcia, J. E. 1967. Ego identity status: Relationship to change in self-esteem, “general maladjustment”, and authoritarianism. *Journal of Personality* 35, 118–133.
- Marcia, J. E. 1980. Identity in adolescence. Teoksessa J. Adelson (toim.) *Handbook of Adolescent Psychology*. New York: Wiley, 159–187.
- Marttinen, A-C. 1992. *Matkalaukkulapset*. Helsinki: Kirjaneliö.
- Masten, A. S. & Garmezy, N. 1985. Risk, vulnerability, and protective factors in developmental psychopathology. *Advances in clinical child psychology* 8, 1–52.
- Masten, A. S. Best, K. M. & Garmezy, N. 1990. Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology* 2, 425–444.
- Merenheimo, J. 1994. Oma moraali ja oma minä. Teoksessa S. Anttonen, J. Peltonen, R. Räsänen & P. Toukomaa (toim.) *Irti arvotyhjiön harhasta*. Oulun yliopisto, 121–148.
- Mikkola, P. 2001. Kahden kulttuurin taitajaksi: maahanmuuttajaoppilaan monikulttuurinen identiteetti, tavoitteet ja toiminta. Turun yliopisto.
- Piaget, J. 1988. *Lapsi maailmansa rakentajana*. Suom. S. Palmgren. Helsinki: WSOY.
- Piaget, J. & Inhelder, B. 1977. *Lapsen psykologia*. Suom. M. Rutanen. Jyväskylä: Gummerus.
- Polkinghorne, D. E. 1995. Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J. A. Hatch & R. Wisniewski (toim.) *Life history and narrative*. London: Falmer, 5–24.
- Pollock, D. 1996. Where will I build my nest? The multicultural third culture kid. Teoksessa C. Smith (toim.) *Strangers at home. Essays on the effects of living overseas and coming “home” to a strange land*. New York: Aletheia Publications, 202–219.

- Pollock, D. & Van Reken, R. 1999. The third culture kid experience. Growing up among worlds. Maine: Intercultural Press, Inc.
- Rousku, K. 1998. Käytännön muutto-opas. Teoksessa H. Alanko & K. Rousku: Työ ja koti maailmalla. Muuttajan valmentautumisopas. Helsinki: Fintra-julkaisu 122, 55–126.
- Rutter, M. 1993. Resilience: Some conceptual considerations. *Journal of Adolescent Health*. 14, 626–631.
- Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. 2001. Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus, 158–169.
- Sallinen-Gimpl, P. 1994. Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Stelling, J.L. 1991. Reverse culture shock and children of lutheran missionaries. [Julkaisematon väitöskirja.] San Diego, CA. International University,
- Stoecker, R. 1991. Evaluating and rethinking the case study. *Sociological review* 39 (1), 88–112.
- Storti, C. 1997. The Art of coming home. Maine: Intercultural press, Inc.
- Syrjälä, L. & Numminen, M. 1988. Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51.
- Syrjälä, L. 1994. Tapaustutkimus opettajan ja tutkijan työvälteenä. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 9–66.
- Uski, A-M. & Uski, K. 1995. Lapsi lähetystyöprosessissa. Japanin lähetyslasterien kokemuksia vuosilta 1963–1994. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelma. Päättyö.
- Van Reken, R. 1996. Religious Culture Shock. Teoksessa C. Smith (toim.) Strangers at home. Essays on the effects of living overseas and coming “home” to a strange land. New York: Aletheia Publications, 81–98.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vesterinen, I. 1994. Japanin aineellinen ja sosiaalinen kulttuuri. Teoksessa O. K. Fält, A. Tuovinen, K. Nieminen & I. Vesterinen (toim.) Japanin kulttuuri. Helsinki: Otava, 425–566.

- Vuorenkoski, L. 2000. Childhood between two countries. Resilience and mental well-being of Finnish remigrant children and adolescents. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis 582.
- Werner, E. E. & Smith, R. S. 1992. Overcoming the odds. High risk children from birth to adulthood. Ithaca: Cornell University Press.
- Winkelman, M. 1994. Cultural shock and adaptation. *Journal of Counseling & Development* 73 (2), 121–126.

LIITE 1. Haastattelurunko – Japani*Taustatiedot*

Minkä ikäisenä olet tullut Japaniin?

Kuinka kauan olet ollut Japanissa?

Oletko ollut yhtäjaksoisesti sen ajan?

Osaatko japania?

Onko sinulla japanilaisia kavereita?

Tuntuuko sinusta Japani vai Suomi enemmän kotimaalta?

Milloin olet viimeksi ollut Suomessa tai käynyt Suomessa? Kauan olit silloin siellä?

Milloin olet viimeksi asunut Suomessa?

Jasukossa

Kuinka kauan olet käynyt Jasukoa?

Minkälaista sinusta on olla täällä Jasukossa?

Entä sitten yleensä Japanissa, minkälaista sinusta on asua täällä.

Onko sinulla täällä Jasukolla kavereita?

Miltä sinusta tuntuu asua asuntolassa?

Lähestyvän paluun herättämät tunteet

Miltä Suomeen lähtö tuntuu?

Joidenkin mielestä Suomeen paluu saattaa olla pelottavaa ja toisten mielestä enemmänkin mielenkiintoista. Kumpi näistä olisi lähempänä sinua, osaatko sanoa?

Mikä Suomeen paluussa pelottaa tai jännittää?

Mikä uudessa koulussa pelottaa? (tuotu esiin kirjoitelmissa)

Mikä tupakassa ja alkoholissa erityisesti pelottaa tai jännittää? (tuotu esiin kirjoitelmissa)

Odotukset

Millaista ajattelet elämäsi olevan Suomessa?

Miten ajattelet sopeutuvasi Suomeen?

Paluuseen valmistautuminen

Oletko puhunut vanhempien kanssa Suomeen muutosta? Mitä olette puhuneet?

Entä oletko puhunut kavereiden kanssa Suomeen muutosta yleensä? Mitä olette puhuneet?

Toiveet

Jos voisit tehdä yhden toivomuksen liittyen siihen, miten opettajat suhtautuisivat tai huomioisivat sinun Japanin ajan, niin mitä toivoisit?

Jos voisit tehdä jonkun toivomuksen liittyen siihen miten vanhemmat tukee sinua Suomeen palatessa niin mitä toivoisit heiltä?

Unohdinko mielestäsi kysyä jotakin sellaista mikä on tärkeää tähän suomeen paluuseen liittyen?

Onko vielä jotakin muuta mitä haluat sanoa?

LIITE 2. Haastattelurunko – Suomi

Paluu

Kerro vähän elämästäsi tällä hetkellä.

Miten valmistauduit paluuseen?

Miltä Suomeen paluu tuntui?

Miten kesä Suomessa sujui?

Koulu

Kerro vähän millaista koulussa on.

Paljon siellä koulussa on oppilaita?

Miten koulu on mennyt?

Onko jokin asia koulussa ihmetyttänyt?

Millä tavalla nykyinen koulusi on erilainen kuin Jasuko? Miltä tuntuu?

Miten sinuun ja sinun Japaniaikaan on suhtauduttu koulussa?

Ovatko opettajat kyselleet sinun Japaniajasta? Miltä se on tuntunut?

Oletko kertonut siitä yhteisesti koko luokalle? Miltä se on tuntunut? Olisitko halunnut kertoa?

Ystävät

Oletko saanut koulusta kavereita? Entä koulun ulkopuolelta?

Miten kaverit ovat suhtautuneet sinuun?

Ovatko kaverit kyselleet sinun Japaniajasta? Miltä se on tuntunut?

Koetko, että sinun elämästä Japanissa ollaan kiinnostuneita?

Koetko, että sinun kokemuksia ymmärretään?

Vapaa-aika

Mitä teet vapaa-ajalla?

Oletko löytänyt mieluisia harrastuksia?

Odotukset – Todellisuus

Kerro yleisesti millaista Suomessa sinun mielestä on.

Onko Suomessa erilaista kuin odotit?

Mikä on erilaista kuin ajattelit?

Millä tavalla sinun elämäsi Suomessa eroaa sinun elämästäsi Japanissa?

Sopeutuminen

Miten olet mielestäsi sopeutunut Suomeen tähän mennessä?

Miten toiset perheen jäsenet ovat sinun mielestäsi sopeutuneet?

Onko ollut tilanteita, joissa on tullut hankaluuksia Japanissa opittujen tapojen takia?

Onko ollut tilanteita, joissa et ole tiennyt miten toimia, koska olet asunut kauan muualla?

Oletko kokenut, että sinun odotetaan sopeutuvan nopeasti?

Mikä sinun mielestä vois auttaa sopeutumisessa tästä eteenpäin?

Ovatko muut ihmiset tukeneet sinua sopeutumisessa? Jos, niin ketkä?

Onko lähetysjärjestö tukenut paluuta jollakin tavalla? esim. leiri? Miltä se tuntui?

Onko ollut mahdollisuutta jutella jonkun kanssa, jos olet halunnut?

Suhde Japaniin

Ikävöitkö Japaniin?

Pidätkö yhteyttä Jasukon kavereihin Suomessa?

Pidätkö yhteyttä Japaniin?

Haluaisitko käydä Japanissa?

Mikä on ollut paluussa vaikeinta?

Entä mukavinta?

Identiteetti

Onko tämä paluuprosessi muuttanut jotakin sinussa?

Oletko paljon joutunut miettimään itseäsi tämän paluun myötä?

Oletko mielestäsi muuttunut?

Ajatteletko jostakin asiasta nyt eri tavalla kuin ennen paluuta?

Koetko olevasi erilainen kuin muut suomalaiset? Millä tavalla?

Unohdinko mielestäsi kysyä jotakin tärkeää? Mitä muuta haluaisit sanoa?

